

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดกระบี่ เป็นจังหวัดหนึ่งในหกจังหวัดฝั่งทะเลอันดามัน มีทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย มีคุณค่าและมูลค่า ตั้งแต่บนภูเขา มีป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร น้ำตกร้อน น้ำตกเย็น สระมรกต นกแก้วแล้วท้องคำ พืชพรรณและสัตว์ป่านานาชนิด ที่มีค่าหายาก พื้นที่ราบ (บนบก) มีทรัพยากรธรรมชาติมากมายไม่ว่าจะเป็น แร่ธาตุ ปาล์มน้ำมัน ยางพารา บริเวณชายฝั่ง ทะเลมีป่าชายเลนที่สมบูรณ์ปกคลุมเกือบตลอด แนวชายฝั่ง ประมาณ 160 กิโลเมตร และมีชายหาด ขาวสวยสะอาดตา หาดทะเล มีหมู่เกาะต่าง ๆ น้อยใหญ่เรียงรายกระจัดกระจายทั่วท้องน้ำ จำนวน 154 เกาะ เกาะที่สำคัญ ได้แก่ เกาะลันตา ซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอเกาะลันตา และเกาะพีพี เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่มีชื่อเสียง เป็นสวรรค์ของนักท่องเที่ยว น้ำทะเลสีมรกตสวยงามแห่งหนึ่งของโลก ได้ท้องทะเลมีปะการังนานาชนิดทั้งน้ำลึกและน้ำตื้น ที่สวยงามงดงาม หลากสี หาได้ยาก เป็นที่กล่าวขวัญของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีหุบเขาทะเล พร้อมด้วยปริมาณสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะ ปลาและหอยนานาชนิด

ทรัพยากรธรรมชาติที่ครบสมบูรณ์หลากหลาย มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น กล่าวได้ว่ามีทั้ง Sea Sand Sun Smile Forest and Wildlifes มีอยู่ที่จังหวัดกระบี่ จึงได้รับสมญานามว่า “มรกตแห่งอันดามัน” หรือเมืองแห่งการเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดกระบี่ได้รับประกาศให้เป็นจังหวัดท่องเที่ยว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 มีแหล่งท่องเที่ยวประมาณ 52 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (เชิงนิเวศ) 48 แห่ง ทางประวัติศาสตร์โบราณคดี 2 แห่ง และหัตถกรรม 2 แห่ง ปี พ.ศ. 2550 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดกระบี่ ประมาณ 1,458,771 คน รายได้ประมาณ 15,593.33 ล้านบาท นักท่องเที่ยวนิยมการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และป่าชุมชนที่มีอยู่หลายแห่ง (ศูนย์ปฏิบัติการกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน 2552)

การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดกระบี่ ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเฉพาะปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่สามารถรักษาระบบนิเวศได้เนื่องจาก

มุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2541)

ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งหนึ่งที่มีความสำคัญ ตั้งอยู่ในท้องที่ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เนื้อที่ประมาณ 521 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นป่าชายเลน มีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ ราษฎรประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2539 กระแสวัตถุนิยมได้เข้ามามีบทบาท ราษฎรบางกลุ่มเปลี่ยนจากมุงพื้นบ้านเป็นอวนลาก อวนรุน ทำให้ราษฎรที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เริ่มทำมาหากินได้ยากขึ้น เนื่องจากทรัพยากรสัตว์น้ำสูญเสียไปอย่างรวดเร็ว เมื่อถึงจุดวิกฤตราษฎรทั้ง 2 หมู่บ้าน จึงได้รวมตัวกัน จัดตั้ง “กลุ่มประมงพื้นบ้าน” โดยการนำของกำนันตำบลเขาทอง เพื่อดำเนินการทำให้ประมงแบบผิดวิธี ปรากฏว่าใช้เวลา 2 - 3 ปี สามารถควบคุมการลักลอบการทำประมงที่ผิดกฎหมาย และทำลายล้างได้ โดยไม่ต้องอาศัยกำลังเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง ทำให้อ่าวท่าเลนและอ่าวท่าพรุ อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำอีกครั้งหนึ่ง ชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้าน เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าว มีความเหมาะสม ในการท่องเที่ยว จึงได้ขอจัดตั้งเป็นป่าชุมชนต่อกรมป่าไม้และได้รับอนุญาตให้เป็นป่าชุมชนเพื่อ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2543 พื้นที่ดังกล่าวมี ลักษณะเป็นร่องน้ำระหว่างภูเขา เหมาะสำหรับการพายเรือแคนู เพื่อศึกษาธรรมชาติ และชมภูมิ ประเทศทางธรรมชาติ ซึ่งมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการ ป่าชุมชนจากราษฎร ทั้ง 2 หมู่บ้าน จำนวน 15 คน เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการ กำกับ ดูแลพื้นที่ และประสานงานในด้านต่าง ๆ แต่การดำเนินการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าชุมชน ยัง ไม่เป็นรูปธรรม เนื่องจากชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างแท้จริง ทำให้การท่องเที่ยว ในเขตพื้นที่ป่าชุมชนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง 2545)

ดังนั้น การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จะเป็นแนวทางหนึ่ง เพื่อ สนับสนุนให้ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ใช้เป็นหลักในการบริหาร จัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากการศึกษาวิจัย โดยกระบวนการมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คาดว่าจะมีผลต่อการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว เชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ ให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

2.2 เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

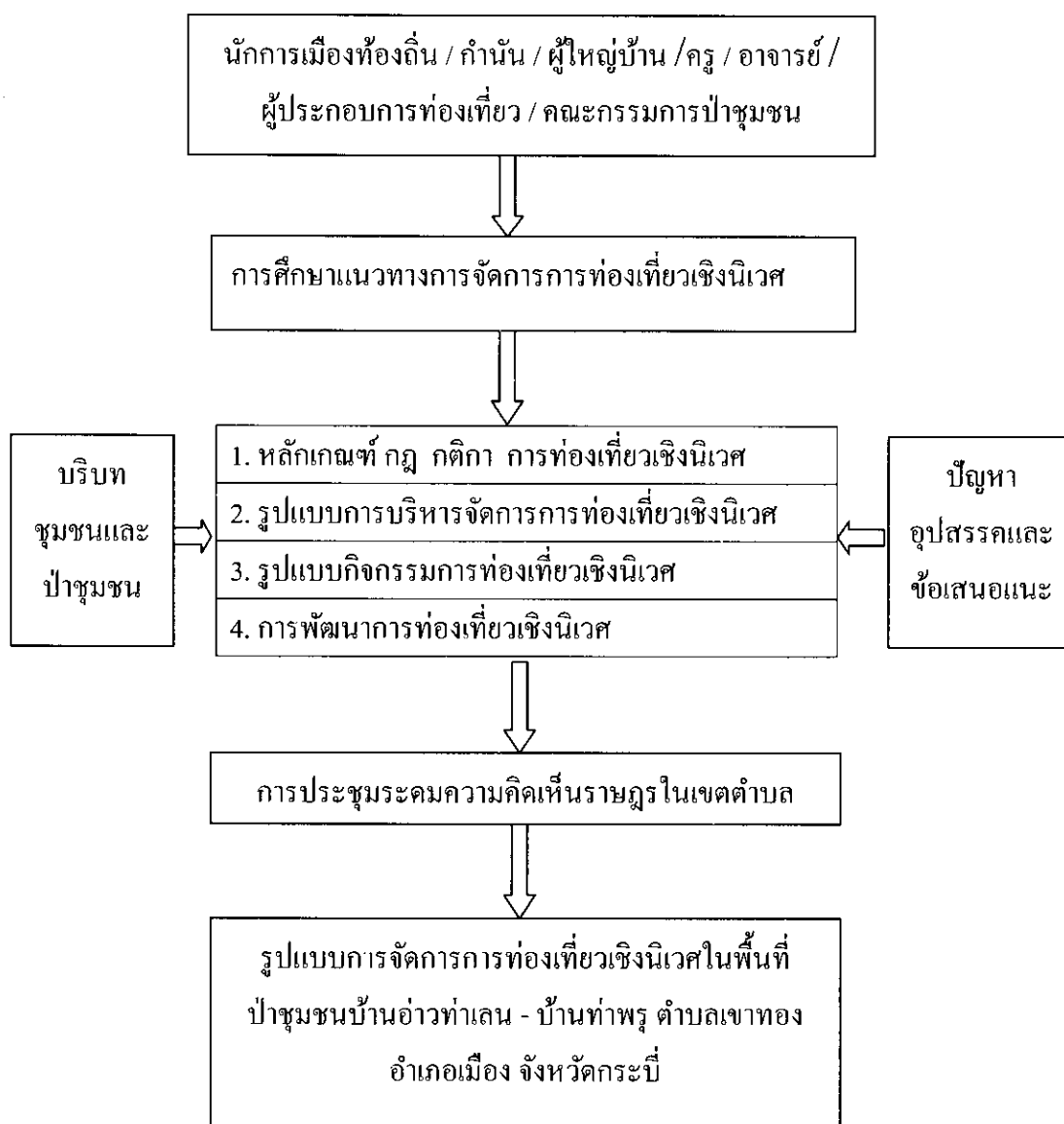
2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

2.4 เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

2.5 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของชุมชนในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้าน อ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มีกรอบแนวคิดการวิจัย แสดงได้ตาม ภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 3 ด้าน ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู/อาจารย์ในเขตพื้นที่ตำบล ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และราษฎรในพื้นที่ตำบล

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ บริบทชุมชนและป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ หลักการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการป่าชุมชน การมีส่วนร่วม ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของชุมชนในการบริหารจัดการป่าชุมชน

5. นิยามศัพท์

5.1 การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ราษฎรในพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ กฎ กติกาป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

5.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกาที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน โดยเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

5.3 ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่อ่าวท่าเลน และอ่าวท่าพรุ ทุ่งที่หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าคลองกาโหนด และป่าคลองหิน ซึ่งได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ ให้จัดตั้งเป็นป่าชุมชน

5.4 หลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ข้อกำหนดการท่องเที่ยวที่ชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อใช้ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ป่าชุมชน โดยไม่ขัดต่อระเบียบ กฎหมายและวิถีชีวิตของชุมชน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

6.1 เพื่อเสนอแนวทางการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่เหมาะสมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

6.2 เพื่อนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย ประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ โดยกระบวนการการมีส่วนร่วม

6.3 เพื่อนำรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ปรับใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

6.4 นำผลการศึกษาวิจัยเป็นแนวทางเพื่อส่งเสริม และสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน และพื้นที่อื่น ๆ

6.5 เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่จังหวัดกระบี่

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้า และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน พบว่ามีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.1 ความเป็นมาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.2 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาแบบยั่งยืน
 - 1.4 หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.5 นโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.6 กลยุทธ์ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.7 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 2.1 แนวคิดของการมีส่วนร่วม
 - 2.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 2.3 หลักการและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม
 - 2.4 รูปแบบการมีส่วนร่วม
 - 2.5 ลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วม
 - 2.6 เงื่อนไขในการมีส่วนร่วม
 - 2.7 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.8 ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม
 - 2.9 การมีส่วนร่วมตามบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
3. แนวคิดของป่าชุมชน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1 ความเป็นมาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) กล่าวถึงที่มาของแนวคิดการพัฒนา การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถึงแม้จะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจแต่การพัฒนาการท่องเที่ยว ที่มุ่งแต่การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว จนไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อด้านลบ ทำให้ แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลงจนขาดความดึงดูดใจ ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน จึงทำให้เกิด แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อด้านลบน้อยที่สุด ต่อสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ให้ประโยชน์ต่อคนท้องถิ่นมากที่สุด เป็นการท่องเที่ยว แนวใหม่ที่เกิดขึ้น เพื่อความพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวแบบเดิม ซึ่ง Elizabeth Boo (1991 อ้างในศูนย์วิจัยป่าไม้ 2538) กล่าวว่า มีสาเหตุมาจากแนวโน้ม 2 ประการ คือ

1.1.1 แนวโน้มเรื่องการอนุรักษ์ กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในและรอบพื้นที่ อนุรักษ์ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ไม่ยั่งยืน ทำให้เกิดแนวคิดในการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์ เป็นแหล่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ควบคู่ไปกับการสงวนรักษาระบบนิเวศ ส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ จำนวนมากในระดับชาติและท้องถิ่น เกิดแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้ราษฎรตระหนักถึงความสำคัญ และช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

1.1.2 แนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยว ความตื่นตัวต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นทั่วโลก ทำให้ในระยะ 10 ปี ที่ผ่านมามีความต้องการของนักท่องเที่ยว เปลี่ยนไปต้องการท่องเที่ยวแบบผจญภัย การเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติ การศึกษา หาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ไปเยือน ซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวตามอุทยานแห่งชาติ และ พื้นที่อนุรักษ์เพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืนเกิดจากกระแสที่สำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

- 1) กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) กระแสความต้องการศึกษาเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม

และทรัพยากรธรรมชาติ

- 3) กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

ทางเลือกในการท่องเที่ยวใหม่ (Alternative Tourism) นี้ มีหลายรูปแบบ แต่ที่กำลังเป็นที่สนใจในปัจจุบันคือ Ecotourism ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้มีชื่อเรียกต่างกันไป มีแนวคิดเดียวกัน เช่น การท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) การท่องเที่ยวแบบนุ่มนวล (Soft Tourism) การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Tourism) ในการศึกษาครั้งนี้ จะใช้คำ

ซึ่งเป็นคำนิยามและรู้จักกันดีคือ Ecotourism ซึ่งพระราชบัญญัติอุทยานได้บัญญัติศัพท์ภาษาไทยว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” หรือ “นิเวศสัญจร”

1.2 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น มีผู้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541) ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ว่า “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน”

Hector Ceballos-Lascurain แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ หรือ International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources – IUCN (1990 อ้างในศูนย์วิจัยป่าไม้ 2538) “เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น”

Elizabeth Boo (1991 อ้างในศูนย์วิจัยป่าไม้ 2538) องค์กรเอกชนที่มีบทบาทโดยตรงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “ การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น ”

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ ดังนี้ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติในรูปแบบกิจกรรมที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มีการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับ และให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการจัดการให้ความรู้ด้านนิเวศวิทยาแก่นักท่องเที่ยวในระดับต่างๆ สามารถตอบสนองความพอใจของนักท่องเที่ยวได้ในระยะยาว และกระจายผลประโยชน์ให้ตกอยู่ในท้องถิ่นมากที่สุด”

1.3 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับการผลักดันให้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน วรรณ วลัยวานิช (2539) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ว่า “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยววันนี้จะ

หมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่เดียวกันสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศด้วย”

1.4 หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วรรณพร วัฒนชานุกร (2540) ได้สรุปหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากความเห็นของนักวิชาการหลายๆ ท่านไว้ ดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อม
- 2) ก่อให้เกิดประโยชน์ระยะยาวแก่ทรัพยากร ชุมชนในท้องถิ่น และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเอง ส่วนหนึ่งของรายได้ควรจะย้อนไปสู่การอนุรักษ์
- 3) การเสริมสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว สนใจศึกษาวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรสนับสนุนให้นักท่องเที่ยว มีความรับผิดชอบ ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
- 4) ในการสร้างหรือการจัดการใด ๆ ควรยอมรับในข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่ หากมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลง ควรเป็นไปเพื่อให้ทัศนียภาพของท้องถิ่นดีขึ้น ตลอดจนการลงทุนทางด้านการท่องเที่ยว ให้เป็นไปเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจ และกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น ไม่พึ่งพาการลงทุนของต่างชาติ ซึ่งเป็นการลดการไหลออกของรายได้ไปยังต่างประเทศ
- 5) ในการวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินงาน ตลอดจนการควบคุม ควรให้คนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมให้มากที่สุด มิใช่เป็นเพียงเป้าหมายของการท่องเที่ยว หรือให้บุคคลภายนอกมาคิดและตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว เพราะจะไม่เป็นไปตามความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง
- 6) ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์การท่องเที่ยว ให้มีคุณภาพยั่งยืน ถ้ามีการจัดทำธุรกิจอย่างถูกต้องเหมาะสม นับตั้งแต่การใช้วัสดุที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและสามารถนำมาใช้ใหม่ได้ การมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจัง การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นที่เป็นจุดหมายปลายทางก่อนที่จะไปถึง
- 7) มีการจัดการและควบคุมจำนวนของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และไม่เกินความสามารถของชุมชนในท้องถิ่น และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวที่จะรองรับได้อีกทั้งยังมีนักท่องเที่ยวสม่ำเสมอตลอดทั้งปี

Dowling (1995) กล่าวถึงหลักการสำคัญซึ่งเป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่ามี 3 ประการ คือ

1) มีธรรมชาติเป็นพื้นฐาน (Nature-Based) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญต่อลักษณะของชีววิทยา กายภาพ และวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องพึ่งพาธรรมชาติและรวมไปถึงองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้นในสภาพธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีความจำเป็นในการวางแผน การพัฒนา และการจัดการการท่องเที่ยว

2) ความยั่งยืนของระบบนิเวศ (Ecologically Sustainable) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในธรรมชาติที่มีความยั่งยืนของระบบนิเวศ ความท้าทายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ที่ความสามารถที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวและคุณภาพของสินค้าโดยปราศจากผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งรูปแบบ สถานที่และระดับของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องไม่ทำลายธรรมชาติ

3) การศึกษาสิ่งแวดล้อม (Environmentally Educative) เป็นองค์ประกอบที่แยกการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกจากการท่องเที่ยวทางธรรมชาติรูปแบบอื่น การศึกษาและการสื่อความหมายธรรมชาติ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสนุกสนาน และมีความหมาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศดึงดูดความสนใจของคนที่ปรารถนาจะสัมผัสธรรมชาติ เพื่อพัฒนาความรู้ จิตสำนึก และความชื่นชมต่อธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังอาจทำให้เกิดผลดีต่อสิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ อันจะทำให้ลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้

1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature - based) เป็นหลักที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identical or Authentic or Endemic our Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco - system) ในพื้นที่นั้น ๆ

2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Management) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (Responsibly Travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (No or Low Impact)

3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษา (Education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) ความประทับใจ (Appreciate) เพื่อสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้อง

4) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน (Involvement of Local Community or People Participation) เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) โดยหมายถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในที่สุดแล้วท้องถิ่นสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มจากระบบรากหญ้า (Grass Root) จนถึงการปกครองท้องถิ่นและรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสมบูรณ์ได้ต้องมีองค์ประกอบครบทั้ง 4 ด้าน หากขาดด้านใดด้านหนึ่งไปจะทำให้ความสมบูรณ์ลดน้อยลง

ศูนย์วิจัยป่าไม้ (2538) ได้สรุปวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้

1) เพื่อพัฒนาจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ

2) เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพ หรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยว หรือผู้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว

3) เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่

4) เพื่อดูแลรักษาและคงไว้ ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งศูนย์วิจัยป่าไม้และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้ความหมายไว้ ควรต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาธรรมชาติ

2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ อันก่อให้เกิดความตระหนักและสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แก่นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น มัคคุเทศก์ เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือเกิดน้อยที่สุด

4) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ต่อท้องถิ่นในระยะยาว นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยว และสร้างความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

วรรณ วลัยวานิช (2539) ได้กล่าวถึงหลักการเบื้องต้นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1) มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศก่อน ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศนั้น จะต้องเหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ

2) ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3) ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุกด้าน ทั้งจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรอบ

4) มุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น

5) เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยมุ่งประโยชน์ในระยะยาวของชุมชน

6) คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมนั้นเป็นคุณค่าที่อยู่ในตนเอง (Intensive Value) จึงมีคุณค่ามากกว่าในฐานะเป็นเพียงแหล่งรองรับการท่องเที่ยวเท่านั้น ความอยู่รอดในระยะยาว จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยได้

7) การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักการดังกล่าวข้างต้น

8) ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐบาลมีหน้าที่ทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค และอยู่บนหลักการข้างต้น

วรรณมา วงษ์พานิช (2539) กล่าวถึง หลักสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1) การกำหนดเขตกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว (Zoning of The Various Activities) โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าช่วย เช่น ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographical Information System - GIS)

2) การควบคุมนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบนิเวศที่มีความเปราะบางทางธรรมชาติ โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่

3) การจัดเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในแง่การอนุรักษ์และประสบการณ์การท่องเที่ยว หรือจัดตั้งศูนย์ให้ข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

4) ส่งเสริมและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงเพิ่มขึ้น เพื่อลดความแออัดของพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก

5) การนำกฎหมายมาบังคับใช้อย่างจริงจังสำหรับผู้กระทำการฝ่าฝืน เช่น การลักลอบตัดไม้ การลักลอบเก็บปะการัง

6) การควบคุมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม รวมทั้งควบคุมระบบกำจัดขยะ สิ่งปฏิกูล และน้ำเสียจากสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ

วรรณพร วัฒนชานุกร (มปป.) ได้ประมวลแนวทางในการแปลงหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาสู่การปฏิบัติที่หลายแห่งประสบความสำเร็จมาแล้ว ดังนี้

1) การบริหาร ควบคุม และจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยมีรูปแบบการบริหารในสองระดับ คือ ระดับแนวนอน ประกอบด้วยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และระดับแนวตั้ง คือหน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐ แต่มีบทบาทในการปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และสามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร แรงงาน ความรู้ ความชำนาญของคนท้องถิ่นได้ การดำเนินงานควรครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น

- (1) บริหารงานให้เป็นไปตามแผนแม่บทที่วางไว้ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
- (2) ควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว ไม่ให้เกินแผนแม่บทที่วางไว้ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
- (3) ตรวจสอบกิจกรรมและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ตลอดจนการดำเนินงานของบริษัทนำเที่ยวให้มีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม
- (4) จัดให้มีคู่มือการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งของภาครัฐและเอกชน
- (5) ปรับปรุงกฎ ระเบียบ และ/หรือกฎหมาย เพื่อการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีประสิทธิภาพ
- (6) กำหนดมาตรฐานสิ่งแวดล้อม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐาน
- (7) กำหนดดัชนีทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- (8) ให้การศึกษา และอบรมบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้มีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2) บทบาทที่เหมาะสมของเอกชนในธุรกิจการท่องเที่ยว

ภาคเอกชนเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายในแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยว และกฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมของนักท่องเที่ยว ภาคประชาชนจึงต้องมีนโยบายการบริหารและควบคุมจัดการที่ชัดเจน ต้องมีนโยบายที่สอดคล้องระหว่างการอนุรักษ์และธุรกิจ นอกจากนี้บริษัทนำเที่ยวควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่สร้างความคาดหวังให้นักท่องเที่ยวมากเกินไปจนเกินความจริง

3) บทบาทที่ถูกต้องของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์หรือผู้นำเที่ยว เป็นผู้ที่ทำให้นักท่องเที่ยวเป็นไปโดยมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยจัดประสบการณ์ที่ทรงคุณค่าให้นักท่องเที่ยว ช่วยให้การจัดการ

ควบคุมแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปตามแผน และทำให้การพบปะระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนท้องถิ่นเป็นไปด้วยดี

Weiler & Davis (1993) ได้ศึกษาบทบาทของมัคคุเทศก์ด้านธรรมชาติในออสเตรเลีย ที่จะทำให้การนำเที่ยวดำเนินไปอย่างเหมาะสม ทำให้ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจ ดังนี้

(1) มัคคุเทศก์ ควรจัดกิจกรรมให้มีผลกระทบน้อยที่สุดต่อสภาพแวดล้อมและคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ มัคคุเทศก์ต้องมีความรู้เรื่องระบบนิเวศและหลักการอนุรักษ์ สามารถอธิบายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจได้ อันจะเป็นผลต่อพฤติกรรมตลอดจนทัศนคติที่ดีและรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม

(2) บทบาทของมัคคุเทศก์ทางธรรมชาติ จะมากกว่าเป็นผู้จัดเตรียมการเป็นผู้นำกลุ่มเป็นครู เป็นผู้ให้ความบันเทิง กล่าวคือ ต้องเป็นผู้สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และเป็นผู้อธิบายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมได้ดี สามารถเปลี่ยนทัศนคติของนักท่องเที่ยวให้หันมาร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระยะยาวต่อไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ให้มีทักษะทั้งการนำเที่ยวและมีความรู้เรื่องสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กำหนดให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นการคืนอำนาจการจัดการทรัพยากรให้ผู้เป็นเจ้าของ คนท้องถิ่นควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจว่า การท่องเที่ยวควรเป็นลักษณะใด ชนิดและปริมาณนักท่องเที่ยวที่ต้องการ มีการกำหนดอัตราการขยายตัวที่สม่ำเสมอ มีหน้าที่ควบคุมดูแลคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรให้อยู่ในสภาพที่ดี มีการตกลงร่วมกันว่าผลตอบแทนของชุมชนควรเป็นในรูปแบบใด และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นขนาดเล็กที่คนท้องถิ่นสามารถเป็นเจ้าของธุรกิจได้ สิ่งอำนวยความสะดวกควรเป็นแบบธรรมชาติที่ไม่ต้องลงทุนมาก ใช้ผลผลิตในท้องถิ่นในการดำเนินการทั้งวัสดุและแรงงานเพื่อลดการไหลออกของรายได้

1.5 นโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้เสนอหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

1.5.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกรบกวนและฟื้นตัวได้ยาก

1.5.2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จาก

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้จัดการท่องเที่ยวโดยรวม

1.5.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกันมากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

1.5.4 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรม ชุมชน ในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทน เป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

1.5.5 ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนทั้งนี้ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการ ที่เหมาะสม

1.5.6 นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรร และกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

1.5.7 สนับสนุนการศึกษาวิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

1.5.8 มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

1.5.9 จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

1.5.10 จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

1.6 กลยุทธ์ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้เสนอกลยุทธ์การพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนำไปพิจารณาดำเนินการ จำนวน 6 ด้าน ดังนี้

1.6.1 กลยุทธ์ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

1) กำหนดกรอบการพัฒนาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีมาตรฐานที่ชัดเจนให้ยกเลิกการท่องเที่ยวในพื้นที่เปราะบาง สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดพื้นที่เหมาะสมในเขตอนุรักษ์

2) สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศนอกเขตอนุรักษ์ ในเขตพื้นที่พุ่มธรรมชาติ พื้นที่เอกชนและเขตชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3) วางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามขอบเขตของขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยการกำหนดเขตพื้นที่ท่องเที่ยวเขตสงวนเพื่อการศึกษาและรักษาสิ่งแวดล้อม เขตกันชน และเขตพื้นที่พุ่ม

4) สนับสนุนการพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยวและโครงข่ายการท่องเที่ยวในท้องถิ่นระดับกลุ่มพื้นที่ให้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ให้มีการกระจายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในระดับที่สามารถทดแทนแหล่งท่องเที่ยวเกินขีดความสามารถในการรองรับได้

5) สนับสนุนการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทาง เพื่อใช้ในการจัดการ การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่ และการถ่ายเทนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอย่างเป็นระบบ

6) กำหนดมาตรการการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้มงวดมากขึ้น และให้การสนับสนุนการประกอบการที่มีมาตรการถูกต้องเหมาะสมอย่างเป็นรูปธรรม

7) สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการควบคุมคุณภาพตรวจสอบ และการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว

8) สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรในการวางแผนและจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.6.2 กลยุทธ์ด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก

1) กำกับ ควบคุม ดูแล การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยให้เป็นการศึกษาแบบนอกระบบโรงเรียน ที่ถือเอาการปฏิบัติในสนามเป็นบทเรียนของการศึกษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

2) จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรในระบบ โรงเรียนและสถาบันการศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้น ให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องด้วยการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน

3) สนับสนุนสื่อสารมวลชน และสื่อข้อมูลข่าวสารอื่นๆ ที่ส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับใช้เป็นข้อมูลคู่มือและอุปกรณ์การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง

4) สนับสนุนงบประมาณ ในการจัดทำสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพ ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

5) ให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน ในพื้นที่มาสื่อความกับ นักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับความรู้อย่างแท้จริง และเป็นการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

6) ขยายการให้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้ ในระยะต้นให้มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้และ จิตสำนึกของบุคลากรในภาครัฐและเอกชนซึ่งมีศักยภาพสูง และมีบทบาทในกระบวนการท่องเที่ยว

1.6.3 กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

1) พัฒนาแบบแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น เอกชน และประชาชนทั่วไป ในด้านการลงทุนการผลิตสินค้า และบริการ ทั้งนี้ต้องมีความเสมอภาค เป็นธรรมในกรอบที่เหมาะสม สอดคล้องกับการพัฒนา ด้านอื่น ๆ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

2) สนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยว เชียงนิเวศ ในรูปขององค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น โดยมีเครือข่าย ครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจ และดำเนินการอย่างอิสระภายใต้กรอบที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ

3) เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ และติดตาม ประเมินผลตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปรับทัศนคติและ ปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐ ให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนการมีส่วนร่วม ของประชาชนมากขึ้น

4) ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน ที่ดูแล ด้านสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล

5) แก้ไข ปรับปรุง และพัฒนากฎหมายและระบบงบประมาณของภาครัฐ ให้สามารถส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อการประสานงานความร่วมมือของหน่วยงานปฏิบัติทุกระดับ กับประชาชนท้องถิ่นตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ในการให้ชุมชนมีโอกาสในการควบคุม กำกับ ดูแล และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

6) สนับสนุนพัฒนาศักยภาพของคน โดยการเพิ่มความรู้ ทักษะ และการมี จิตสำนึกในด้านการจัดการพัฒนาการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

7) สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในด้านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีอิสระและสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการที่ถูกต้อง

1.6.4 กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

1) กำกับส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพทรัพยากรและขีดความสามารถในการจัดการรองรับการท่องเที่ยว ละเว้นหรือชะลอการส่งเสริมตลาดในพื้นที่ที่ยังไม่พร้อม ง่ายต่อการถูกกระทบกระเทือนจากการท่องเที่ยว

2) สนับสนุนการตลาดรูปแบบประสานการท่องเที่ยวเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดโปรแกรม และแบบผสมผสานกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้มีการกระจายนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

3) ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาและกิจกรรมเชิงนิเวศ สำหรับกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยมุ่งเน้นในกลุ่มเยาวชน กลุ่มแรงงานและเกษตรกรเป็นพิเศษ ทั้งนี้รวมถึงการจัดการศึกษาและกิจกรรม ตอบสนองตลาดต่างประเทศด้วย

4) ส่งเสริมการบริการนำเที่ยวเชิงนิเวศให้พัฒนาการบริการที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นการให้การศึกษา การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมชาติกับชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนมีสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการใช้มาตรฐานในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการบริการอย่างเต็มที่

5) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริการการนำเที่ยว มาตรฐานการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะที่มีความเข้มงวดมากเป็นพิเศษ ภายใต้การจัดให้มีการจัดให้มีค้ำประกันแก่นักท่องเที่ยวในระดับที่เหมาะสม โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรที่อยู่เหนือความต้องการส่วนบุคคล

6) ส่งเสริม การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้ขอบเขตการพัฒนา โดยการใช้สื่อที่หลากหลาย และมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภูมิภาค

1.6.5 กลยุทธ์ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

1) จัดระบบการเดินทางเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวให้มีความสะดวกตามควร ให้เหมาะสมกับพื้นที่และกิจกรรม โดยเน้นด้านความปลอดภัยเป็นหลัก

2) สนับสนุนให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด เหมาะสมตามความจำเป็น และตามขนาดพื้นที่ท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สนับสนุนใช้พลังงานทดแทน ลดการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติที่หมดเปลืองในกิจกรรมการท่องเที่ยว

3) สนับสนุนระบบการสื่อสารโทรคมนาคม สร้างโครงข่ายที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยวและโครงข่ายการมีส่วนร่วมทุกระดับ เพื่อการติดต่อสื่อสารการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และการบรรเทาสาธารณภัยในยามฉุกเฉิน

4) สนับสนุนให้การบริการการท่องเที่ยว ดำเนินการโดยภาคเอกชนหรือองค์กร หรือประชาชน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยองค์กรของรัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการกำหนดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวรองรับทั้งนี้ให้มีกรอบการพัฒนาบริการที่มีขนาด รูปแบบ และคุณภาพการบริการ ตามแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5) การจัดการบริการของรัฐในพื้นที่ที่จำเป็น จะต้องมีขนาดและบริการที่พอเหมาะ โดยมุ่งเน้นการช่วยเหลือและเรียนรู้ด้วยตนเองของนักท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับรูปแบบและกิจกรรมของการท่องเที่ยวนั้นๆ การจัดการบริการต้องไม่เป็นการแสวงกำไร หรือแข่งขันกับภาคเอกชน แต่ควรให้มีเป็นรายได้เสริมสำหรับการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากร

6) การจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้คำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น การเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้แก่ชุมชน และประชาชนท้องถิ่น

7) กำหนดมาตรฐานในการควบคุม ส่งเสริมการบริการ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างมาตรฐานการจูงใจการให้การรับรองมาตรฐานการบริการและการให้รางวัล เป็นต้น

1.6.6 กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการลงทุน

1) สนับสนุนการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน อยู่ภายในกฎเกณฑ์ที่กำหนด เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถพัฒนากระบวนการบริการที่มีคุณภาพ โดยใช้มาตรการทางภาษี การสร้างสิ่งจูงใจอื่นๆ การตอบแทนในรูปแบบของรางวัล เป็นต้น

2) สนับสนุนการลงทุนของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการให้ยืมหรือให้กู้ดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงินของรัฐ

3) ส่งเสริมให้องค์กรธุรกิจเอกชนสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรประชาชน

4) สนับสนุนด้านงบประมาณ และสิทธิประโยชน์แก่องค์กรพัฒนาเอกชน ในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสนับสนุนการพัฒนาของประชาชนท้องถิ่น

5) ส่งเสริมการลงทุนผลิตสินค้า อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดกิจกรรมเชิงนิเวศการจัดการบริการ และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้นภายในประเทศ หรือลดต้นทุนการนำเข้าสินค้าที่จำเป็นจากต่างประเทศ

1.7 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ทั้งนี้ต้องเป็นกิจกรรมที่มีผลกระทบน้อยที่สุดหรือสามารถป้องกันแก้ไขได้ กิจกรรมที่จัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบ่งได้ดังนี้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540)

1.7.1 กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ ได้แก่

- 1) เดินป่า (hiking / trekking / walking)
- 2) ศึกษาธรรมชาติ (nature educating)
- 3) ส่องสัตว์/นก (animal / bird watching)
- 4) เทียวถ้ำ/น้ำตก (cave / waterfall exploring)
- 5) พายเรือแคนู/คายัค/เรือใบ/กระดานโต้ลม (canoeing/kayak/sail boating/wind surfing)
- 6) ดำน้ำดูปะการังน้ำตื้น/น้ำลึก (snorkeling/scuba diving)
- 7) ตั้งแคมป์ (tent camping)
- 8) ล่องแพ (rafting)
- 9) จี๋ม้า/นั่งช้าง (horse/elephant riding)

1.7.2 กิจกรรมกึ่งนิเวศ

- 1) ถ่ายรูป บันทึกภาพ / เสียง (photographing)
- 2) ศึกษาท้องฟ้า (sky interpretating)
- 3) จี๋จักรยานท่องเที่ยว / เสือภูเขา (terrain/mountain biking)
- 4) ปีน / ไต่เขา (rock/mountain climbing)
- 5) ตกปลา (fishing)

1.7.3 กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

- 1) ชมความงาม ความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์
- 2) ศึกษาเรียนรู้ประวัติ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี ประวัติศาสตร์
- 3) ศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรม และวัฒนธรรม
- 4) ร่วมกิจกรรม เรียนรู้พฤติกรรมของผู้คน

5) การศึกษาเรียนรู้การผลิตของที่ระลึก และสินค้าพื้นเมือง

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน

2.1 แนวคิดของการมีส่วนร่วม

คำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมาจากคำในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีหลายคำ เช่น People's participation, Public participation, Popular participation และ Grass-roots participation การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการกระจายอำนาจ (Decentralizations) จากส่วนกลางลงมาสู่ส่วนท้องถิ่น หรือเป็นความพยายามที่จะให้มีการวางแผนจากส่วนล่าง (Form below หรือ Bottom-up planning) เพราะประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นของตนเองดีกว่าผู้อื่น ดังนั้นการวางแผนในรูปแบบนี้จึงเป็นการวางแผนพัฒนาร่วมกับประชาชน ไม่ใช่วางแผนเพื่อประชาชน หลักการนี้มีพื้นฐานความคิดและการปฏิบัติที่ประชาชนเป้าหมายและความรู้ อยู่ที่ความเป็นอยู่และความต้องการของประชาชนเป็นหลัก การวางแผนร่วมมือถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่น บุคคลภายนอกและรัฐร่วมกันวางแผนอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางของแผน (ศรีเพ็ญ คุรงค์เดช 2539)

2.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม

Davis Keith (1972) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องทางจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

Stavenhagen (1970) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความสนใจและความต้องการร่วมกัน และมีความต้องการที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ สังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกัน เพื่อให้มีอิทธิพลต่ออำนาจมหาชน ไม่ว่าจะเป็ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม หรืออาจจะเป็นการดำเนินการร่วมกันในการเพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และการปรับปรุงสถานภาพทางสังคมของกลุ่ม

บัวเรศ ประไซโย และคณะ (2538) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มมีความสมัครใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน การเริ่มต้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากความต้องการภายนอก โดยที่ประชาชนมีศักยภาพพอที่จะเข้าร่วมในการดำเนินการมีความพร้อมที่จะเข้าร่วม มีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมและอำนาจในการตัดสินใจ ภายนอกเป็นเพียงผู้คอยสนับสนุนและช่วยเหลือเท่านั้น ลักษณะการมีส่วนร่วม

ได้แก่ การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในลักษณะของโครงการ การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบัน และการมีส่วนร่วมในลักษณะของนโยบาย

William Erwin (1976) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

สันติ พัฒนาศักดิ์ (2539) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือ การที่ให้ประชาชนในท้องถิ่นหรือเกษตรกรในท้องถิ่นมีการประสานงาน และความรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นให้ตรงกับความต้องการของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีการวางแผนไปจนถึงการลงมือปฏิบัติตามแผนและการประเมินผล ซึ่งจะก่อให้เกิดเกษตรกรหรือชุมชนเกิดจิตสำนึก ร่วมกันถึงการเป็นเจ้าของกิจการนั้น

เสน่ห์ จามริก (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้น คือ การที่ประชาชนมีโอกาสอย่างอิสระ ปราศจากการแทรกแซง ครอบงำ บังคับให้ได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดแจงใช้ควบคุม ระดับทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม เป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเชื่อมั่น เพื่อเป้าหมายแห่งการพึ่งตนเองได้ในที่สุด สอดคล้องกับ ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ กระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ศุภฤดี อายุวัฒน์ และคณะ (2535) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการให้โอกาสประชาชนเข้าร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่กระบวนการเบื้องต้นจนถึงกระบวนการสิ้นสุด โดยที่การเข้าร่วมอาจจะร่วมในขั้นตอนหนึ่งหรือครบวงจรก็ได้ การเข้าร่วมมีทั้งรายบุคคล กลุ่มหรือองค์กร ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน การรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กร เพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

สิทธิชัย เสรีสงแสง (2535) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริง จะต้องไม่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามาร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบเป้าหมายของงาน” และ “กำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน” ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ

และมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับ ตลอดจนประเมินผล ติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึง การมอบอธิปไตยขั้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรของประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของตนเองเป็นสำคัญ

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2522) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่ความเห็นพ้องต้องกันนั้น จะต้องมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการนั้นๆ คนเราสามารถรวมกันได้โดยผ่านองค์กร ดังนั้น องค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

ชูเกียรติ ธิสุวรรณ์ (2534 : 2541) กล่าวว่า แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วม เกิดมาจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีปัญญา ตระหนักรู้และควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้นมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลเพียงใดจึงควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของเขาเอง นอกจากนั้น แล้วการมีส่วนร่วมยังช่วยลดปัญหาความแปลกแยก เนื่องจากการนำเข้าสู่สิ่งต่าง ๆ จากภายนอกเข้าไปในชุมชนนั้นด้วย การมีส่วนร่วมไม่ได้หมายความว่าแค่การมีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนโครงการเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงขั้นตอนสำคัญอย่างเช่นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ ด้วย

คุสิต เวชกิจ (2535) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชนไว้พอสรุปได้ดังนี้

1) สาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชน ได้แก่ ผลประโยชน์ ความเดือดร้อน ความสนใจ ความศรัทธาต่อสิ่งที่เคารพนับถือหรือเลื่อมใส ความเกรงใจต่อผู้อื่น

2) เงื่อนไขการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชน ได้แก่ ประชาชนต้องมีอิสรภาพในการมีส่วนร่วม ต้องมีความสามารถในการมีส่วนร่วม ต้องมีระบบที่ดีของการมีส่วนร่วมต้องมีความเต็มใจในการมีส่วนร่วม

3) สิ่งจูงใจการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชน ได้แก่ ผลประโยชน์หรือผลตอบแทนที่ประชาชนจะได้รับจากการป่าไม้ชุมชนนั้น ผลประโยชน์เหล่านี้ไม่จำเป็นต้องออกมาในรูปแบบที่สามารถตราค่าเป็นมูลค่าทางเงินตราแต่เพียงอย่างเดียว เช่น การได้รับค่าจ้าง การมีไม้ไว้ใช้สอย แต่อาจเป็นผลประโยชน์อย่างอื่นที่สร้างความพอใจแก่ประชาชน เช่น การมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นของท้องถิ่น การเป็นปีกแผ่นของสมาชิกในกลุ่ม การได้รับยกย่องสรรเสริญ เป็นต้น

4) ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อป่าไม้ชุมชน ได้แก่ ได้รับการยอมรับมากขึ้น รู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของยิ่งขึ้น การบริหารและดำเนินงานมีประสิทธิภาพดีขึ้น จิตความสามารถเพิ่มขึ้น ผลประโยชน์เพิ่มขึ้น

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2537) กล่าวว่า ในระบบประชาธิปไตย หัวใจของระบบนี้คือ คนส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้อำนาจในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ โดยมี 3 ขั้นตอน ได้แก่

1) ชั้นหลักการ จะต้องยอมรับว่าทรัพยากรเป็นของประชาชน รัฐเป็นเพียงผู้ดูแลรักษาไว้ในนามของประชาชนเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่ระบุว่า “ประชาชนคนไทยเป็นเจ้าของประเทศ” เพราะฉะนั้นทรัพยากรที่ดิน น้ำ และป่าไม้ เป็นของคนไทยนั่นเอง

2) ชั้นวิธีการ เมื่อหลักการประชาธิปไตยถือว่า ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ วิธีการคือให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และเป็นธรรมที่สุดในรูปของการกระจายอำนาจ เช่น การจัดการป่าชุมชน การจัดการน้ำโดยชุมชน ในบางกรณีประชาชนไม่อาจเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยตรง รัฐและหน่วยงานของรัฐจะต้องดำเนินการจัดการทรัพยากรนั้น ๆ อย่างเปิดเผยและโปร่งใส โดยให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารทุกขั้นตอนของการดำเนินการ เมื่อเกิดปัญหาขัดข้องใจของประชาชนทั่วไปจะต้องมีการไต่สวนสาธารณะ

3) ผลที่ได้ การจัดการทรัพยากรในระบอบประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์สูงสุดคือ ความเป็นธรรมอันได้แก่ เพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ แต่ต้องไม่ทำลายหรือละเมิดสิทธิของคนส่วนน้อย

โกวิทย์ พวงงาม (2539) กล่าวว่าทฤษฎีการมีส่วนร่วมมีวิธีการ ดังนี้

1) โครงการที่จัดทำขึ้นนั้นจะต้องแสดงให้กลุ่มเป้าหมายสนใจว่าจะสนองความต้องการของบุคคลได้อย่างแท้จริง

2) จะต้องให้กลุ่มเป้าหมายนั้น ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้มากที่สุด

3) การตัดสินใจหรือความคิดเห็นจะต้องเป็นกลุ่มคนเป้าหมายส่วนใหญ่ และไม่ขัดแย้งต่อความเชื่อต่าง ๆ ในชุมชนนั้น

ไพบุลย์ สุทธสุภา (2528) ได้สรุปหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา มี 3 ประการ คือ

1) การประสานงานร่วมมือ หมายถึง การทำงานร่วมมือกันหลายฝ่าย เช่น อาจเป็นการเข้าร่วมแรงงานหรือสมทบเป็นเงินทุนก็ได้

2) การจัดตั้งองค์กร ได้แก่ การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อให้เกิดพลังกลุ่ม เกษตรกร สหกรณ์ และคณะกรรมการหมู่บ้าน

3) การให้อำนาจแก่ประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนมีโอกาสฝึกหัดการใช้พลังกลุ่มเพราะประชาชนขาดอำนาจ ขาดสิทธิที่ถูกต้องหรือไม่มีสิทธิเสียง หรือขาดความเป็นประชาธิปไตย

คูสติ เวชกิจ (2535) ได้กล่าวถึง หลักการสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชนไว้ 6 ประการ ดังนี้

1) ยึดความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม กิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการระดมทรัพยากรเพื่อการป่าไม้ชุมชน จะได้รับการตอบสนองจากประชาชนเพียงใด ขึ้นอยู่กับว่าการป่าไม้ชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่ตรงกับความต้องการและปัญหาของประชาชนหรือไม่

2) กิจกรรมต้องดำเนินในลักษณะกลุ่ม กิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการระดมทรัพยากรเพื่อการป่าไม้ชุมชน ต้องเป็นไปได้ในลักษณะของกลุ่มองค์กรประชาชนในท้องถิ่นทำงานร่วมกันโดยเน้นผลประโยชน์เพื่อส่วนรวม มิใช่ดำเนินการโดยกลุ่มที่มุ่งผลประโยชน์

3) กิจกรรมต้องสอดคล้องกับขีดความสามารถของประชาชน กิจกรรมบางด้านที่ต้องใช้เทคโนโลยีหรือวิชาการป่าไม้ที่สูงเกินไปก็ต้องพิจารณาด้วยว่าเหมาะสมกับขีดความสามารถของประชาชนหรือไม่ และต้องคำนึงถึงเสมอว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการประชาชนต้องสามารถดำเนินได้ด้วยตนเอง เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยุติให้การช่วยเหลือหรือสนับสนุน

4) กิจกรรมต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น กิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการระดมทรัพยากร เพื่อการป่าไม้ชุมชนต้องมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ได้แก่ ลักษณะภูมิอากาศ ดิน หรือขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ ของท้องถิ่น

5) การเริ่มต้นกิจกรรมต้องอาศัยผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นมีทั้งผู้นำตามธรรมชาติ เช่น ผู้อาวุโส ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำทางศาสนา ครู ฯลฯ และผู้นำที่ได้รับการเลือกตั้ง หรือได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ฯลฯ ผู้นำเหล่านี้จะเป็นแกนนำทำหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานภายนอกกับประชาชนในท้องถิ่น เพื่อดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการระดมทรัพยากรเพื่อการป่าไม้ชุมชนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

6) กิจกรรมทุกขั้นตอนต้องดำเนินการโดยประชาชน กิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการระดมทรัพยากรเพื่อการป่าไม้ชุมชนมีหลายขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด การดำเนินงานกิจกรรมเหล่านี้ต้องได้รับการดำเนินการ และรับรู้ประชาชนให้มากที่สุดทุกขั้นตอน มิใช่ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ได้รับการดำเนินงานแทนโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2535) กล่าวว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบท จะมีความสัมพันธ์กับระดับการให้ความช่วยเหลือของรัฐแก่ประชาชนในชนบท กล่าวคือ

1) หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทในระดับสูงหรือ ประชาชนมีความพร้อมมาก ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนี้จะมีน้อยมาก คือ รัฐเพียงให้คำปรึกษาแนะนำ หรือให้ความช่วยเหลือเป็นคำปรึกษา แนะนำทางวิชาการเท่านั้น

2) หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือมีความพร้อม ในระดับปานกลาง ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนี้ก็อยู่ในระดับปานกลางด้วย คือเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนบางส่วน

3) หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่ำ โดยประชาชนไม่มีความ พร้อมหรือมีความพร้อมน้อยมาก ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนั้นจะมีมาก คือ รัฐต้องส่งเจ้าหน้าที่เข้าคลุกคลีกับประชาชนในชนบท มีการกระตุ้นเร่งเร้า และให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมทุกวิถีทางอย่างครบวงจร

Hoare (1986) ได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลายว่าเกิดจากการ วางแผนที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม ส่วนใหญ่อาศัยการวางแผนในรูปแบบจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง โดยไม่มีข้อมูลที่เพียงพอและได้เสนอทางออกว่า การแก้ปัญหาต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุก ขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา รวมทั้งกระบวนการในการตัดสินใจ เพราะชุมชนมีศักยภาพ จากฐานวัฒนธรรมชุมชนและฐานการผลิตที่จะรักษาทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ และระบบการเกษตร ทางเลือกให้ยั่งยืนอยู่ได้ โดยที่ชุมชนนั้นไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น

Gibbs (1986) ได้สรุปว่า การแก้ไขปัญหาระบบสุขภาพและสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องอาศัยมาตรการหลายประการ รวมทั้งการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ การตัดสินใจ การใช้ทรัพยากร การสื่อสาร และการจัดการแก้ไขความ จัดแย้ง

United Nations (1978) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการตัดสินใจ และการกระทำในกระบวนการตัดสินใจนั้นเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคมและการจัดสรรทรัพยากร ส่วนการกระทำเป็นการกระทำโดยความสมัครใจต่อกิจกรรมและโครงการ

White (1982) ได้มองการมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 4 มิติ คือ มิติแรกเป็นการ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและจะทำอย่างไร มิติที่สองเป็นการมีส่วนร่วมเสียสละ ในการพัฒนาลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ มิติที่สามเป็นการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ที่เกิดจากการดำเนินงานและมิติสุดท้ายเป็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

2.3 หลักการและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เคะชรินทร์ (2527) ได้สรุป หลักการและแนวทางการพัฒนาให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมไว้ว่า

- 1) ต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม
- 2) กิจกรรมต้องดำเนินการในรูปกลุ่ม เพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน
- 3) ให้คำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชนและปลูกฝังให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ

- 4) กิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร วัฒนธรรมชุมชน
- 5) การเริ่มต้นควรอาศัยผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านเคารพนับถือ
- 6) ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (2547) ได้มีแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเสริมสร้างให้ประชาชน/องค์กรชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม ดังนี้

- 1) สร้างจิตสำนึกของประชาชนและผู้นำในพื้นที่ โดยการใช้ศักยภาพและบทบาททางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำอาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อถือที่เคยทำมาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในวิถีชีวิต

- 2) พัฒนาผู้นำที่เข้มแข็งเพื่อเป็นผู้นำในการมีส่วนร่วมทั้งในด้านจำนวนและคุณภาพ

- 3) ต้องมีแผนและแนวทาง การปฏิบัติที่เป็นกรอบให้คนในชุมชนเข้าใจอย่างทั่วถึงมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกัน รวมทั้งการมีกิจกรรมสม่ำเสมออย่างต่อเนื่อง

- 4) สร้างความร่วมมือ/ความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกภาคีโดยเฉพาะภาคีภาครัฐ

- 5) กระจายและสืบสานแนวความคิด การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรไปสู่เยาวชน เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ การที่จะทำให้การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับปฏิบัติตามในชุมชนหนึ่งชุมชนใดชุมชนนั้นจะต้องมีเศรษฐกิจพอเพียงที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีพึ่งตนเองได้ โดยไม่พึ่งทรัพยากรธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว

ประเด็นปัญหาสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นไม่สามารถบริหารจัดการได้โดยสิทธิ์ขาดของบุคคลหรือหน่วยงานเพียงหน่วยงานเดียว เนื่องจากมีความแตกต่างระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสังคมหรือชุมชนนั้น จึงต้องมีการดำเนินงานร่วมกัน ทั้งในส่วนภาคีภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานราชการต่างๆ และภาคีอื่นโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น จากในอดีตที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ดำเนินการแต่ภาครัฐเพียงอย่างเดียวก็ไม่ประสบความสำเร็จ ชุมชนท้องถิ่นดำเนินการเองโดยอิสระก็ไม่สามารถทำได้ เพราะความไม่พร้อมในประการต่าง ๆ จึงต้องมีการประสานการดำเนินงาน ทั้งในด้านของ “bottom - up” ที่ภาคประชาชนและชุมชนท้องถิ่นเสนอความต้องการขึ้นไปพบกับ “top - down” ที่สั่งการลงมาจุดที่พบกันนั้น คือความเหมาะสม ที่จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการบริหารจัดการอย่างถูกส่วน ซึ่งมีแนวทางการประสาน ดังนี้

1) การดำเนินการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ควรให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติโดยรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน

2) มาตรการการเชื่อมประสานระหว่างการดำเนินงานของรัฐและชุมชนท้องถิ่นที่จะทำให้เกิดความเข้าใจและปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง คือ การจัดทำแผนแม่บทหรือแผนชุมชนเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยระบุแนวทางการปฏิบัติของทั้งสองฝ่ายอย่างชัดเจน

3) หน่วยงานประสานแผน ได้แก่ คณะกรรมการการพัฒนาอำเภอ ซึ่งทำหน้าที่ปรับแผนปฏิบัติการของส่วนการปกครองท้องถิ่นคือ องค์การบริหารส่วนตำบล และแผนการพัฒนาจากหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ เพื่อพิจารณาความสอดคล้องและนำเสนอหน่วยงานเหนือเพื่อเสนอแนวทางปฏิบัติของท้องถิ่นให้เป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การสนับสนุนงบประมาณ กำลังคน และ/หรือ เป็นผู้ประสานระหว่างรัฐ/ชุมชน

กล่าวโดยสรุป หลักการและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น ควรจะมีการส่งเสริม เสริมสร้างให้มีการรวมกลุ่ม สร้างจิตสำนึกของประชาชนและผู้นำในพื้นที่ให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งจะต้องมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ กับกลุ่ม/องค์กร การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นด้วย

2.4 รูปแบบการมีส่วนร่วม

รูปแบบการมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะ ดังเช่น

Cary (1996) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้เป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

- 1) เป็นสมาชิก
- 2) เป็นสมาชิกผู้เข้าประชุม
- 3) เป็นสมาชิกผู้บริจาคเงิน
- 4) เป็นกรรมการ
- 5) เป็นประธาน

นอกจากนี้ยังได้แบ่งแบบของผู้มีส่วนร่วม (Type of Participants) ออกเป็น 3 แบบ คือ

- 1) ผู้กระทำ
- 2) ผู้รับผลการกระทำ
- 3) สาธารณชนทั่วไป

การมีส่วนร่วมของ Cohen and Uphoff (1990) ได้แบ่งเป็น 4 แบบ ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ
ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ
ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เมื่อดำเนินการไปได้สักระยะหนึ่ง หรือ
ระหว่างการดำเนินการต้องมีการประเมินผลการดำเนินการ เพื่อเป็นการทบทวนประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผลที่ได้ดำเนินการทั้งหมด

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วม ออกเป็น 3
ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน
เช่น การรวมกลุ่มเยาวชน กลุ่มต่าง ๆ
- 2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางสังคมผ่านองค์กรผู้แทนประชาชน เช่น
กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล สภาตำบล
- 3) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยผ่านองค์กรที่มีใช้ผู้แทนประชาชน เช่น
สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อเวลาใดก็ได้

สอดคล้องกับที่ คูสิต เวชกิจ (2535) กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน
เพื่อการป่าไม้ชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมโดยตรง ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมป่าไม้
ชุมชนด้วยตนเอง เช่น ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ การเข้าร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้
บำรุง รักษาต้นไม้
- 2) การมีส่วนร่วมโดยผ่านกลุ่ม ประชาชนจะคัดเลือกตัวแทนของตนเอง
เป็นคณะกรรมการของกลุ่ม เพื่อดำเนินการป่าไม้ชุมชนแทนตนเอง และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ
เมื่อคณะกรรมการต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในบางกิจกรรม

3) การมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทน ประชาชนจะใช้ตัวแทนที่ตนเองเห็นว่ามีความสามารถเพียงพอที่จะดำเนินการแทนตน เช่น มอบหมายให้สมาชิกในครอบครัวช่วยปลูกป่าแทน เพราะตนเองไม่แข็งแรงพอ

นิรุช ประสิทธิ์เมตต์ (2540) ได้กล่าวถึง รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่นิยมใช้กัน มี 3 รูปแบบ ดังนี้

1) การกระตุ้น รูปแบบนี้รัฐบาลจะเป็นผู้ทำแบบหรือโครงการซึ่งได้มาจากการประเมินความต้องการของประชาชน แล้วมาชักจูงให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำโครงการนั้น ๆ ให้สำเร็จ

2) การเจรจาต่อรอง รูปแบบนี้รัฐบาลและประชาชนร่วมกันกำหนดแผนและปฏิบัติให้บรรลุแผน โดยรัฐบาลทำหน้าที่กระตุ้น แนะนำ และสนับสนุนให้โครงการสำเร็จลุล่วง

3) การจัดการโดยตนเอง รูปแบบนี้สังคมจะจัดการควบคุมการใช้ทรัพยากรของสังคมนั้นๆ กันเอง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่เป็นส่วนเสริมการเริ่มรวมกลุ่ม ประกอบด้วย

- 1) ผู้นำซึ่งเป็นผู้จุดประกายการมีส่วนร่วมที่เริ่มเป็นรูปแบบ
- 2) วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีรากเหง้าเดียวกันหรือการมีส่วนร่วมในปัญหาเดียวกัน
- 3) การสนับสนุนจากภายนอก เช่น หน่วยงานรัฐ NGO นักวิชาการ โดยมีเครื่องมือในกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้
 - 1) การพูดคุย ประชุมหารือระหว่างสมาชิก
 - 2) การใช้เวทีประชาคม
 - 3) การส่งเสริมให้มีการอบรม เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น/ดูงาน
 - 4) การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทั้งองค์ความรู้

งบประมาณ

- 5) การประสานความร่วมมือจากภายนอกมักจะผ่านผู้นำของกลุ่ม

กล่าวโดยสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น ประกอบไปด้วยหลายรูปแบบ โดยเป็นการแบ่งจากลักษณะของตัวผู้เข้าร่วม เช่น เป็นผู้นำ เป็นสมาชิก หรือเป็นเพียงผู้สนับสนุน และแบ่งจากรูปแบบการมีส่วนร่วม เช่น ดำเนินการเอง ดำเนินการผ่านองค์กรหรือตัวแทน

2.5 ลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ปกรณีย์ ปริญญา (2530) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนใน

การพัฒนา คือ การที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์ ซึ่งกระทำได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

- 1) เป็นผู้มึบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าอะไร คือ ความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชน
- 2) เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐาน
- 3) เป็นผู้มึบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สมบูรณ์ขึ้น
- 4) เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจ ที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นแนวทางและจุดหมายปลายทางโดยตัวของมันเอง ในแง่ที่ว่าประชาชนทุกคนต่างมีจิตปรารถนา และเกิดความรู้สึกร่วมกันอย่างลึกซึ้งในการที่ได้เข้าไปมึบทบาทในการตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติงานที่เกื้อหนุนต่อการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของตน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) กล่าวไว้ว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมมีหลายระดับ ตั้งแต่เป็นสมาชิกถึงเป็นผู้นำหรือประธานกรรมการดังนี้

- 1) เป็นสมาชิก
- 2) เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม
- 3) เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วยเหลือ
- 4) เป็นกรรมการ
- 5) เป็นประธานกรรมการ
- 6) สมาชิกผู้นั้นทำอะไรระหว่างประชุม
- 7) สมาชิกผู้เล่นบทอะไรในที่ประชุม

นิรุทธ ประสิทธิเมตต์ (2540) ได้กล่าวถึง ลักษณะที่สำคัญของการมีส่วนร่วมว่าเป็นเรื่องของกระบวนการที่ครบถ้วน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการดำเนินการ ซึ่งได้สรุปถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้ 4 ขั้นตอนหลักๆ ดังนี้

- 1) มีส่วนร่วมในการคิด ศึกษา และค้นคว้า หาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนความต้องการของชุมชน
- 2) มีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อลดและแก้ปัญหา
- 3) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัด หรือปรับปรุงระบบการบริหาร ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

4) มีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตามและประเมินผลการทำงาน

พิชญดา เรืองเดช (2538) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา เสนอความคิดเห็น
- 2) การร่วมวางแผน
- 3) การร่วมดำเนินการ ทั้งร่วมแรง ร่วมบริจาคเงิน วัสดุ
- 4) การร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ
- 5) การร่วมประเมินผลโครงการ

วินัย มณีปัญญากุล (2544) ได้แบ่งลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมโดยการคิดโครงการ เช่น การศึกษาปัญหา วิเคราะห์ปัญหาการ
จัดทำโครงการ
- 2) การมีส่วนร่วมโดยการดำเนินงาน เช่น การอบรมให้ความรู้ การประชาสัมพันธ์
การจัดกิจกรรม

จากลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น มีกรรมวิธีที่ใช้ในการมีส่วนร่วมโดย Keith (1972) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 12 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การร่วมประชุม เป็นการร่วมถกปัญหา หรือเนื้อหาสาระของการวางแผนพัฒนา หรือ การจัดทำแผนโดยตรง
- 2) การถกเถียง เป็นการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งกันตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้ทราบถึงผลดีผลเสียในกรณีต่างๆ
- 3) การให้คำปรึกษาแนะนำวิธีการ ประชาชนต้องเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า มีเสียงประชาชนที่ถูกผลกระทบเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจและวางแผน
- 4) การสำรวจ วิธีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นในกรณีต่างๆ
- 5) การประสานร่วมกัน เป็นกรรมวิธีที่ประชาชนเข้าร่วม ตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มให้เข้าร่วมงานบริหารและจัดการ หรืออาจจะเข้าร่วมในลักษณะคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชน
- 6) การสัมภาษณ์ หรือการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำและประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น
- 7) การจัดการทัศนศึกษาไปยังจุดหรือบริเวณที่จะมีการก่อสร้าง หรือการจัดทำโครงการพัฒนาเพื่อการสำรวจและตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนการร่วมตัดสินใจ

8) การไต่สวนสาธารณะ เป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนและทุกกลุ่มในสังคม ได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อกฎระเบียบและนโยบายประเด็นต่างๆ ที่สำคัญของรัฐบาล ซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม

9) การสาธิตเป็นการใช้เทคนิค การสื่อสารทุกรูปแบบ เช่น โปสเตอร์ แผ่นพับ วิดีโอ โทรทัศน์ สไลด์ แผนที่ และหุ่นจำลอง เพื่อเผยแพร่ข่าวสารจากรัฐสู่ประชาชน ให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารอย่างทั่วถึงกัน

10) การเลือกตั้งผู้แทนของประชาชน การพิจารณาเลือกผู้แทนของสังคมทำได้ โดยการปรึกษาหารือ ประสานงานร่วมกัน สัมภาษณ์ ร่วมประชุมและถกเถียงกัน

11) การออกเสียงประชามติโดยตรง เป็นการตอบคำถามของรัฐบาลโดยประชาชน ให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็น โดยตรงต่อรัฐบาล ในกรณีที่รัฐบาลมีคำถามที่สำคัญมาก และต้องการให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินแทนรัฐบาล

12) การรายงานผลมักกระทำในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการวางแผนและจัดทำแผนผลของการตัดสินใจในกระบวนการวางแผน จนถึงขั้นตอนของการจัดทำแผนและโครงการถูกส่งกลับไปยังประชาชนในท้องถิ่น เพื่อการถามซ้ำความเข้าใจของท้องถิ่นอีกครั้งก่อนการตัดสินใจทำโครงการ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้พิจารณาอีกครั้ง หากต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ทันที

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) ได้สรุปการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนและชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีขั้นตอนและองค์ประกอบ ดังนี้

1) จะต้องมียุทธศาสตร์หลักที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการรวมตัวกันของประชาชนในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง โดยมีลักษณะของการเป็นกลุ่มตามเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมเช่น มีแกนนำ มีประเด็นที่ทำให้เกิดการรวมกันเป็นกลุ่ม มีระเบียบกฎเกณฑ์ ที่เป็นที่ยอมรับ

2) องค์กรที่จัดตั้งขึ้นจะทำหน้าที่ได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ชุมชนที่เข้มแข็งควรจะเป็นชุมชนที่สามารถรู้จักสถานภาพ และศักยภาพในชุมชนอย่างชัดเจน รู้ว่าชุมชนนี้มีจุดอ่อนอย่างไรที่สามารถนำมาปรับให้เข้ากับสถานการณ์ได้ เช่น ชุมชนมีจุดอ่อนที่ประชาชนยากจน แต่มีจุดแข็งที่เป็นชุมชนเก่าแก่ มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นแนวทางปฏิบัติเป็นต้น และที่สำคัญชุมชนที่เข้มแข็งจะสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และร่วมกันหาแนวทางแก้ปัญหาได้ เช่น ปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากร ชุมชนก็ร่วมกันคิดหาทางแก้ไขด้วยการปลูกและฟื้นฟูป่าชุมชน

3) มีการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากร โดยประชาชนในชุมชนนั้นมีส่วนร่วมตลอดทั้งกระบวนการ คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลที่จะเกิดขึ้นและร่วมติดตามผลประเมิน ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอาจจะอยู่ในกระบวนการนี้ ในขั้นตอนใดตอนหนึ่งก็ได้ เพราะถ้าไม่มีการวางแผนดำเนินการที่ชัดเจน การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบริหารทรัพยากรธรรมชาติก็จะทำได้ไม่ยั่งยืน แม้จะมีกลุ่มองค์กรและชุมชนที่เข้มแข็ง เนื่องจากไม่มีกรอบการปฏิบัติที่จะให้สามารถติดตามผลได้

4) การพัฒนาเครือข่ายและการสร้างเสริมความยั่งยืน ให้แก่กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้งหมด ถ้าหยุดอยู่เพียงความเข้าใจของกลุ่มหรือสมาชิกของคนเท่านั้น ทรัพยากรธรรมชาติ ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ โดยการรักษาของคนเพียงกลุ่มเดียว แต่ต้องการให้มีการแพร่กระจายแนวความคิดไปสู่กลุ่มอื่น และกลุ่มภาคีอื่นในหมู่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แนวความคิดของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอาจจุดประกายขึ้นในภาคของรัฐ หรือองค์กรพัฒนาเอกชนหรือชุมชน หรือแม้แต่ประชาชนทั่วไป ถ้าไม่มีการสืบทอดหรือขยายออกยังภาคีอื่นหรือชุมชนอื่น แนวความคิดนั้นก็หยุดนิ่ง และจบสิ้นไปในที่สุด ถ้าหมดวาระของผู้ริเริ่มจุดประกายนั้น

2.6 เงื่อนไขในการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) กล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมที่สำคัญไว้ 3 ประการ

- 1) ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
- 2) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม
- 3) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ความสำเร็จของการมีส่วนร่วม ยังขึ้นกับเงื่อนไข ดังนี้

- 1) ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ฉุกเฉิน
- 2) ประชาชนต้องไม่เสียเงินทอง ค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปจนผลตอบแทนที่จะได้รับ
- 3) ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
- 4) ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย
- 5) ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคมหากจะมีส่วนร่วม

วินัย มนัสปัญญากุล (2544) ได้สรุปเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ประชาชนจะต้องมีความพร้อมทั้งทางด้านความสามารถ ความเต็มใจ และอิสรภาพ นอกจากนี้ยังจะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขอื่นๆ อีก เช่น เวลา ความสนใจ ความสามารถในการสื่อสาร และ

ไม่เกิดผลเสียต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือสถานภาพทางสังคม รวมทั้งต้องไม่เสียเงินทองในการมีส่วนร่วมด้วย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) ได้เสนอเงื่อนไขในการมีส่วนร่วม ดังนี้

1) เงื่อนไขภายในชุมชน คือ

(1) ประชาชนในท้องถิ่นต้องเห็นคุณค่า และประโยชน์ทั้ง โดยทางตรง /อ้อม รวมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตน

(2) ประชาชนในท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ กติกาต่างๆ ที่ได้มาจากการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ และมีอำนาจตัดสินใจที่จะทำการใดๆ ต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันกับการปฏิบัติงานของภาครัฐ

2) เงื่อนไขภายนอกชุมชน

(1) นโยบาย/กลไกการปฏิบัติของรัฐที่จะสอดคล้องหรือส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาชน เช่นการแก้ไขหรือการตราพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

(2) การสนับสนุนด้านวิชาการและองค์ความรู้

2.7 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.7.1 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยรอบพื้นที่และต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต ดังนั้น ถ้าไม่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในการพัฒนาและการจัดการ รวมทั้งการได้รับประโยชน์แล้ว พวกเขาอาจเลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติในทางเลือกอื่น ซึ่งไม่มีความยั่งยืนแทน เช่น การตัดไม้ การทำไร่เลื่อนลอยหรือการล่าสัตว์ (Boo 1991) นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้บริษัทนำเที่ยวหรือนักลงทุนจากนอกชุมชนก่อให้เกิดปัญหาแก่แหล่งท่องเที่ยวโดยตรงเพราะผู้ประกอบการเหล่านี้มักต้องการลงทุนน้อยที่สุดหากำไรให้ได้สูงในระยะเวลาอันสั้น โดยการเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวเป็นหลัก เมื่อปัญหาต่างๆ รุนแรงจนนักท่องเที่ยวหมดความนิยมผู้ประกอบการเหล่านี้ ก็แสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ต่อไป เนื่องจากไม่มีความผูกพัน ห่วงเห่นต่อแหล่งท่องเที่ยว นั้น นอกจากก่อปัญหาต่อแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ยังพบว่ารายได้ส่วนใหญ่ไม่ได้กระจายสู่ประชาชนในท้องถิ่น ผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรอย่างแท้จริง คนในท้องถิ่นได้รับเพียงรายได้จากการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ หรือการขายแรงงานในสถานประกอบการนั้น หรือหากผู้ประกอบการสามารถร่วมมือกับ

ผู้นำท้องถิ่นในการดำเนินธุรกิจ ก็มักจะกลายเป็นการดำเนินธุรกิจแบบผูกขาดทำให้ผลประโยชน์ตกอยู่กับคนเพียงบางคนหรือบางกลุ่มเท่านั้น (พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ 2538)

2.7.2 ระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมในโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตั้งแต่ในระยะวางแผนระหว่างดำเนินการ และการแบ่งปันผลประโยชน์ (Drake 1991) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นสามารถแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้ (Paul 1987 อ้างใน Drake 1991)

1) การร่วมรับรู้ข้อมูล (*Information Sharing*) การออกแบบและวางแผนโครงการ ร่วมรับรู้ข้อมูลกับสาธารณชนเพื่อให้ปฏิบัติการง่ายขึ้น

2) การปรึกษาหารือ (*Consultation*) การร่วมปรึกษาหารือในประเด็นสำคัญในบางขั้น หรือทุกขั้น ของโครงการ

3) การตัดสินใจ (*Decision Making*) การร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการออกแบบและการดำเนินโครงการ

4) เริ่มต้นปฏิบัติการ (*Initiating Action*) สาธารณชนรับข้อผูกพันเกี่ยวกับการปฏิบัติการและการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

2.7.3 ข้อได้เปรียบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Drake (1991) กล่าวถึง ข้อดีของการให้ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในขั้นออกแบบโครงการ ทำให้ชุมชนได้รับทราบวัตถุประสงค์และผลประโยชน์ที่จะได้รับ สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและเพิ่มการสนับสนุน

2) การมีส่วนร่วมช่วยในการวางแผนและการตัดสินใจดีขึ้น ทำให้ลดความขัดแย้ง ได้รับข้อมูลเพิ่มเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทุกคนได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นสามารถระบุผลกระทบและทางเลือกในการจัดการได้ดีขึ้น

3) ทำให้แน่ใจว่าการมีส่วนร่วมตัดสินใจถูกต้องตามกฎหมาย

2.7.4 ข้อเสียเปรียบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ไม่ใช่มีแต่ข้อดีเพียงด้านเดียว การจัดให้มีการมีส่วนร่วมต้องการบุคลากรในการบริหารจัดการเพิ่มขึ้น ชุมชนมักมีความต้องการบริการเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนของโครงการ ผู้วางแผนมักเสียอำนาจการควบคุมโครงการให้องค์กรชุมชน ผลประโยชน์อาจไม่ตกอยู่กับกลุ่มเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ

อาจก่อความไม่พอใจหากโครงการล่าช้า ในพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางการเมือง การเกี่ยวข้อขององค์กรชุมชนอาจเพิ่มความขัดแย้งทำให้โครงการชะงักหรือมีปัญหาเพิ่มขึ้น ถึงแม้การมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีข้อเสียอยู่บ้าง แต่ความเสี่ยงต่อความไม่ยั่งยืนของโครงการจะสูงถ้าไม่มีการมีส่วนร่วมเลย (Drake 1991)

2.7.5 การวางแผนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวทางใหม่กระบวนการวางแผนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ในโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากโครงการมีส่วนร่วมที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ แบ่งออกเป็นระยะต่างๆ ได้ดังนี้ (Drake 1991)

ระยะที่ 1 ตัดสินบทบาทการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในโครงการ โดยการระบุเป้าหมายของการมีส่วนร่วม และเป้าหมายของโครงการ

ระยะที่ 2 เลือกทีมวิจัย ควรประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา การมีส่วนร่วม และผู้มีประสบการณ์ในการวิจัยเชิงสำรวจ และ Media Research

ระยะที่ 3 ทำการศึกษาขั้นต้น ศึกษาสถานการณ์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของชุมชน และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ โดยการศึกษาเอกสารตามด้วยการสำรวจ สัมภาษณ์ คราวเรือน ผู้นำชุมชน และการประชุมกลุ่ม

ระยะที่ 4 ตัดสินระดับการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เริ่มจากการทบทวนสิ่งแวดล้อมทางการเมืองและสังคมว่าส่งเสริมการมีส่วนร่วมหรือไม่ ถ้าไม่ควรถือองค์กรชุมชนที่มีอยู่หรือสร้างขึ้นใหม่ในการเป็นคนกลาง สำหรับพื้นที่ที่สิ่งแวดล้อมทางการเมืองและสังคม

ระยะที่ 5 การตัดสินใจเลือกการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม พิจารณาจากระดับการมีส่วนร่วมที่ตัดสินใจไว้ในระยะที่ 4 ธรรมชาติขององค์กรที่มีอยู่และคุณสมบัติของประชาชนท้องถิ่น ในการแสดงความคิดเห็นและพื้นฐานการศึกษา

การมีส่วนร่วมในระดับการร่วมรับรู้ข้อมูล การปรึกษาหารือและในชุมชน ยังไม่มีกลไกการมีส่วนร่วมเลย ต้องพัฒนาคณะกรรมการชาวบ้าน จัดประชุมสาธารณะ ก่อตั้งกลุ่มถกเถียงหรือดูแลปฏิบัติการทำให้การศึกษาและควรใช้วิธีการอื่นๆ ในระดับการปรึกษาหารือในกลุ่มคนที่ไม่รู้หนังสือ เช่น การเสนอปัญหาของโครงการเป็นรูป (Problem Tress) และแผนที่ชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โครงการที่มีผลต่อคนพื้นเมือง หรือคนที่ไม่รู้หนังสือระดับการตัดสินใจควรใช้องค์กรที่มีอยู่ที่มีผู้นำเป็นตัวแทนของคนท้องถิ่น หรือถ้าไม่มีควรจัดตั้งขึ้น

ระยะที่ 6 เริ่มการสนทนาและความพยายามในการศึกษา การเริ่มต้นควรเริ่มจากนักหนังสือพิมพ์ก่อน เพื่อเพิ่มความตระหนักในหมู่สาธารณชน แล้วจึงสัมภาษณ์ตัวแทน

ชุมชนที่สำคัญเพื่อรวบรวมปัญหา และเตรียมตัวก่อนการประชุมกับสาธารณชน ในทุกขั้นต้องอธิบายเหตุผล เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ และผลกระทบต่อชุมชนจากโครงการ การจัดประชุมสาธารณชน เพื่อต้องการระบุและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และระบุความต้องการของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หลังการประชุม ต้องส่งรายงานการประชุมให้ชุมชนรับรองการประชุม และเตรียมการถกเถียงครั้งต่อไป

ระยะที่ 7 รวบรวมการตัดสินใจ ควรทำการวิจัยและเสนอผลการวิจัย และแนวทางในการปฏิบัติต่อชุมชน เพื่อให้โอกาสชุมชนแสดงความคิดเห็น ต่อรอง และทำความเข้าใจกับทีมงานในการปฏิบัติการณ์ที่จะตอบสนองผลกระทบจากโครงการ

ระยะที่ 8 การพัฒนาแผนปฏิบัติการและโครงการ โดยทีมงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารโครงการและมีความโปร่งใส

ระยะที่ 9 การติดตามประเมินผล ประเมินว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด ระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยอื่นๆ นำผลการประเมินมาปรับปรุงและแก้ปัญหาที่ไม่ได้คาดไว้

อุดม เชยกิจวงศ์ และคณะ (2548) ได้ให้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการการแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหรือให้ประชาชนมีผู้แทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของประชาคมต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประชาคม (community) หรือกลุ่มประชาชน นับเป็นองค์กรเล็กที่สุดและมีบทบาทเป็นเจ้าของท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทต่อการบริหารและจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน โดยร่วมพิจารณากิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ กำหนดแผน วิธีการและการจัดการควรได้รับผลประโยชน์ในการดำเนินการอย่างเสมอภาคและมีส่วนร่วมในการประเมินผลแก้ไขปัญหาเพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

2.8 ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) ได้เสนอปัญหาของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย ในภาพรวมสรุปได้ 4 ประเด็น ดังนี้

- 1) ความเข้าใจที่ขัดแย้งเกี่ยวกับสิทธิการเข้าถึงทรัพยากร การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่เดิมยึดติดอยู่กับพื้นที่ และให้สิทธิผูกขาดกับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งรับผิดชอบ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรยังไม่มีมากนัก ส่วนใหญ่จะให้ความสนใจเฉพาะที่ดินและป่าไม้ แต่ทางด้านทรัพยากรอื่นๆ ได้แก่ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรชีวภาพ ตลอดจนทรัพยากรแร่ธาตุต่างๆ

ยังไม่ได้ได้รับความสนใจที่จะศึกษาให้ชัดเจน ประเด็นสำคัญที่ทำให้เป็นปัญหาขัดแย้ง คือ การให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติในเชิงคุณค่าทางเศรษฐกิจมากกว่าความสำคัญทางด้านอื่น

2) ความขัดแย้งกันเองในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ประเด็นนี้เกิดจากการยึดติดกับสมมติฐานเดิมที่ว่า มนุษย์ไม่สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน รัฐจึงต้องทำหน้าที่รักษาทรัพยากรอย่างเคร่งครัด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องการพัฒนาทรัพยากรเพื่อการใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ จึงเกิดการขัดแย้งกันเองในนโยบาย การดำเนินการของรัฐในการรักษาดูแลทรัพยากรจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร

3) ความขัดแย้งในการจัดการและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ใดก็ตาม เมื่อมีการมองและให้ความสำคัญทรัพยากรธรรมชาติในเชิงการผลิตทางเศรษฐกิจแล้ว พบว่าพื้นที่นั้นทรัพยากรธรรมชาติจะถูกเบียดเบียนหรือลดคุณค่าของความเป็นทรัพยากรธรรมชาติลงไป เช่น การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก ทำให้เกิดปัญหาต่อทรัพยากรทางทะเล เป็นต้น

4) ปัญหาด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก กำหนดให้รัฐมีอำนาจทั้งควบคุมด้านการใช้และการจัดการ โดยนับว่ารัฐคือเจ้าของ โดยมองแต่มิติเชิงกายภาพและเชิงเศรษฐกิจดังกล่าว แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญมิติด้านคุณค่าของระบบนิเวศ และคุณค่าของวัฒนธรรมของทรัพยากรที่มีอยู่ต่อชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ถึงแม้ว่าแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมชาติ ฉบับที่ 8 - 9 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ตลอดจนพระราชบัญญัติการจัดการสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 จะกำหนดให้สิทธิหน้าที่แก่ชุมชนและประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากร แต่ในทางปฏิบัติยังทำไม่ได้ชัดเจน เพราะขาดกฎหมายลูกที่จะให้ประชาชน/ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ภาครัฐยังคงมีปัญหาด้านการปฏิบัติ สรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาด้านกฎหมาย ยังคงมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายที่ล้าสมัย ปัญหาความล่าช้าในการตรากฎหมายใหม่ หรือกฎหมายลูกตามกฎหมายแม่บท

2) ปัญหาการกำหนดแนวทางปฏิบัติ ในปัจจุบันมีการกำหนดภารกิจของกระทรวง ทบวง กรม ใหม่ มีการระบุภารกิจให้ดำเนินการจัดการให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ชัดเจน แต่ในหมวดของการกำหนดอำนาจหน้าที่ยังคงไม่สอดคล้อง เป็นปัญหาสำหรับผู้ปฏิบัติ เนื่องจากอาจขัดกับกฎหมายเดิมที่ยังใช้บังคับอยู่

3) ปัญหาความรู้ความเข้าใจและความพร้อมของบุคลากร ถ้าบุคลากรของรัฐยังคงขาดความเข้าใจประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่แท้จริง การปฏิบัติงานด้านการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ยาก

4) ปัญหาความพร้อมด้านทรัพยากรสนับสนุน เช่น งบประมาณ และจำนวนบุคลากรดำเนินงาน ถ้ามีจำนวนจำกัด ภาครัฐจะไม่สามารถพัฒนาศักยภาพในการดำเนินการที่มีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่

5) ปัญหาความพร้อมในด้านการถ่ายโอนภารกิจของรัฐไปสู่องค์กรท้องถิ่น และประชาชน จะเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องไปถึงการจำกัดในด้านการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้

ถึงแม้ว่าภาครัฐจะยังคงมีปัญหาในการปฏิบัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในส่วนของภาคประชาชนยังพบว่ามีปัญหาในการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเช่นกัน แม้ว่าในหลายพื้นที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชน และองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ของตน ซึ่งสามารถสรุปประเด็นปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของประชาชน และองค์กรท้องถิ่น ดังนี้

1) ปัญหาด้านกฎหมาย และกฎระเบียบต่างๆ ของราชการ ที่ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้เต็มที่

2) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม ถ้าประชาชนยังคงยากจนหรือชุมชนนั้นไม่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะทำได้ยาก

3) ปัญหาการขาดผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีความสนใจที่แท้จริงที่จะนำกลุ่มประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

4) ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจประเด็นการอนุรักษ์ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

5) ปัญหาความไม่เข้าใจ ความไม่พร้อมของรัฐ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

6) การไม่มีแผนชุมชนรองรับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนและชุมชน

7) ปัญหาการไม่มีการเผยแพร่ขยายเครือข่ายการดำเนินงาน และแนวคิดในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติไปสู่พื้นที่อื่น หรือคนกลุ่มอื่นในชุมชน

จากผลการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) มีข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางเพื่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในภาคประชาชนและองค์กรท้องถิ่น ดังนี้

1) เพื่อการสืบสานแนวคิดและกระบวนการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะต้องมีการปลูกฝังให้เยาวชนสนใจ และมีจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ และการมีส่วนร่วมโดยให้อยู่ในหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น

2) ส่งเสริมการจัดทำศูนย์ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ที่ถูกต้อง มีการปรับข้อมูลให้ทันสมัย เพื่อให้สามารถติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ และให้รู้จักการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่พอเพียง

3) ต้องมีการขยายเครือข่าย ขยายแนวความคิด และการร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรออกไปสู่พื้นที่อื่นๆ เพื่อให้มีการรักษาดูแลทรัพยากรธรรมชาติในวงกว้างออกไป

4) ชุมชนจะต้องเข้มแข็ง สามารถดำเนินการปฏิบัติและตัดสินใจตลอดจนสร้างกฎเกณฑ์ด้านการมีส่วนร่วมได้ และที่สำคัญสภาพเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวมของชุมชนต้องอยู่ในระดับมั่นคงพอสมควร

5) ภาครัฐจะต้องเข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือและส่งเสริมในส่วนที่จำเป็น เช่น

(1) ทรัพยากรให้แก่ชุมชนและประชาชนในพื้นที่

(2) จะต้องมีการประชุมชนเป็นกรอบในการดำเนินงานการมีส่วนร่วม

(3) ภาครัฐจะต้องตราพระราชบัญญัติ กฎหมาย ตลอดจนปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรท้องถิ่น มีส่วนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างถูกต้อง

(4) ต้องสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ชุมชนและประชาชนในพื้นที่

2.9 การมีส่วนร่วมตามบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.9.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 8 แนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

(1) กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน

โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

(2) ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

2.9.2 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

ส่วนที่ 3 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

มาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้

- (1) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
- (2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- (3) ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
- (4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ
- (7) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (8) บำรุงรักษา ศิลปะจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
- (9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมายโดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร

มาตรา 71 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ฉบับที่ (5) พ.ศ. 2546 ได้บัญญัติไว้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลอาจออกข้อบัญญัติ องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อใช้บังคับในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือเมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้องค์การบริหารส่วนตำบล ออกข้อบัญญัติหรือให้มีอำนาจออกข้อบัญญัติ ในการนี้ จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บและกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้ แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกินหนึ่งพันบาทวันแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

ร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลจะเสนอได้ก็แต่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือราษฎรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น

เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและนายอำเภอให้ความเห็นชอบร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ลงชื่อและประกาศเป็นข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลต่อไป

ในกรณีที่นายอำเภอไม่เห็นชอบด้วยกับร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลใด ให้ส่งคืนสภาองค์การบริหารส่วนตำบลภายในสิบห้าวันตั้งแต่วันที่นายอำเภอได้รับร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลดังกล่าว เพื่อให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณา ทบทวนร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นใหม่ หากนายอำเภอไม่ส่งร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลคืนสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่นายอำเภอได้รับร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลดังกล่าว ให้ถือว่านายอำเภอเห็นชอบกับร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น

เมื่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาทบทวนร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลตามวรรคสี่แล้ว มีมติยืนยันตามร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลลงชื่อและประกาศเป็นข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากนายอำเภอ แต่ถ้าสภาองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ยืนยันภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลคืนจากนายอำเภอ หรือยืนยันด้วยคะแนนเสียงน้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ให้ร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นเป็นอันตกไป

2.9.3 พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457

มาตรา 28 ครี แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 ได้บัญญัติไว้ว่า ในหมู่บ้านหนึ่งให้มีคณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีภูมิลำเนาในหมู่บ้านผู้นำหรือผู้แทนกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้าน เป็นกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่ง และกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจากผู้ซึ่งราษฎรในหมู่บ้านเลือกเป็นกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนไม่น้อยกว่าสองคนแต่ไม่เกินสิบคน

คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำ และให้คำปรึกษาแก่ ผู้ใหญ่บ้าน เกี่ยวกับกิจการอันเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามกฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ หรือที่นายอำเภอมอบหมาย หรือที่ผู้ใหญ่บ้านร้องขอ

ให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบในการบูรณาการ จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน และบริหารจัดการกิจกรรมที่ดำเนินงานในหมู่บ้านร่วมกับองค์กรอื่น ทุกภาคส่วน

ผู้นำหรือผู้แทนกลุ่มหรือองค์กรใดจะมีสิทธิเป็นกรรมการหมู่บ้านตามวรรค หนึ่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้มีสิทธิเลือก ผู้ใหญ่บ้าน

วิธีการเลือกและการแต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และการปฏิบัติหน้าที่ การประชุม และการวินิจฉัยชี้ขาดของคณะกรรมการ หมู่บ้านให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ให้กระทรวงมหาดไทย จ่ายเป็นเงินอุดหนุนให้ตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด โดยความเห็นชอบของ กระทรวงการคลัง

3. แนวคิดของป่าชุมชน

ป่าชุมชน มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ โดยหวังว่าป่าชุมชน จะช่วยแก้ไขสถานการณ์ป่าไม้ที่กำลังประสบอยู่ในขณะนี้ได้ โดยได้มีนักวิชาการป่าไม้ นักสังคมศาสตร์ องค์กรพัฒนาเอกชน กรมป่าไม้ และรัฐบาล ได้ให้ความหมายป่าชุมชน แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้รวบรวม ความหมายและหลักการการจัดการป่าชุมชน ดังนี้

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2533) กล่าวว่า ป่าชุมชน คือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดการทรัพยากรของท้องถิ่น และจัดการอย่างยั่งยืนถาวร ซึ่งก็คงเป็นป่าขนาดเล็ก ๆ ที่อยู่ใกล้ หมู่บ้านมิไว้เพื่อใช้สอย เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น แต่มิใช่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่

คณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน (2533) กล่าวว่า ป่าชุมชนเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของวนศาสตร์ชุมชน ซึ่งหมายถึงพื้นที่ป่าไม้ที่ได้รับแบ่งหรือกำหนด ไว้ให้เป็นของชุมชน มีการจัดการโดยชุมชนและเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและ

ถาวรตามกฎหมายเกณฑ์ที่ชุมชนได้กำหนดไว้ ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นสำคัญ สอดคล้องกับมูลนิธิโลกสีเขียว (ม.ป.ป.) ที่กล่าวว่า ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่จัดแบ่งหรือกำหนดไว้เป็นของชุมชน มีการจัดการโดยชุมชนและเพื่อชุมชน จะได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและถาวรตามกฎหมายเกณฑ์ที่ชุมชนได้กำหนดไว้ พื้นที่ป่าไม้สำหรับชุมชนนี้อาจเป็นป่าธรรมชาติหรือป่าปลูกก็ได้

รัชดา ฉายสวัสดิ์ (2533) กล่าวว่า ป่าชุมชนคือ การอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน เพื่อประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจต่อชุมชน เพื่อดำรงไว้ซึ่งระบบนิเวศของท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นพื้นฐานรองรับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่หลากหลายต่อชุมชนในระยะยาว ฉะนั้นการอนุรักษ์ป่าไม้ให้ยืนยาวต้องให้ชาวบ้านมีจิตสำนึก มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพื่อจะฟื้นฟูระบบใหม่ที่ล้มเหลวมาแล้ว สอดคล้องกับ ศรีสุวรรณ ควรจร (2535) ที่กล่าวว่า ป่าชุมชนเป็นการอนุรักษ์และการพัฒนา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน เพื่อผลประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจต่อชุมชนและเพื่อดำรงไว้ซึ่งระบบนิเวศในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นพื้นฐานรองรับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่หลากหลายต่อชุมชนในระยะยาว

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2534) กล่าวว่า ป่าชุมชนคือ รูปแบบการใช้ที่ดิน ป่าและทรัพยากรต่างๆ จากป่าที่ชาวบ้านตามชุมชนในชนบทที่อยู่ในป่าหรือใกล้ป่า ได้ใช้กันมาเป็นเวลานานแล้ว โดยมีระบบการจำแนกการใช้ที่ดิน ป่าและทรัพยากรต่างๆ มีอาณาเขตและกฎหมายการใช้เป็นที่รับรู้และยอมรับกันทั้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง พร้อมทั้งมีองค์กรชาวบ้านรูปแบบหนึ่งรูปแบบใด รับผิดชอบด้านการจัดการอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเกิดจากการสะสมประสบการณ์แห่งการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดและสะสมภูมิปัญญานั้นมาหลายชั่วอายุคน อาจกล่าวได้ว่าป่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของป่าไม้สังคม อันหมายถึง กิจกรรมต่างๆ ทางด้านการป่าไม้ ที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการเพื่อตอบสนองความจำเป็นและความปรารถนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการดำรงชีพ เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เสนห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ (2536) กล่าวว่า ป่าชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคมหรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และหรือระบบเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เพื่อทำการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ซึ่งเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรมบนฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชน ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ การมองป่าแยกออกจากคน เป็นวิธีคิดพื้นฐานและรูปแบบของการกำหนดคนโยบายในลักษณะ

อำนาจนิยม ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม เพราะชีวิตคนไทยและป่าไม้มีความผูกพันกัน อย่างใกล้ชิดตลอดมา ในอดีตสมัยที่ป่ายังอุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตของประชาชนโดยทั่วไปก็อาศัย หาเลี้ยงชีพด้วยการบุกเบิกหักร้างถางพง ทำมาหากิน ดำรงชีพอย่างผูกพันกับป่า ทางราชการเอง ก็ได้ให้การสนับสนุนและรับรองสิทธิในที่ทำกินที่บุกเบิกนั้น จึงทำให้วิถีชีวิตของประชาชนและ ชุมชนท้องถิ่นกับป่าดำเนินควบคู่กันไปด้วยความผูกพันและเอื้ออำนวยต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน กล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นก็คือประวัติศาสตร์ของการบุกเบิกที่ป่าให้เป็นชุมชน และพื้นที่ทำการเกษตรกรรมในกระบวนการดำรงชีวิตของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ได้มีการ ส่งเสริมประสบการณ์และภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน ลักษณะที่คนกับธรรมชาติคือป่าสามารถดำรงอยู่ร่วมกันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งหมด ประกอบเป็นพื้นฐานของสังคมวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเห็นได้อย่างชัดเจนในอุดมการณ์ป่าชุมชน ซึ่งเป็นการรักษาป่าบนพื้นฐานความเชื่อบางประการ ความเชื่อเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ ในการรักษาป่าและเป็นพื้นฐานของการร่วมมือร่วมใจกันของชุมชนเพื่อปกป้องป่าของตน

โกมล แพรกทอง (2537 ก.) กล่าวว่า ป่าชุมชนหมายถึง พื้นที่ซึ่งชุมชนใช้ประโยชน์ ร่วมกันภายใต้กติกาที่กำหนดไว้ มีกฎระเบียบ มีการควบคุมดูแลการใช้ประโยชน์ให้เป็นไปตาม ความต้องการ บุคคลใดจะใช้ประโยชน์จากป่าเกินกติกาจะต้องเป็นไปตาม วิธีการที่ชุมชนกำหนด การจัดการป่าชุมชนอาจเกิดจากประเพณีปฏิบัติของท้องถิ่นหรือถูกกำหนดขึ้นมาใหม่ ภายใต้ แนวนโยบายและการสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานภายนอกชุมชน สอดคล้องกับ โกมล แพรกทอง (2537 ข.) ที่กล่าวว่า ป่าชุมชนหมายถึง รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการ พึ่งพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้น และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์ จากป่าดังกล่าว เป็นผู้กำหนดแผนการและควบคุมดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื้ออย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน และได้เสนอแนวคิดพื้นฐาน เกี่ยวกับป่าชุมชนไว้ 4 ประการ ดังนี้

1) แนวคิดทางด้านนิเวศวิทยา ได้ยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่มีความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิตคือ คน ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งไม่มีชีวิต ซึ่งประกอบเป็นระบบ นิเวศอยู่ภายใต้ระบบเชื่อมโยงต่าง ๆ ที่สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศ จึงมุ่งถึงการที่จะ ให้มนุษย์สามารถอาศัยและพึ่งพิงกับระบบนิเวศได้โดยไม่มีการทำลาย

2) แนวคิดของการพัฒนาชนบท เริ่มต้นจากที่ประชาชนผู้อาศัยอยู่ในชนบทได้มีการ ดำรงชีวิต และมีวิธีการรักษาแหล่งป่าไม้ของประชาชนแตกต่างกันออกไปตามประโยชน์ ที่ได้รับจากป่า นับว่าเป็นความรู้และประสบการณ์พื้นบ้านที่ควรได้รับการสนับสนุนให้เข้มแข็ง เพื่อการพัฒนาชนบท กิจกรรมของป่าไม้ จึงเป็นกิจกรรมที่อำนวยต่อการดำรงชีพของประชาชน

ในชนบท สมควรที่จะถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ ในการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนชนบทอยู่รอดและพัฒนาตนเองได้

3) แนวคิดของการกระจายอำนาจ เป็นแนวคิดในการกระจายอำนาจในการดูแลรักษาป่าไม้ จากที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐให้เป็นการร่วมกันดูแลรักษาป่าไม้โดยประชาชน เพื่อให้เกิดการร่วมมือในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถอำนวยผลประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้พื้นที่ป่าไม้ได้โดยตรงมากขึ้น และเน้นการกระจายงานในภูมิภาค ให้สามารถที่จะให้บริการแก่ประชาชนได้ตรงกับความต้องการมากขึ้น

4) แนวคิดทางด้านการใช้ประโยชน์ เป็นแนวคิดที่ว่าทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่ออกเงยได้ สามารถที่จะได้รับการจัดการให้มีผลประโยชน์ต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากป่าเป็นแหล่งของทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น ป่าใช้สอย แหล่งชับน้ำ การพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นศูนย์รักษาและควบคุมสมดุลธรรมชาติระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิต ภายใต้การจัดการที่เหมาะสมป่าสามารถให้ประโยชน์หลาย ๆ อย่างในลักษณะเอนกประสงค์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งป่าไม้

โกลม แพรกทอง และจินตนา อมรสงวนสิน (2537) กล่าวว่า ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ซึ่งได้รับการจัดการโดยชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ตามที่ชุมชนต้องการ โดยมีพื้นฐานแนวความคิดอยู่ 3 ประการ คือ

1) แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรส่วนรวม เสนอว่า ทรัพยากรส่วนรวมจะไม่ได้รับการดูแลเป็นอย่างดี ถ้าทุกคนมุ่งแต่จะใช้ประโยชน์ตามที่ตนเองต้องการและจะเป็นผลให้ทรัพยากรส่วนรวมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว จำเป็นจะต้องมีการควบคุมเข้าไปเกี่ยวข้อง

2) แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมการใช้ทรัพยากรส่วนรวม เสนอว่า ทรัพยากรส่วนรวมมีการใช้ประโยชน์โดยกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์บางกลุ่ม ซึ่งมีการกำหนดการใช้ระหว่างกัน

3) แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน เสนอว่า ป่าชุมชนเป็นการจัดการป่าไม้ที่แสดงถึงภูมิปัญญาของท้องถิ่นในการจัดการป่าไม้ เพื่อประโยชน์ของชุมชน ที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาบนพื้นฐานวัฒนธรรมทางด้านเกษตรกรรม ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงการพึงพิงพื้นที่ป่าไม้ของประชาชนในแต่ละประเทศ

ยศ สันตสมบัติ (2534) กล่าวว่า แนวความคิดเรื่องป่าชุมชน เป็นแนวความคิดที่อยู่บนพื้นฐานของการยอมรับศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชนบท ซึ่งถูกละเลยหรือถูกมองเป็นเป้าหมายรองของการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้มาโดยตลอด มีหลักอยู่ 3 ประการ คือ ประการแรก สนองความจำเป็นพื้นฐานของประชาชนในท้องถิ่น ประการที่สอง การมีส่วนร่วมของประชาชน และประการสุดท้าย สำนึก

ของการเป็นเจ้าของ ประการสำคัญแนวความคิดเรื่องอุดมการณ์ป่าชุมชนมิได้เน้นอยู่ที่การปลูกต้นไม้หรือการส่งเสริมฟื้นฟูสภาพป่าไม้ หากแต่อยู่ที่คนและความสัมพันธ์ระหว่างคนและชุมชนกับสภาพแวดล้อม และยังเชื่อมโยงอย่างแยกไม่ออกจากการแสวงหาวิธีการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตในภาคเกษตรไปพร้อมๆ กับการดูแลและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และการส่งเสริมศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น ป่าชุมชนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงในหลายๆ ด้าน ไม่สามารถมองได้เพียงด้านเดียว

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2533) กล่าวว่า ป่าชุมชนคือ แนวทางการจัดการป่าที่ตอบสนองความอยู่รอดของชุมชนบนพื้นฐานของการรักษานิเวศวิทยาชุมชน การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ โดยที่ประชาชนผู้ใช้ประโยชน์และดูแลรักษาป่า เป็นผู้ที่มีอำนาจและบทบาทในการจัดการป่าโดยตรงสอดคล้องกับคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบทภาคเหนือตอนบน และสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ (2534) ที่กล่าวถึงนิยามความหมายของป่าชุมชนตามข้อเสนอเพื่อร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนว่าป่าชุมชนหมายถึงแนวทางการจัดการป่าชุมชนที่มุ่งเน้นความต้องการของชุมชนในด้านนิเวศวิทยาชุมชน และเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพของชุมชน เป็นเป้าหมายสำคัญ โดยที่ประชาชนท้องถิ่นผู้ใช้ประโยชน์และดูแลรักษาป่าชุมชน เป็นผู้ที่มีอำนาจและบทบาท ในการจัดการป่าโดยตรง ภายใต้การสนับสนุนและส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่รัฐ ป่าชุมชนจึงเป็นแนวทางการจัดการป่าอันใหม่ที่แยกออกจากการจัดการป่าเชิงเศรษฐกิจ และการจัดการป่าเพื่อการอนุรักษ์ โดยได้สรุปหลักการที่สำคัญของป่าชุมชนไว้ 4 ประการ คือ

- 1) เป็นการจัดการเพื่อรักษาไว้ซึ่งระบบนิเวศวิทยาของชุมชนและของประเทศโดยรวม
- 2) เพื่อตอบสนองต่อเศรษฐกิจในการยังชีพของชุมชน
- 3) เป็นการธำรงรักษาไว้ซึ่งความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่า
- 4) สิทธิในการดูแลรักษา จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เป็นสิทธิร่วมของทั้งชุมชน

นิวัติ เรืองพานิช (2530) กล่าวว่า หลักการสำคัญของป่าไม้ชุมชนอยู่ที่การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการป่าไม้ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น โดยให้พยายามช่วยเหลือตนเอง รัฐบาลและเจ้าหน้าที่จะให้คำแนะนำและช่วยเหลือในสิ่งที่จำเป็นเฉพาะที่เกินกำลังความสามารถที่ชุมชนจะช่วยเหลือตนเองได้เท่านั้น เป็นการช่วยเหลือให้ช่วยตนเองได้ จึงได้พยายามให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการปลูก บำรุง ป้องกันรักษา การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ด้วยตนเอง จุดมุ่งหมายสุดท้ายคือ จะได้หยุดการทำลายป่า ชาวชนบท

เองจะได้มีความรู้และเทคนิคไปดำเนินการกับต้นไม้และป่าไม้ให้เกิดประโยชน์ เป็นการเพิ่มรายได้ให้ตนเองและครอบครัว อีกทั้งเป็นแนวทางที่จะทำให้ประชาชนและทรัพยากรป่าไม้อยู่ร่วมกันได้ในลักษณะพึ่งพาอาศัย

โกมล แพรกทอง และจินตนา อมรสงวนสิน (2537) ยังจำแนกองค์ประกอบหลักของป่าชุมชนได้ 3 ประการ คือ

1) ที่ดิน เป็นองค์ประกอบสำคัญของป่าชุมชนในที่นี้หมายถึง ที่ดินป่าไม้หรือที่ดินที่สามารถนำมาดำเนินการป่าชุมชนได้ ในแง่ของวิชาการทรัพยากรที่ดิน หมายถึง ส่วนที่เป็นทรัพยากรดินและองค์ประกอบที่เป็นสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะลมฟ้าอากาศ ความอุดมสมบูรณ์และความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การใช้ประโยชน์ของตัวที่ดินเอง แต่ในแง่ของกฎหมายที่ดินเป็นอสังหาริมทรัพย์ที่ไม่สามารถจะเคลื่อนย้ายไปไหนได้ มีการอ้างกรรมสิทธิ์การครอบครองหรือความเป็นเจ้าของ ซึ่งได้มีการจำแนกประเภทของที่ดินในการจัดการป่าชุมชนไว้ 3 ประเภท คือ ที่ดินของป่าชุมชน ที่ดินของเอกชนที่มอบให้ชุมชนดำเนินการเป็นป่าชุมชน และที่ดินของรัฐ

2) ชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อป่าชุมชน ป่าชุมชนจะออกมาเป็นรูปแบบใด มีความยั่งยืนถาวรเพียงใด ชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่จะกำหนดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของชุมชนเอง ปัจจัยที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับชุมชนคือ

(1) ผู้นำท้องถิ่น มีความสำคัญและมีบทบาทสูงในการนำไปสู่การพัฒนาป่าชุมชน ผู้นำในท้องถิ่นดังกล่าว ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู และพระสงฆ์ ตลอดจนผู้นำที่ไม่เป็นทางการอื่นๆ ซึ่งเป็นแกนนำในการพัฒนาด้านต่างๆ ในชุมชน

(2) องค์กรประชาชน เป็นผู้สืบเนื่องแนวความคิดป่าชุมชนให้ได้รับการปฏิบัติ ได้แก่ สภาตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน และองค์กรประชาชนอื่นๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการป่าชุมชนให้เอื้ออำนวยประโยชน์ทางตรงหรือทางอ้อมแก่องค์กรและท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ยังมีสถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา ที่จะช่วยสนับสนุนองค์กรประชาชนในการดำเนินงานป่าชุมชนด้วย

(3) การมีส่วนร่วมของประชาชน การดำเนินงานป่าชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ขึ้น นอกจากผู้นำท้องถิ่นและองค์กรประชาชนแล้ว ประชาชนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการป่าชุมชนให้เกิดผลประโยชน์ต่อประชาชนเอง

3) การจัดการ ได้แก่ กิจกรรมในการทำให้ป่าชุมชนเกิดความมั่นคงและยั่งยืนถาวรเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การป้องกันรักษาป่า การเพาะชำกล้าไม้ การปลูกป่า

การบำรุงรักษา ตลอดจนการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้จากพื้นที่ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของชุมชน โดยชุมชนจะตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาควบคุมและมีการบังคับใช้กฎเกณฑ์ องค์ประกอบเหล่านี้ มีการกระทำระหว่างกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ให้เป็นป่าชุมชนรูปแบบต่างๆ

โกลม แพรททอง (2537 ก.) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของป่าชุมชน 3 ประการ คือ

1) *องค์ประกอบด้านชุมชน (Community Component)* จะประกอบด้วยหน่วยของชุมชนซึ่งจะมีความแตกต่างกันในลักษณะของความต้องการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า โดยประกอบด้วยหน่วยย่อย คือ

(1) บุคคล เป็นหน่วยเล็กที่สุดในองค์ประกอบด้านชุมชน มีความแตกต่างกันในด้านอาชีพ อายุ เพศ ซึ่งมีผลต่อลักษณะความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ เช่น บางคนต้องการใช้น้ำจากป่า บางคนต้องการเก็บผลผลิตจากป่า เป็นต้น

(2) ครอบครัว เป็นหน่วยย่อยที่เล็กที่สุดที่รวมบุคคลเดี่ยวหลายๆ บุคคล อยู่ภายใต้การตัดสินใจอย่างเดียวกันเป็นการแบ่งแรงงานเพื่อใช้ประโยชน์จากแหล่งป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ จะแยกความชำนาญในการทำงานในด้านต่าง ๆ รวมทั้งในกิจกรรมป่าไม้ เช่น การเก็บหาอาหารจากพื้นที่ป่าไม้ ในขณะที่บางคนจะแยกไปเก็บไม้ฟืนเพื่อใช้ประกอบอาหาร

(3) กลุ่ม เป็นหน่วยเล็กที่สุดที่รวมครอบครัวหลายครอบครัว เป็นการตัดสินใจร่วมกันในระดับกลุ่มนำมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของกลุ่ม เพื่อการใช้หรือไม่ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ เช่น การรวมกลุ่มในการเก็บหน่อไม้ จะร่วมตั้งกติกาเป็นแนวปฏิบัติของกลุ่มในการใช้เก็บหน่อไม้ที่มีขนาดเล็กหรือกลุ่มแม่ไม้ที่ให้หน่อไม้ในอนาคต เป็นต้น

(4) ชุมชน เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดที่รวมกลุ่มย่อยเข้าด้วยกัน อันเป็นส่วนสำคัญที่จะนำมาพิจารณาว่าชุมชนนั้นมีผู้ใช้ประโยชน์จากป่าไม้เป็นใคร จัดระเบียบการจัดการและแบ่งงานกันอย่างไร ซึ่งจะเป็นเครื่องวัดถึงความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมด้านป่าไม้เพื่อประโยชน์ของชุมชน เช่น มีกลุ่มใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน มีกฎเกณฑ์เป็นแนวทางของกลุ่มในการรักษาป่าชุมชนเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

2) *องค์ประกอบด้านป่าไม้ (Forest Component)* เป็นการชี้ให้เห็นว่าชุมชนจะใช้ประโยชน์ จากป่าไม้ได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งจะมีระเบียบและกฎหมายกำหนดการใช้ประโยชน์ในระดับต่างๆ กัน องค์ประกอบด้านป่าไม้แบ่งออกเป็นลักษณะย่อย ๆ ได้ดังนี้

(1) ป่าส่วนตัว เป็นป่าที่มีเจ้าของ การใช้ป่าเพื่อผลประโยชน์เป็นไปตามความต้องการของผู้เป็นเจ้าของ โดยมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิการเป็นเจ้าของป่านั้น ๆ

(2) ป่าชุมชน เป็นพื้นที่ที่ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันภายใต้กติกาที่กำหนดไว้ การจัดการป่าชุมชน อาจเกิดจากประเพณีของท้องถิ่นหรือถูกกำหนดขึ้นมาใหม่ภายใต้แนวนโยบาย และการสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานภายนอกชุมชน

(3) ป่าของรัฐ เป็นป่าที่รักษาไว้เพื่อประโยชน์ของทุกคนในประเทศในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีระเบียบและกฎหมายที่ใช้ปฏิบัติต่อกันนั้นๆ

3) องค์ประกอบด้านการเกษตร (Agriculture Component) จะเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของชุมชนว่าจะพึงพึ่งป่าไม้อย่างไร แบ่งเป็นองค์ประกอบย่อยๆ ดังนี้ คือ

(1) ขนาดของการประกอบการ จำแนกออกเป็น การเกษตรขนาดเล็กซึ่งเกษตรกรจะผลิตเพื่อบริโภคเอง โอกาสของความจำเป็นในการพึ่งพิงการป่าไม้เพื่อการเกษตรกรรมจะมีสูง ส่วนการเกษตรขนาดใหญ่เป็นการผลิตเพื่อการค้ามากกว่าเพื่อการใช้สอยเอง มีการใช้เทคนิคและอุปกรณ์ทันสมัย จึงเป็นการลดการพึ่งพาป่าไม้ในลักษณะแหล่งของปัจจัยการผลิต

(2) สิทธิการถือครองที่ดิน แบ่งออกเป็น ผู้เช่าที่ดินเพื่อการเกษตรมักเป็นเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินหรือมีแต่ไม่เพียงพอในการประกอบการเกษตร ส่วนผู้ได้รับสิทธิในการถือครองที่ดินจะเป็นเกษตรกรที่ทำการเกษตรบนที่ดินของชุมชนหรือของรัฐ โดยได้รับสิทธิในการถือครองที่ดินเป็นไปตามระเบียบและกฎหมายในการใช้พื้นที่ของประเทศต่าง ๆ

(3) ระบบการจัดการ แบ่งออกได้เป็น กลุ่มเกษตรกรเป็นการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อประกอบกิจกรรมทางด้านเกษตร ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มและสหกรณ์การเกษตรเป็นการรวมกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรที่ประกอบการเกษตรในด้านเดียวกันหรือหลาย ๆ ด้าน ทำให้มีการจัดระบบการประกอบการที่มั่นคง มีระบบการจัดการเพื่อการผลิตและการจำหน่าย

โกลด แพรททอง (2537 ข.) ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การจัดการป่าชุมชนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงและยั่งยืนจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1) การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่า ประโยชน์ที่ต้องการจากป่าจะเป็นสิ่งกำหนดวัตถุประสงค์ในการรักษาป่านั้นไว้ เช่น เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งค้ำน้ำลำธารของหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งอาหาร ซึ่งจะเป็นจุดรวมที่ประชาชนจะรวมตัวกันในการรักษาป่านั้นๆ เพื่อเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชน

2) การมีระเบียบกฎเกณฑ์ เพื่อควบคุมกันเองระหว่างประชาชนในหมู่บ้าน การจัดการป่าชุมชนจะมีระเบียบหรือกฎเกณฑ์ที่วางไว้เป็นที่ยอมรับของทุกคนในหมู่บ้าน เมื่อมีการละเมิดจะมีการปรับโทษ หรือการลงโทษตามกติกาที่ได้ตกลงกันไว้

3) *องค์กรประชาชน* เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการป่า ให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้ซึ่งจะต้องมีองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของผู้นำขององค์กรที่จะดูแลป่าไม้ให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชน

4) *การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก* การจัดการป่าชุมชนขององค์กรประชาชนในหมู่บ้าน จะต้องอาศัยการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เช่น การสนับสนุนทางวิชาการ การสนับสนุนอุปกรณ์และวัสดุที่จำเป็น เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าให้เกิดประโยชน์สนองความต้องการได้เพียงพอและยั่งยืน

โกลด์ แพรกทอง และจินตนา อมรสงวนสิน (2537) ได้สรุปความหมายของการจัดการป่าชุมชนไว้ 2 ทรรศนะ คือ

1) *ทรรศนะของการจัดการป่าชุมชน* หมายถึง พื้นที่ป่าซึ่งได้รับการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ชุมชนผู้ใช้พื้นที่ป่าดังกล่าวต้องการ อาจจะโดยตรง เช่น เป็นแหล่งไม้ใช้สอยแหล่งอาหารหรือโดยทางอ้อม เช่น เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งนันทนาการ

2) *ทรรศนะของการใช้ประโยชน์* หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้เหมือนกันหรือแตกต่างกันในการใช้ประโยชน์จากป่าภายใต้การยอมรับซึ่งกันและกัน

กรมป่าไม้ (2540) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการจัดการป่าชุมชนว่า ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมนุษยชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม การขยายตัวของจำนวนประชากร การพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทำให้มีการใช้สอยทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากขึ้น พื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลายลงอย่างต่อเนื่อง จึงก่อให้เกิดความเสียหายส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวม กอปรกับภายหลัง เริ่มเป็นที่ยอมรับแล้วว่าการดำเนินการจัดการและรักษาทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โดยความพยายามของเจ้าหน้าที่รัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถสัมฤทธิ์ผลได้ รวมทั้งแนวความคิดการจัดการและการใช้ประโยชน์แบบยั่งยืนได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในสังคมปัจจุบัน มีการแสวงหาแนวทางและรูปแบบการจัดการที่เหมาะสม โดยให้ความสำคัญต่อชาวบ้านผู้อยู่ใกล้ชิดป่าที่สุด และได้ฟังฟังอาศัยป่าไม้ในการดำรงชีวิตให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ใกล้หมู่บ้าน เพื่อผลประโยชน์ของชาวบ้านเป็นสำคัญในรูปของป่าชุมชน และได้สรุปหลักการที่สำคัญของป่าชุมชนไว้ 4 ประการคือ ประการแรก เป็นการจัดการเพื่อรักษาไว้ซึ่งระบบนิเวศวิทยาของชุมชนและของประเทศโดยรวม ประการที่สอง เพื่อตอบสนองต่อเศรษฐกิจในการยังชีพของชุมชน ประการที่สาม เป็นการธำรงรักษาไว้ซึ่งความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่า

และประการสุดท้าย สิทธิในการดูแลรักษาจัดการและประโยชน์จากป่าชุมชนเป็นสิทธิร่วมของทั้งชุมชน

ชอบ เข้มก๊ัด และคณะ (2535) กล่าวว่า การเกิดองค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ป่าของชุมชนมีเงื่อนไขหลักอยู่ 2 ประการ คือ เงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชนเองและเงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากภายนอกชุมชนแต่มีผลกระทบต่อคนในชุมชน เงื่อนไขภายในชุมชนคือการได้รับประโยชน์จากป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งประโยชน์อาจเป็นทั้งประโยชน์เศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ทางสังคมและบทบาทความสามารถของผู้นำ ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในการกระตุ้นชาวบ้านให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าส่วนเงื่อนไขภายนอกชุมชนนั้นคือภัยธรรมชาติอันเนื่องจากการกระทำของคนบางกลุ่มและมีผลทำให้คนในชุมชนได้รับความเดือดร้อน ทำให้สมาชิกผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนได้เข้ามาแย้งชิงทรัพยากร เช่น การสัมปทาน การบุกรุกส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของคนในชุมชนและบทบาทของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานภายนอก

ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2540) ได้วิเคราะห์เงื่อนไขของการยึดโยงอย่างเหนียวแน่นระหว่างป่าและชุมชนของนักคิดสายอุดมการณ์ป่าชุมชนว่า เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้ปัจจัยสำคัญ 8 ประการคือ 1) ชุมชนมีลักษณะมีความเป็นชุมชนสูง 2) ทรัพยากรยังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ 3) มีผลประโยชน์ร่วมกัน 4) มีจิตสำนึกในการรักษาป่า ซึ่งเงื่อนไขการเกิดจิตสำนึกแบ่งออกเป็น 4 ประการคือ ประการแรก จิตสำนึกที่เกิดจากประเพณี ความเชื่อและการผลิตซ้ำของอุดมการณ์ที่สืบทอดต่อกันมา ประการที่สอง จิตสำนึกที่เกิดจากความจำเป็นในการรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชุมชน ประการที่สาม จิตสำนึกที่เกิดจากการต่อต้านการรุกรานจากภายนอก และประการสุดท้าย จิตสำนึกที่เกิดจากภัยแล้ง 5) ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง 6) มีการจัดตั้งองค์กรประชาชน 7) มีจารีตของการจัดการทรัพยากรที่ถือว่าทรัพยากรเป็นสิทธิและทรัพย์สินร่วมของชุมชน และ 8) มีการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม

ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ (2536) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนที่อนุรักษ์ป่าไว้ได้ 8 ประการ คือ 1) มีความเป็นชุมชนสูง ในที่นี้ชุมชนหมายถึง กลุ่มบุคคลหลายๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขต และภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน มีการปะทะสังสรรค์กันมีความสนใจร่วมกัน และมีผลประโยชน์คล้าย ๆ กัน และมีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษาพูดขนบธรรมเนียมประเพณี หรือมีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง (วิพรพรรณ กาญจนะจิตรา, 2529) มืองค์ประกอบของชุมชน ได้แก่ คน (People) ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) อาณานิคม (Area) การปฏิบัติต่อกัน (Interaction) และความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship) 2) มีผลประโยชน์ร่วมกัน 3) มีทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่อยู่ในสภาพที่สามารถใช้ได้ 4) มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและมีภูมิปัญญา 5) มืองค์กรชาวบ้านรูปแบบหนึ่งรูปแบบใด 6) มีจารีตของการจัดการทรัพยากรที่ถือว่า

ทรัพยากรเป็นสมบัติร่วมของชุมชน 7) เป็นชุมชนที่มีความถาวรทั้งทางด้านสังคมและด้านการใช้ทรัพยากร และ 8) เป็นชุมชนที่มีเครือข่ายการใช้ทรัพยากรรูปแบบหนึ่งรูปแบบใด อยู่แล้วในบางระดับ

จากคำนิยามของ “ป่าชุมชน” ที่มีผู้ให้ความหมายไว้สอดคล้องกัน จะเห็นว่าสาระสำคัญของป่าชุมชนมีอยู่ 3 ประการ คือ

- 1) ต้องมีพื้นที่ เพื่อเป็นพื้นที่ที่ชุมชนเข้าไปจัดการเพื่อประโยชน์ของชุมชน
- 2) ต้องมีกระบวนการชุมชนในการเข้าไปจัดการ เพื่อประโยชน์ของชุมชน
- 3) ต้องมีการใช้ประโยชน์จากป่า ตามความประสงค์ของชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ การจัดการป่าชุมชน และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รายละเอียด ดังนี้

4.1 การจัดการป่าชุมชน

มนัส สุวรรณ และชูเกียรติ ลิสุวรรณ (2531) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การให้ความรู้ความเข้าใจระดับตำบลในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน และจังหวัดลำปาง พบว่า 1) ประชาชนโดยทั่วไปมีความรู้พื้นฐานเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ และให้ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติต่อชีวิตค่อนข้างดี มีความตระหนักในปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในท้องถิ่น และมีความพร้อมสูงในการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหา 2) โครงข่ายและลักษณะทางสังคมไม่มีความสลับซับซ้อน ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือ ปกษาหรือและขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้านของตนเอง 3) แม้ว่าสื่อประเภทต่างๆ ค่อนข้างจำกัด แต่สื่อที่ปรากฏก็มีศักยภาพค่อนข้างสูงในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหอกระจายข่าววิทยุและโทรทัศน์ นอกจากนี้ พบว่าความเข้มแข็งขององค์กรประชาชน ซึ่งรวมตัวกันเป็นปีกแผ่นั้น จะต้องสร้างกฎเกณฑ์ของชุมชนขึ้นมา โดยให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ทุกคนในชุมชนยอมรับในกติกาของชุมชน ทุกคนจึงช่วยกันดูแลรักษาป่าเป็นอย่างดี

กอบกาญจน์ พจน์ชนะชัย (2538) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน พบว่า บ้านห้วยม้าโค้ง มีลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับสังคมภาคเหนือทั่วไป มีการพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เช่น เมื่อเกิดภาวะการณ์ขาดน้ำ อันเนื่องมาจากป่าที่เป็นแหล่งน้ำถูกทำลาย ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และมีการอนุรักษ์ป่า เกิดการยอมรับและมีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อออกกฎระเบียบและจัดการให้ป่าชุมชนคงอยู่ มีการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น จัดพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าป่า ปลูกฝังความเชื่อที่ว่าป่ามีผีเป็นผู้ดูแลรักษา ใครทำลายจะรับ ความวิบัติต่าง ๆ มีการเชื่อมโยงกับภายนอกชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในการลงโทษผู้ที่ไม่ ยอมรับกฎระเบียบของชุมชน และมีการติดต่อกับนักวิชาการในการเชื่อมโยงกับเครือข่ายป่าชุมชน อื่น ๆ รวมทั้งชุมชนข้างเคียง ทำให้มีการร่วมมือกันดูแลป่าเป็นป่าผืนเดียวกัน

คูสิต เวชกิจ และคณะ (2548) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการ จัดการทรัพยากรป่าชุมชน: ศึกษากรณีภาคเหนือ พบว่า ชุมชนมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดการ ป่าชุมชน คือ การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ การรักษาแหล่งต้นน้ำ ลำธาร การใช้เป็นแหล่งอาหารของ ชุมชน พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่สาธารณประโยชน์ได้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการป่าชุมชนขึ้น เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการป่าชุมชน มีการกำหนดกิจกรรมตามความ เหมาะสม เช่น การปลูกเสริมพื้นที่ป่า การจัดทำแนวเขตป่า และมีการกำหนดระเบียบ/หลักเกณฑ์ ในการจัดการป่า โดยมีหน่วยงานที่สนับสนุนการดำเนินการได้แก่ สำนักงานป่าไม้จังหวัดพื้นที่ องค์กรเอกชน ฯลฯ ประชาชน มีความคาดหวังในการรักษาป่าชุมชนไว้ เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม และเกรงว่าชุมชนจะมี ความเดือดร้อนหากป่าชุมชนหมดไป ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ต่างๆ โดยการประชุมกับคณะกรรมการป่าชุมชน และดำเนินกิจกรรมป่าชุมชน ประโยชน์ที่ได้รับ จากป่าชุมชน ที่สำคัญคือ ใช้เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานคือ ขาดแคลนงบประมาณและขาดแคลนเครื่องมือ เหตุผลหลักที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการทรัพยากรป่าชุมชน คือเกรงว่าจะเกิดความเดือดร้อนหากป่าชุมชนหมดไป การเข้าร่วม โดยการร่วมประชุมและออกแรงงานในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ป่าชุมชน

4.2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

พรหมเมธ นาคมทอง (2540) ได้ทำการศึกษากระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก จาก การศึกษาได้นำเสนอองค์ประกอบหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนา ชุมชนท้องถิ่น 3 ประการ คือ ปัจจัยด้านสภาพพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ปัจจัยด้านความ พร้อมของชุมชน และปัจจัยด้านองค์การความร่วมมือในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการ พัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และให้ความสำคัญกับผลของการพัฒนาที่ส่งเสริม ศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นให้มีความสามารถ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการ ท่องเที่ยวทั้งระบบ ซึ่งแนวทางดำเนินการเริ่มตั้งแต่การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อริเริ่มการ

สร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เกิดขึ้น ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และบทบาทของชุมชน การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนพัฒนา ทักษะด้านต่าง ๆ ให้ชุมชนท้องถิ่นมีความสามารถในการดำเนินการได้ด้วยตนเอง สร้างเครือข่าย ความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ขึ้น เพื่อดำเนินการและถ่ายทอดบทบาทจากหน่วยงานส่วนกลางโดย เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการมากยิ่งขึ้น โดยเครือข่ายความร่วมมือประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการ องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษา

นพรัตน์ มุณีรัตน์ (2541) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยศึกษาเกี่ยวกับความเข้าใจการท่องเที่ยว เชิงนิเวศของประชาชน รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน บทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งแนวทาง แก้ไขปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสังเกต แบบมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชนคีรีวงทั้งที่เป็นกลุ่มผู้นำชุมชน ชาวบ้านที่เป็น สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวงและชาวบ้านทั่วไป พบว่าชุมชนคีรีวงมีความเข้าใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ชีวิตกับชาวบ้าน และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการ และรูปแบบการสื่อสารที่มีบทบาทมากในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและปฏิบัติยาโต้ตอบมาก (การประชุม ของคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง) และการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ และมีปฏิริยาโต้ตอบน้อย (การประชุมของสมาชิกชมรมการท่องเที่ยวและการประชุมร่วม ระหว่างตัวแทนคณะกรรมการฯ กับหน่วยงานภายนอก) นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนยังเป็นผู้มีบทบาท สำคัญทั้งหมดในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านคีรีวง สำหรับปัญหาที่พบสะท้อนความ ไม่พร้อมของชุมชนในหลายประเด็น เช่น ความขัดแย้งระหว่างผู้นำและหน่วยงานท้องถิ่น และ องค์กรบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่ยังไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร

สดใส สร้างโสรก และคณะ (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัย เพื่อหารูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของป่าดงนาทาม กรณีศึกษา: ป่าดงนาทาม อำเภอโขงเจียม จังหวัด อุบลราชธานี พบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวป่าดงนาทาม อดีตที่ผ่านมาไม่ได้เป็นการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ แต่เป็นเพียงการท่องเที่ยวแบบเดินป่าเท่านั้น เพราะการท่องเที่ยวป่าดงนาทาม ไม่มี กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับมัคคุเทศก์ และระหว่างนักท่องเที่ยวกับ ชาวบ้านในชุมชน และชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การจัดการ การกำหนด รูปแบบ การกำหนดเส้นทาง การกำหนด กฎ กติกา ชุมชนจะมีส่วนร่วมเฉพาะผู้นำทางการของ

ชุมชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกสภาตำบล และเยาวชนในหมู่บ้านที่เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะของมัคคุเทศก์ ภายใต้การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวของสภาตำบล (ขณะนั้น) ร่วมกับคณะผู้จัดการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง แต่หลังจากที่โครงการฯ ร่วมกับชุมชน สรุปบทเรียน การท่องเที่ยวที่ผ่านมา สมาชิกได้ร่วมกันระดมความคิดเห็น และเสนอความต้องการ ที่แท้จริง นำมาสู่การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ ด้วยการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยว ที่มีกิจกรรมหลากหลาย สร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และกระจายรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนอย่างเป็นธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าดงนาทาม นำไปสู่การสร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้สร้างการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการขององค์กรชุมชนอีกมิติหนึ่ง การที่จะผลักดันให้ชุมชนได้ปรับเปลี่ยนแนวคิด โครงการฯ ได้ใช้กระบวนการหลายอย่าง ดังนี้ 1) สร้างความตระหนักให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการจัดให้มีเวทีชาวบ้านใน 3 ระดับ ได้แก่ เวทีแต่ละชุมชน เวทีระดับชุมชน และ เวทีระหว่างชุมชนกับหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง 2) ค้นหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 3) ค้นหาศักยภาพแต่ละชุมชน โดยหาจุดเด่นและจุดอ่อนในด้านต่างๆ 4) กำหนดกิจกรรมและมาตรการการจัดการท่องเที่ยวมีกระบวนการในการทำงานโดยจัดระบบกลุ่ม/องค์กร และกระบวนการเรียนรู้ 5) ทดลองกิจกรรมการท่องเที่ยว 2 ครั้ง 6) นำเสนอผลการท่องเที่ยวของชุมชนต่อหน่วยงาน

อุไรพรรณ ปรากฏมทรัพย์ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งสูง จังหวัดกระบี่ พบว่า มีปัจจัยที่บ่งชี้ถึงศักยภาพ ของชุมชน ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ 4 กลุ่ม ได้แก่ ปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่ ปัจจัยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านกิจกรรมและการจัดการนักท่องเที่ยว และปัจจัยด้านองค์กรชุมชน นอกจากนี้ผลการศึกษา พบว่าชุมชนบ้านทุ่งสูงมีศักยภาพในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้โดยมีระดับศักยภาพสูงสุดในปัจจัยด้านองค์กรชุมชน และมีระดับศักยภาพปานกลางในปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่และปัจจัยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว และระดับศักยภาพต่ำสุดในปัจจัยด้านกิจกรรมและการจัดการนักท่องเที่ยวและได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ชุมชนบ้านทุ่งสูงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการจัดการเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและมหาวิทยาลัยในภูมิภาค อาจเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือในการจัดฝึกอบรม เพิ่มพูนทักษะด้านการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และคอยสนับสนุนให้คำแนะนำต่างๆ แก่ชุมชนต่อเนื่องไปอีกระยะหนึ่ง หากมีความจำเป็น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในบทนี้ การดำเนินการศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นหลักการเทคนิคการเก็บข้อมูลแบบการประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) มี 3 ขั้นตอน

1.1 ขั้นเตรียมการ

วางแผนการดำเนินการศึกษาวิจัยและประสานงาน ชักชวนทำความเข้าใจกับทีมงาน ในการเก็บรวบรวมข้อมูล กำหนดรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมระดมความคิดเห็น

1.2 ขั้นดำเนินการ

1.2.1 ศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน และป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ โดยการสอบถาม การสังเกต และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.2.2 ประสานงานและนัดหมายกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก ขอทราบความเห็น รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.2.3 ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง ตามที่ได้นัดหมาย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ความคิดเห็น รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.2.4 นำผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เสนอต่อที่ประชุมระดมความคิดเห็นราษฎรในพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อให้ราษฎรร่วมแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะเพิ่มเติม โดยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1.2.5 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมระดมความคิดเห็น เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.3 ขั้นสรุปผล จัดทำรายงาน และเผยแพร่

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด จำนวน 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค้การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตท้องที่ตำบล ครู/อาจารย์ในเขตพื้นที่ตำบล ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบล และตัวแทนราษฎรในพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน ประกอบด้วย

- นายกองค้การบริหารส่วนตำบลเขาทอง	จำนวน	1 คน
- รองนายกองค้การบริหารส่วนตำบลเขาทอง	จำนวน	2 คน
- สมาชิกกองค้การบริหารส่วนตำบลเขาทอง	จำนวน	12 คน
- ครู/อาจารย์โรงเรียนในพื้นที่ตำบลเขาทอง		
อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่ 3 โรงเรียนๆละ 1 คน	จำนวน	3 คน
- กำนันตำบลเขาทอง	จำนวน	1 คน
- ผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง	จำนวน	5 คน
- ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในเขตพื้นที่		
ตำบลเขาทองอำเภอเมืองจังหวัดกระบี่	จำนวน	1 คน
- ตัวแทนราษฎรในพื้นที่ป่าชุมชน ท้องที่ หมู่ที่ 3		
และหมู่ที่ 5 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง		
จังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน	จำนวน	15 คน

รวม 40 คน (ภาคผนวก ข)

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง จำนวน 6 หมู่บ้าน ๆ ละ 12 คน รวม 72 คน (ภาคผนวก ค)

3. เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัย

3.1 **สัมภาษณ์เชิงลึก** กลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ โดยกำหนดประเด็นคำถามการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย 4 ประเด็น ดังนี้

3.1.1 การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรเป็นอย่างไร

3.1.2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรเป็นอย่างไร

3.1.3 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทาง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรเป็นอย่างไร

3.1.4 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของชุมชน ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มีหรือไม่ อย่างไร

3.2 **การประชุมระดมความคิดเห็น** ราษฎรในพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เป็นกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 6 หมู่บ้านๆ ละ 12 คน รวม 72 คน โดยนำผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเสนอต่อที่ประชุมฯ เพื่อรับฟังความคิดเห็น และเสนอแนะเพิ่มเติม ซึ่งเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

4.1 **เก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนและป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ** ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จากการสอบถาม การสังเกต และการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิขององค์การบริหารส่วนตำบลและผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบล

4.2 **เก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และการประชุมระดมความคิดเห็น** ของราษฎรในเขตพื้นที่ตำบล

4.3 รวบรวมผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และผลการประชุมระดมความคิดเห็น ของราษฎรเพื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามประเด็นคำถามการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาของการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและการประชุมระดมความคิดเห็นราษฎรในพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ นำรายละเอียด มาจัดระบบและแยกแยะแตกออกเป็นหน่วยย่อยๆ แล้วนำเอาความคิดเห็นและข้อมูลมาพิจารณา ประกอบกันเป็นการสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อค้นหารูปแบบและความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับคำถาม การวิจัย เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนการวิจัย แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทชุมชนและป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ส่วนที่ 2 การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกาที่เหมาะสม ต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ส่วนที่ 3 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ส่วนที่ 4 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ส่วนที่ 5 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ผลการศึกษาทั้ง 5 ส่วน ผู้วิจัยได้นำเสนอต่อที่ประชุมระดมความคิดเห็นราษฎรในพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จำนวน 72 คน เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2553 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติม ซึ่งเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนเป็นลำดับ ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทชุมชน และป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1. ข้อมูลทั่วไปของตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ตำบลเขาทอง เป็นตำบลหนึ่งในเขตอำเภอเมืองกระบี่ มีเนื้อที่ 43,125 ไร่ อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดกระบี่ ห่างจากศาลากลางจังหวัดกระบี่ ประมาณ 25 กิโลเมตร เดิมมี 13 หมู่บ้าน และในปี พ.ศ. 2522 แยกไปตั้งตำบลใหม่ คือตำบลหนองทะเล ชื่อตำบลเขาทองมีความเป็นมา เนื่องจากอดีตมีการขุดแร่พบแร่กล้าของเหลือ ชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นแร่ทองคำ จึงได้ตั้งชื่อตำบลว่า “ตำบลเขาทอง”

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	ตำบลเขาคราม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
ทิศใต้	จด	ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
ทิศตะวันออก	จด	ตำบลทับปrik อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
ทิศตะวันตก	จด	ทะเลอันดามัน และอำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา

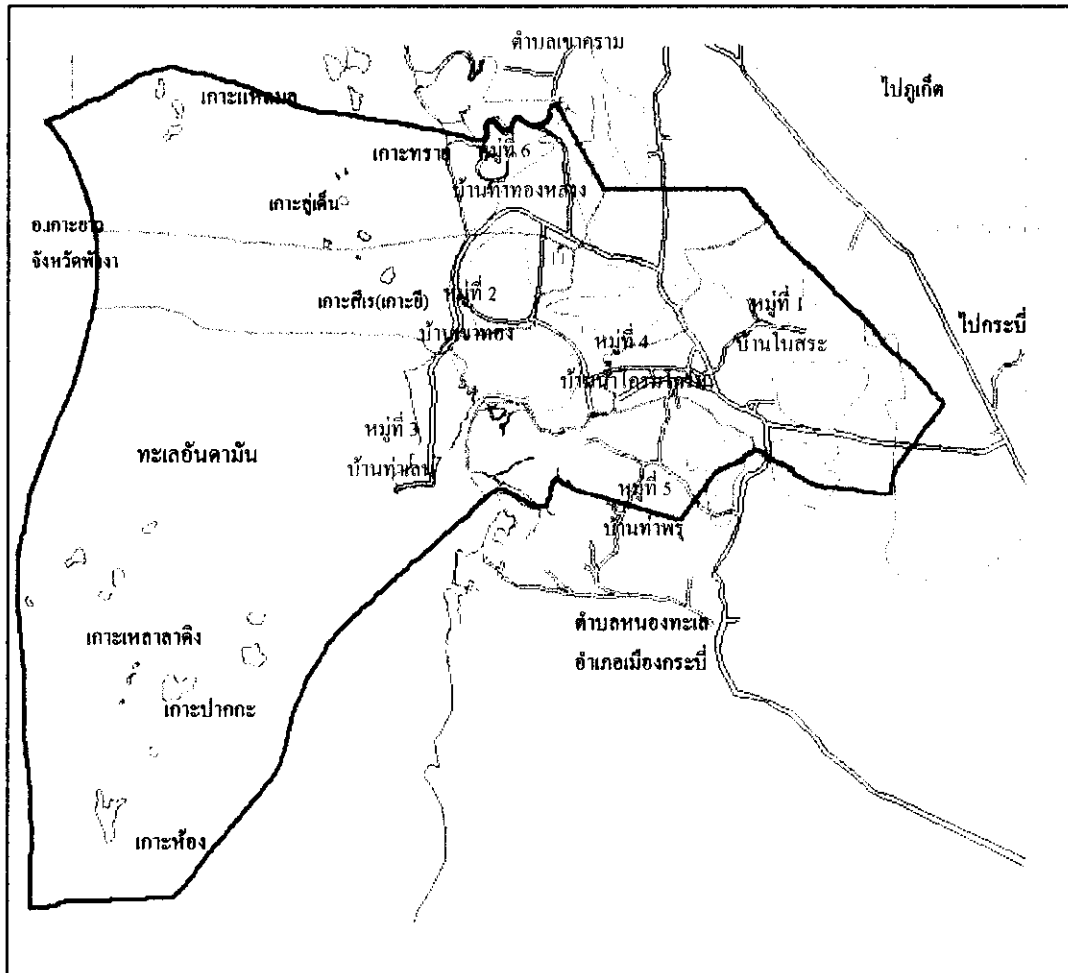
1.2 การปกครองและจำนวนประชากร

ตำบลเขาทอง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน

หมู่ที่ 1 บ้านในสระ	มีประชากร	1,851 คน	396	ครัวเรือน
หมู่ที่ 2 บ้านเขาทอง	มีประชากร	716 คน	172	ครัวเรือน
หมู่ที่ 3 บ้านอ่าวท่าเลน	มีประชากร	515 คน	116	ครัวเรือน
หมู่ที่ 4 บ้านน้ำโครมโครม	มีประชากร	883 คน	222	ครัวเรือน
หมู่ที่ 5 บ้านท่าพรุ	มีประชากร	688 คน	156	ครัวเรือน
หมู่ที่ 6 บ้านท่าทองกลาง	มีประชากร	1,281 คน	311	ครัวเรือน

รวม 1,373 ครัวเรือน 5,934 คน แยกเป็น ชาย 3,008 คน หญิง 2,926 คน

ทุกหมู่บ้าน มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้น เพื่อปรึกษาหารือในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แก่ กลุ่มประมง กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มด้านการศึกษา และศาสนา กลุ่มการท่องเที่ยว กลุ่มด้านสาธารณสุข และกลุ่มส่งเสริมการอาชีพ ทั้งนี้ ได้แสดงแนวเขตตำบลเขาทองไว้ในภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงแนวเขตตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบ สลับภูเขาหินปูน พื้นที่สองในสาม เป็นทะเลอันดามันซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตก ในเขตท้องที่หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 และมีหมู่เกาะ จำนวน 26 เกาะ ชาวบ้านเรียกว่า ป่าเกาะ ด้วยเหตุว่าราษฎรที่ได้ออกไปทำการประมงและ ไม่มีความชำนาญพื้นที่ จะหลงเส้นทางอยู่เสมอ เนื่องจากแต่ละเกาะมีลักษณะคล้ายกัน เกาะที่สำคัญและเป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ เกาะห้อง เกาะผักเบี้ย และเกาะเหลาเหลาดิง นอกจากนี้ชายฝั่งทะเลยังมีพื้นที่ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของจังหวัดกระบี่

1.4 อาชีพ

ราษฎรท้องที่หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ซึ่งอาศัยอยู่ชายฝั่งทะเล มีอาชีพทำการประมงพื้นบ้านเป็นอาชีพหลัก ส่วนหมู่บ้านอื่นๆ ทำการเกษตร ปลูกปาล์ม น้ำมัน ยางพารา และสวนผลไม้

1.5 การศึกษาและศาสนา

- 1) ประชากรร้อยละ 95 ของตำบลเขาทอง นับถือศาสนาอิสลาม และร้อยละ 5 นับถือศาสนาพุทธ
- 2) มีโรงเรียนจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านเขาเทียมป่า โรงเรียนบ้านเขาทอง และโรงเรียนบ้านคลองทราย
- 3) มีสถานีนอนามัย จำนวน 1 แห่ง
- 4) มีมัสยิด จำนวน 8 แห่ง

1.6 การท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในเขตท้องที่ตำบลเขาทองมี ถ้ำสระแก้ว เกาะห้อง ป่าเกาะ เขาเขียน เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยช้างบ้านในสระ ป่าชุมชนบ้านท่าทองกลาง และป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ จากสถิติมีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในเขตตำบลเขาทอง ช่วงปี พ.ศ.2545 - 2551 เฉลี่ย 300 คน/วัน ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ พักอยู่ในโรงแรม เขตตำบลอ่าวนางและหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

- 1) มีท่าเรือ 2 แห่ง ได้แก่ ท่าเรือการท่องเที่ยวและท่าเรือประมง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 บ้านอ่าวท่าเลน ท่าเรือการท่องเที่ยว ตั้งอยู่ท่าเลที่เหมาะสม สามารถติดต่อกับแหล่งท่องเที่ยวในเขตตำบลอ่าวนาง ตำบลหนองทะเล อำเภอเมืองกระบี่ ตำบลแหลมสัก ตำบลอ่าวลึกน้อย อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ และตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา

- 2) มีผู้ประกอบการการท่องเที่ยว จำนวน 1 ราย ได้แก่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีคัยค์ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 บ้านอ่าวท่าเลน โดยให้บริการแก่นักท่องเที่ยวพายเรือแคนูในเขตป่าชุมชน และนำเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลในเขตตำบลเขาทอง (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง 2552)

2. ข้อมูลทั่วไปของป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

2.1 ความเป็นมาของป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ที่ 3 และ หมู่ที่ 5 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ สภาพพื้นที่เป็นป่าชายเลน มีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ ราษฎร

ทั้ง 2 หมู่บ้าน ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2539 กระแสวัตถุนิยมได้เข้ามาทำให้วิถีชีวิตที่เรียบง่ายเปลี่ยนไป ราษฎรบางกลุ่มเปลี่ยนจากการทำประมงพื้นบ้าน เป็นอวนลาก อวนรุน ประกอบกับได้มีนายทุนจากท้องถิ่นอื่น เข้ามาทำการประมงด้วยวิธีเดียวกันในบริเวณพื้นที่อ่าวท่าเลน และอ่าวท่าพรุ ทำให้ราษฎรที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เช่น ตกเบ็ด คักอวน วางไซ รีม ทำมาหากินได้ยากขึ้น เนื่องจากทรัพยากรสัตว์น้ำสูญเสียไปอย่างรวดเร็ว เมื่อถึงจุดวิกฤตราษฎรทั้ง 2 หมู่บ้าน จึงได้รวมตัวจัดตั้ง “กลุ่มประมงพื้นบ้าน” โดยการนำของนายสมชาย เหล่าสกุล กำนันตำบลเขาทอง ขณะนั้น ในระยะแรกได้มีมาตรการเข้าไปห้ามปรามโดยการประชาสัมพันธ์ให้เห็นโทษของการใช้อวนรุน อวนลาก ซึ่งเป็นวิธีทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยและตัวอ่อนของสัตว์น้ำ เช่น ลากอวนมาได้ 100 กิโลกรัม สามารถเลือกใช้เป็นสินค้าที่จะนำไปขายได้เพียง 20 กิโลกรัม ส่วนที่เหลืออีก 80 กิโลกรัม ต้องทิ้ง เนื่องจากเป็นสัตว์น้ำที่มีขนาดเล็กทำเป็นสินค้าไม่ได้ ราษฎรส่วนหนึ่ง เลิกวิธีการใช้อวนรุนและอวนลาก แต่ราษฎรอีกส่วนหนึ่งเพิกเฉยคงลักลอบใช้วิธีการจับสัตว์น้ำเช่นเดิม กลุ่มประมงพื้นบ้านจึงใช้มาตรการทางกฎหมายโดยมีความเห็นว่า ผู้ใดฝ่าฝืนให้แจ้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อจับกุมดำเนินคดีปรากฏว่าใช้เวลา 2 - 3 ปี สามารถควบคุมการลักลอบทำอวนรุน อวนลากที่ผิดกฎหมายได้ โดยไม่ต้องอาศัยกำลังเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง ผลการดำเนินคดี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มประมงพื้นบ้านสามารถจับกุมเรือที่ใช้ในการกระทำผิดกฎหมาย รวม 19 ลำ ส่งพนักงานสอบสวนดำเนินคดีตามกฎหมาย และศาลได้มีคำพิพากษาให้ทำลายเรือของกลางทุกลำ มีผลให้พื้นที่อ่าวท่าเลน และอ่าวท่าพรุ กลับมาอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำอีกครั้งหนึ่ง ประกอบกับในขณะนั้นมีพื้นที่ที่เหมาะสมเป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื้อที่ประมาณ 521 ไร่ และพื้นที่ป่าชายเลน เนื้อที่ประมาณ 2,000 ไร่ มีสภาพป่าที่สมบูรณ์ ขณะเดียวกันรัฐบาลได้มีคำสั่งยกเลิกสัมปทานทำไม้ป่าชายเลน ซึ่งเป็นช่วงที่มีการขยายตัวทางด้านการท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง โดยนายเชาวน์ เหล่าสกุล นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง ได้เล็งเห็นความสำคัญในการควบคุม ดูแลรักษาพื้นที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน เป็นพื้นที่รองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดกระบี่อีกแห่งหนึ่ง จึงได้มีการประชุมหารือกับชุมชนเกี่ยวกับการจัดตั้งให้เป็นป่าชุมชน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ ปรากฏว่าชุมชนทั้งตำบลเห็นด้วย จึงได้ประสานงานกับสำนักงานป่าไม้จังหวัดกระบี่ในขณะนั้น เข้าไปสำรวจร่วมกับกำนันตำบลเขาทอง องค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 พร้อมทั้งได้ยื่นขอจัดตั้งเป็นป่าชุมชนผ่านจังหวัดกระบี่ เสนอกรมป่าไม้และได้รับอนุญาตจัดตั้งเป็นป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองกาไทรคและป่าคลองหิน จากกรมป่าไม้ เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2543 เนื้อที่ ประมาณ 521 ไร่ ในพื้นที่ดังกล่าวมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยมีการพายเรือแคนู การศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน

และชมภูมิประเทศทางธรรมชาติที่สวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นหลายแห่งที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น อ่าวทราย (จุดพักผ่อนท่องเที่ยว) เขานาบน้ำ ผาหินงาม อ่าวท่าพรุ วังจระเข้ หินย้อยดอกเห็ด ถ้ำวังปลาตุ๊ก ทะเลใน และสภาพป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังพบภาพเขียนโบราณ ซึ่งกรมศิลปากรยังไม่ได้ทำการสำรวจว่าเป็นภาพเขียนก่อนประวัติศาสตร์หรือไม่ และยังพบสัตว์ป่า เช่น ค่างหัวหงอก ค่างดำ ลิงแสม สัตว์เลื้อยคลาน หลายชนิด และนกป่าชายเลน ที่หายากจำนวนมาก ต่อมาจึงได้มีการประชุมเพื่อเลือกคณะกรรมการคณะหนึ่ง จากรายชื่อทั้ง 2 หมู่บ้าน จำนวน 15 คน เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการพื้นที่ป่าชุมชน และประสานงานในด้านต่างๆ (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง 2545)

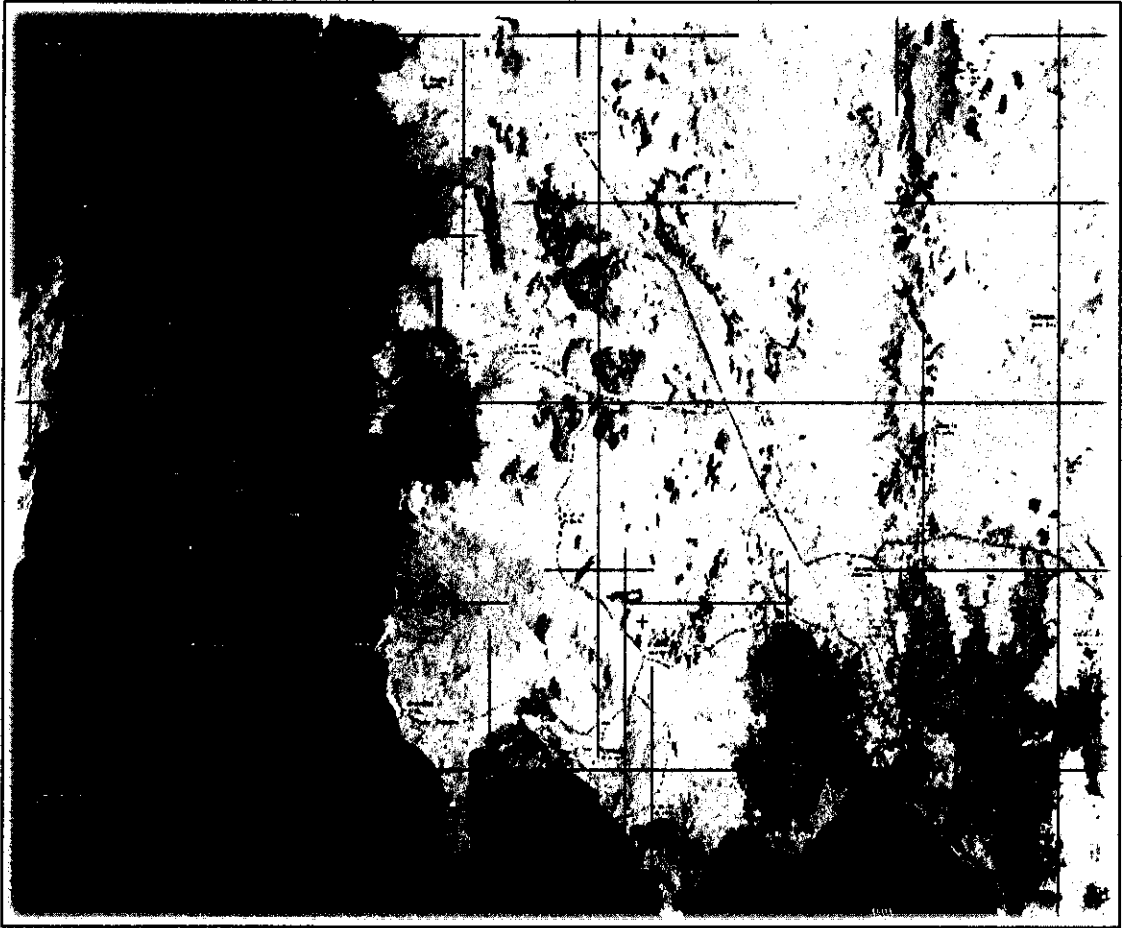
2.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

ตั้งอยู่ที่บ้านอ่าวท่าเลน ท้องที่หมู่ที่ 3 และ บ้านท่าพรุ ท้องที่หมู่ที่ 5 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าคลองกาโหด และป่าคลองหิน อยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดกระบี่ รวมระยะทางประมาณ 29 กิโลเมตร บริเวณพิกัด UTM 0474822, 0898860 มีอาณาเขต (ภาพที่ 4.2 - 4.3) ดังนี้

ทิศเหนือ	จด	แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลน
ทิศตะวันออก	จด	เขาขงำ
ทิศใต้	จด	คลองดินแดง
ทิศตะวันตก	จด	คลองท่าด่าน

ภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงอาณาเขตป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ
ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ภาพที่ 4.3 แผนที่แสดงจุดที่ตั้งป้าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

2.3 สภาพภูมิประเทศและความหลากหลายทางชีวภาพ

สภาพเป็นเขาหินปูนและเป็นอ่าว ดินเป็นดินที่เกิดจากการผุพังของเขหินปูน มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง จึงมีความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ไม้ เช่น ตะเคียนหิน ตะเคียนทราย ประดู่ ไม้ไหล ตะเคียนทอง เตยหิน กัลยไม้เหลืองกระบี่ รองเท้านารีเหลืองกระบี่ ฯลฯ ขึ้นอยู่บริเวณเขาหินปูนซึ่งเป็นป่าดิบชื้น และมีพันธุ์ไม้ป่าชายเลนขึ้นอยู่อุดมสมบูรณ์บริเวณขอบแปลงรอบพื้นที่ป้าชุมชน ประกอบด้วยโกงกางใบใหญ่ โกงกางใบเล็ก ถั่วขาว โปรงทะเล ตะบูนดำ ตะบูนขาว ฯลฯ นอกจากนี้ มีสัตว์ป่าหลากหลายชนิดพันธุ์ ทั้งสัตว์เลี้ยง สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และ สัตว์น้ำ เช่น ตัวนึ่ง ค่างหัวหงอก ลิงแสม นกบินหลา (กางเขนแดง) นกกรงหัวจุก งูจงอาง ตะกวด ป่าชายเลน นกกินปลา กบภูเขา และทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งอันอุดมสมบูรณ์

2.4 เนื้อที่โครงการ

พื้นที่โครงการ ประมาณ 521 ไร่ นอกจากนี้มีพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณรอบป่าชุมชน ประมาณ 2,000 ไร่ ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของจังหวัดกระบี่

2.5 จุดเด่นทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว

เขานาบน้ำ ลักษณะเป็นช่องเขาที่น้ำทะเลไหลผ่านระหว่างเขา ในช่วงน้ำขึ้น และน้ำลงมีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม

วังนาบน้ำ ลักษณะเป็นวังน้ำทะเลขนาดใหญ่ บริเวณเขานาบน้ำ ช่วงน้ำขึ้น และน้ำลง มีสีมรกตสวยงามมาก

ถ้ำปลาตุก ลักษณะเป็นถ้ำที่น้ำทะเลท่วมถึง มีช่องน้ำ เวลาขึ้นเชื่อมต่อกับ ทะเลใน บริเวณหน้าถ้ำเป็นที่อยู่อาศัยของปลาตุกทะเลอย่างชุกชุม

ผาหินงามท่าพรุ ลักษณะเป็นหน้าผามีลวดลายสวยงาม นักท่องเที่ยวให้ สมญานามว่า “PARADISE CANYON”

ถ้ำสุสานชาวเล ลักษณะเป็นถ้ำมีโครงกระดูกของชาวเลอยู่บริเวณซอกถ้ำ ตามหน้าผาที่สูงชัน อายุกว่า 100 ปี เป็นแหล่งโบราณคดี ประเพณีในการเก็บศพสามารถแยกได้ว่าเป็นศพผู้หญิง หรือศพผู้ชาย โดยดูจากของที่เก็บไว้กับศพ ถ้าเป็นศพผู้ชายจะมีฉมวก แต่ถ้าเป็น ผู้หญิงจะมีเหล็กเจาะหอย

ทะเลใน เนื้อที่ประมาณ 3 - 4 ไร่ ลักษณะเป็นบึงน้ำ มีภูเขาล้อมรอบ 4 ด้าน

คงโกงกางร้อยปี ลักษณะเป็นอ่าวปิดมีหน้าผาล้อมรอบ 4 ด้าน มีต้นโกงกาง อายุกว่า 100 ปี เนื่องจากยังไม่ผ่านการทำไม้ ตามสัมปทานป่าชายเลน

วังจระเข้ ลักษณะเป็นลานหินขนาด 8 x 10 เมตร เป็นลานกลางแจ้ง ซึ่งอดีต จระเข้ขึ้นมาตากแสงแดดจำนวนมาก

หินย้อยรูปเห็ด ลักษณะเป็นหินย้อยออกมาบริเวณหน้าผา มีลักษณะคล้าย ดอกเห็ดขนาดใหญ่ เมื่อแสงแดดส่องจะดูสวยงามมาก

ภาพเขียนโบราณ ลักษณะเป็นภาพเขียนสีบริเวณหน้าผา ลักษณะภาพเป็นรูป เต่ากับปลา ไม่สามารถกำหนดอายุได้ เนื่องจากกรมศิลปากรยังไม่ได้ทำการสำรวจ

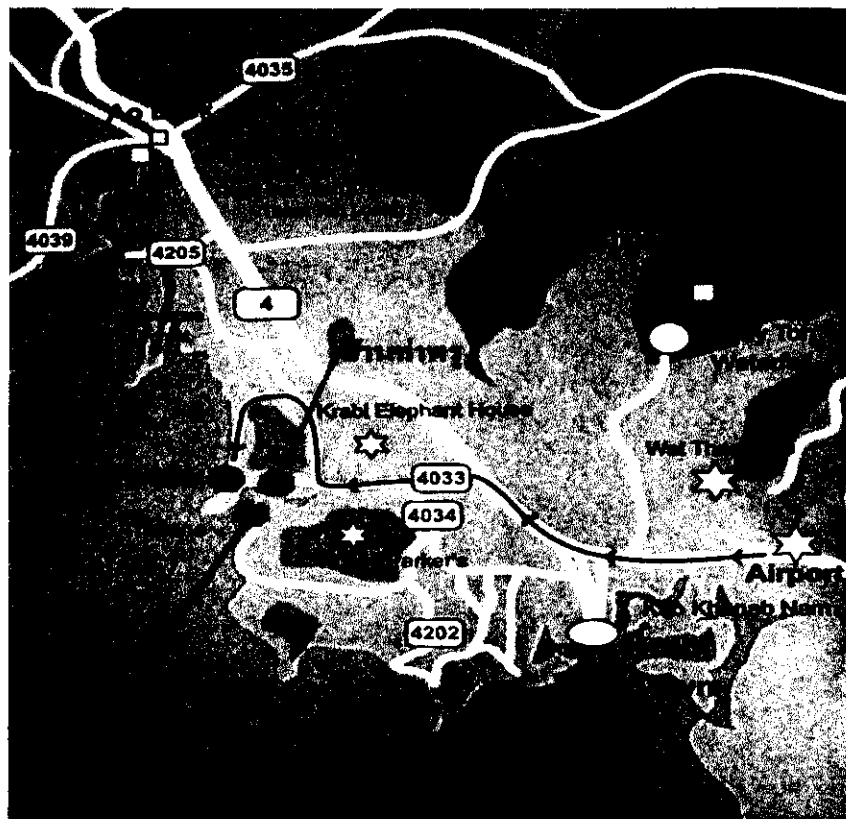
อ่าวทราย จุดแวะพักของนักท่องเที่ยวอยู่ด้านนอกของเขานาบน้ำ มีทรายขาวละเอียด

ทั้งนี้ ได้แสดงแหล่งท่องเที่ยวข้างต้นไว้ในภาพที่ 4.4

ไปตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4033 ถึงท่าเรือบ้านอ่าวท่าเลน ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร
 เข้าเขตถึงป่าชุมชน รวมระยะทาง ประมาณ 29 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 2 (ทางบก) จากอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ไปตามทางหลวงแผ่นดิน
 (สายกระบี่ - เขาทอง) ผ่านบ้านหนองทะเล บ้านเขากลม บ้านไนไร่ เลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวง
 ชนบทสายบ้านไนไร่ - บ้านท่าพรุ รวมระยะทาง 30 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 3 (ทางเรือ) จากบ้านคลองม่วง ตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง
 จังหวัดกระบี่ โดยเรือเร็วไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ระยะทาง 10 กิโลเมตร

ภาพที่ 4.5 แผนที่แสดงเส้นทางเข้าพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ
 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

2.7 คณะกรรมการป่าชุมชน ประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน ดังนี้

- 1) นายมะหมุด รักดี ประธานกรรมการป่าชุมชนบ้านท่าพรุ
- 2) นายอภิศักดิ์ ดินแดง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 บ้านท่าพรุ
- 3) นายคล้าหารน ตนคลัง ฝ่ายป้องกัน

4) นายสมบูรณ์ นรินทร์	กรรมการ
5) นายพยนต์ ยืนยง	กรรมการ
6) นายอำนาจ บำรุง	กรรมการ
7) นายหรรณ เนื้ออ่อน	กรรมการ
8) นายอิสรา บำรุง	กรรมการ
9) นายฮ้าหรรณ สิ้นโต	กรรมการ
10) นายสุไพลหรรณ สงวนสิน	กรรมการ
11) นายดลร้อหรรณ เกกนิชะ	กรรมการ
12) นายยะโกบ จิตนารี	กรรมการ
13) นายสม่าแอ สมบูรณ์	กรรมการ
14) นายพยนต์ ลายแบน	กรรมการ
15) นางอุษา รัถคี	กรรมการ

2.8 ปัญหาการบริหารจัดการป่าชุมชน ที่สำคัญมี 3 ด้าน ดังนี้

- 1) ขาดการมีส่วนร่วมของราษฎรหมู่บ้านอื่น ในเขตพื้นที่ตำบล เนื่องจากมีตัวแทนราษฎรของหมู่บ้านเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนเพียงหมู่บ้านที่ตั้งของป่าชุมชนเท่านั้น
- 2) ป่าชุมชนยังไม่มีหลักเกณฑ์ กฎ กติกา บังคับใช้ และควบคุมดูแลพื้นที่ป่า
- 3) ชุมชนขาดความรู้ด้านการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน

ส่วนที่ 2 การกำหนด หลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

มีประเด็นที่ทำการศึกษา 2 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน
บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรมีการดำเนินการและขั้นตอน
อย่างไร

พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นเป็น 2 แนวทาง

1) แนวทางที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน หรือร้อยละ 75 มีความเห็นว่าการ
กำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ
ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรมีขั้นตอนการดำเนินการ แสดงได้ดังภาพที่ 4.6

(1) ให้ทุกหมู่บ้านประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนและเลือกตัวแทนหมู่บ้าน ๆ ละ 3 คน รวม 6 หมู่บ้าน จำนวน
18 คน เพื่อร่วมร่าง หลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนในระดับตำบล

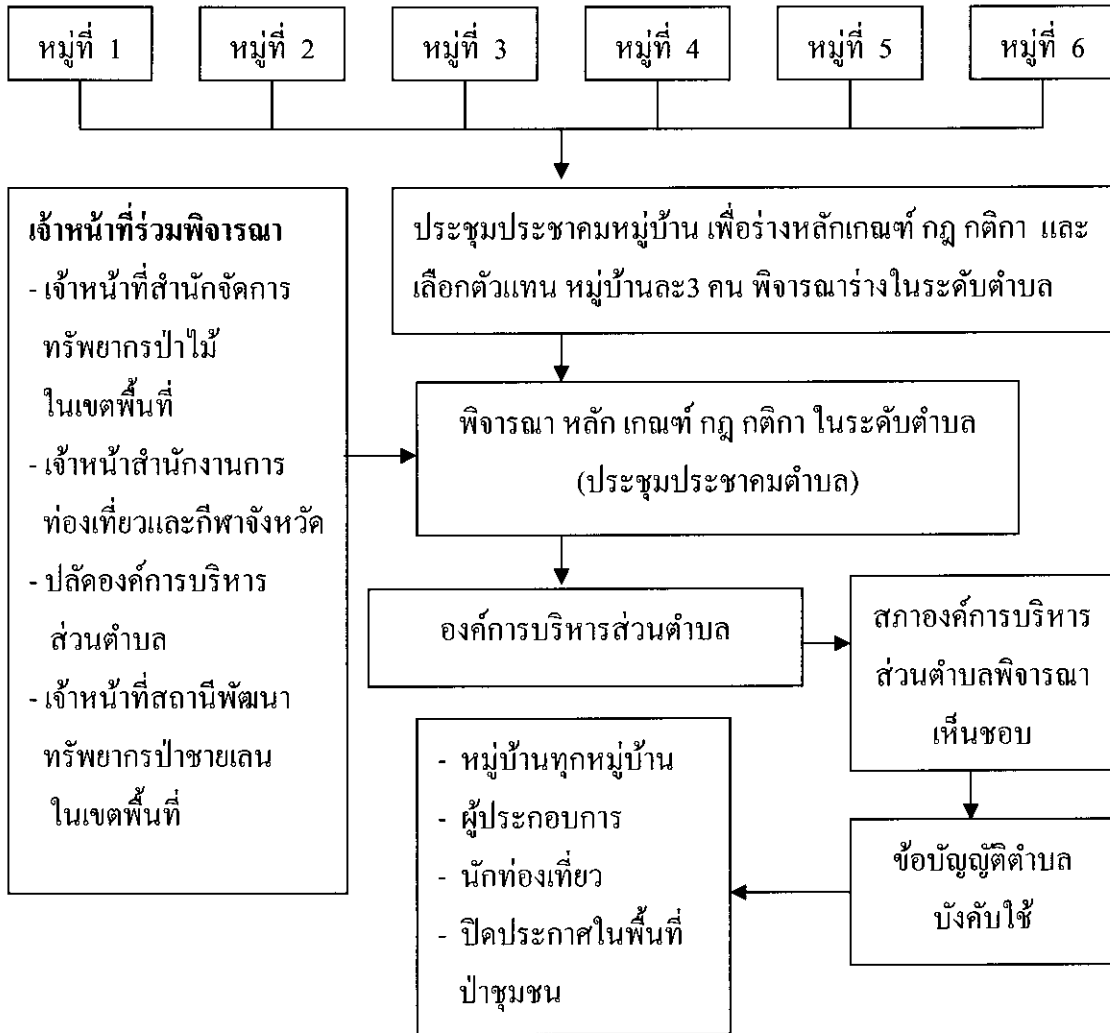
(2) ตัวแทนแต่ละหมู่บ้านร่วมพิจารณาร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยว
เชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
ในระดับตำบล โดยการประชุมประชาคมตำบล และมีเจ้าหน้าที่สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขต
พื้นที่ เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่
สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนในเขตพื้นที่ ร่วมประชุมให้คำปรึกษาแนะนำ

(3) เมื่อได้หลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่ง
ได้รับความเห็นชอบในระดับตำบลแล้ว ให้เสนอองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อนำเข้าพิจารณา
ในสภาองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความเห็นชอบ และออกเป็นข้อบัญญัติตำบลบังคับใช้

(4) ให้องค์การบริหารส่วนตำบลแจ้งหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว
นักท่องเที่ยว และปิดป้ายประกาศหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ป่าชุมชน
เพื่อให้ทราบโดยทั่วกัน

กลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลว่าการที่ให้มีการประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อร่างหลักเกณฑ์
กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน และเลือกตัวแทนหมู่บ้าน ๆ ละ 3 คน เนื่องจาก
ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น และมีตัวแทนประชุมพิจารณาในระดับตำบลเพื่อร่วม
ชี้แจงเสนอแนะร่วมกับหมู่บ้านอื่นๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีแนวทางที่สอดคล้องกันและมี

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำปรึกษา เพื่อให้หลักเกณฑ์ กฎ กติกา ไม่ขัดแย้งกับข้อกฎหมายระเบียบ หรือประเพณีท้องถิ่น และเสนอองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณา ออกเป็นข้อบัญญัติตำบลบังคับใช้ต่อไป

ภาพที่ 4.6 โครงสร้าง ขั้นตอน การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ (แนวทางที่ 1)

2) **แนวทางที่ 2** กลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน หรือร้อยละ 25 มีความเห็นว่า การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรมีขั้นตอนการดำเนินการ แสดงได้ดังภาพที่ 4.7

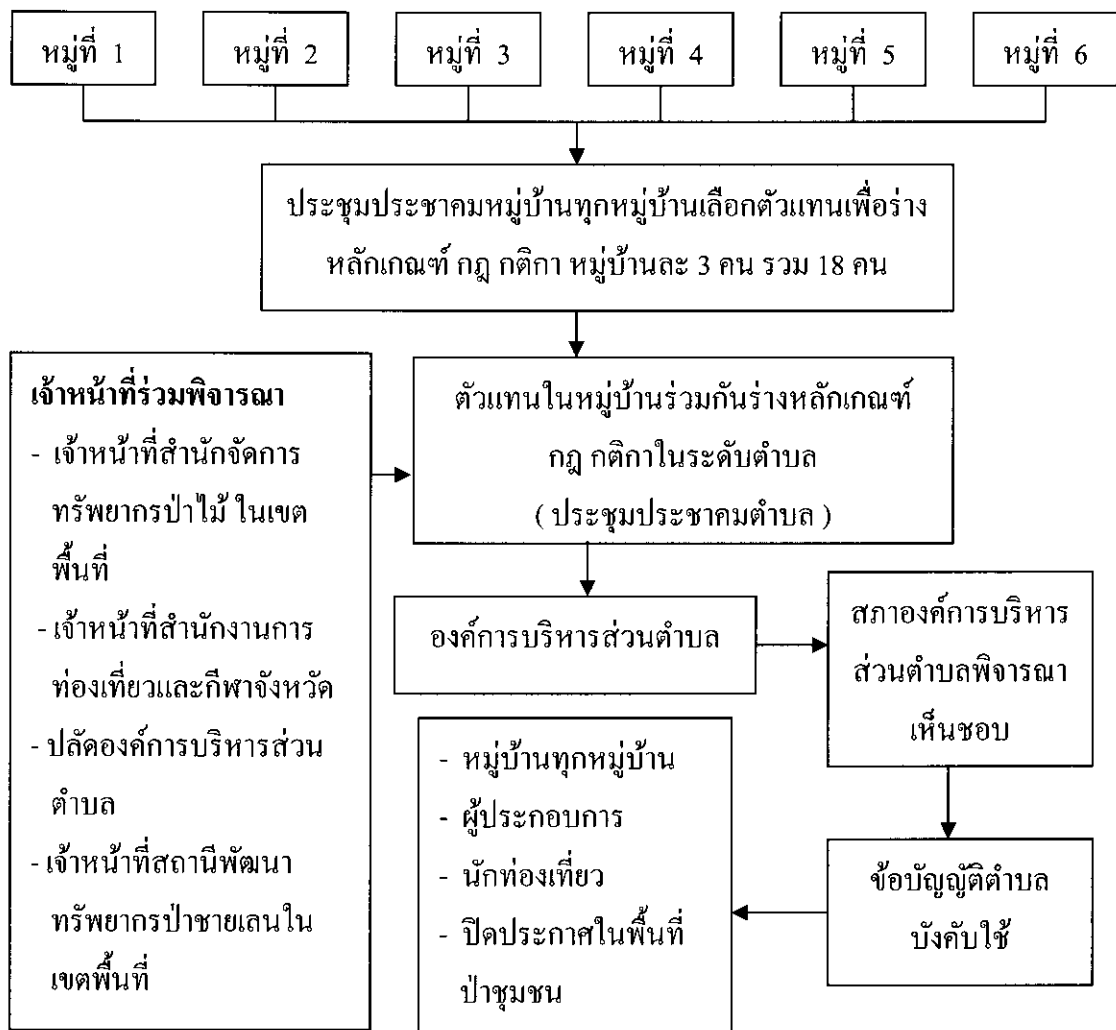
(1) ให้ทุกหมู่บ้านประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อเลือกตัวแทน หมู่บ้านๆ ละ 3 คน จำนวน 6 หมู่บ้าน รวม 18 คน ร่วมร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ในระดับตำบล โดยการประชุมประชาคมตำบล ขั้นตอนนี้ไม่ต้องร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ในระดับหมู่บ้าน

(2) ตัวแทนแต่ละหมู่บ้านร่วมร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ในระดับตำบล โดยการประชุมประชาคมตำบล และมีเจ้าหน้าที่สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่ เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนในเขตพื้นที่ ร่วมประชุมให้คำปรึกษาแนะนำ

(3) เมื่อได้หลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งได้รับความเห็นชอบในระดับตำบลแล้ว ให้เสนอองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อนำเข้าพิจารณาในสภาองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความเห็นชอบ และออกเป็นข้อบัญญัติตำบลบังคับใช้

(4) ให้องค์การบริหารส่วนตำบลแจ้งหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และปิดป้ายประกาศ หลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อให้ทราบโดยทั่วกัน

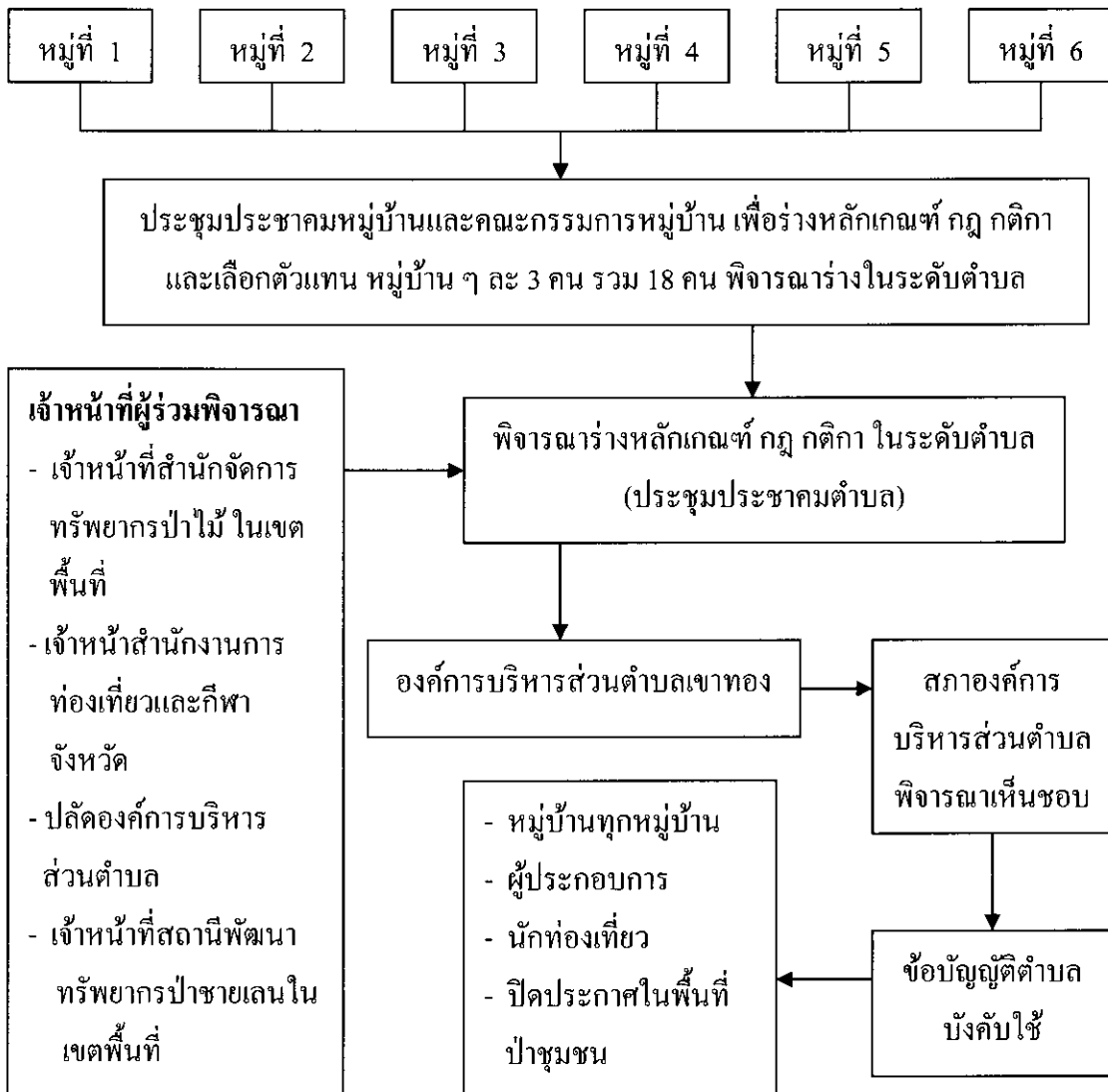
กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า การที่ให้ทุกหมู่บ้านประชุมประชาคมหมู่บ้าน โดยไม่ต้องร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ในระดับหมู่บ้าน แต่ให้เลือกตัวแทนหมู่บ้าน เพื่อร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ในระดับตำบล ขั้นตอนนี้มีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้คำปรึกษาแนะนำ เหมือนกับแนวทางที่ 1 เนื่องจากต้องการให้การพิจารณาตามขั้นตอนรวดเร็วขึ้น ถือว่าตัวแทน ซึ่งประชาคมหมู่บ้านได้คัดเลือกเพื่อร่วมพิจารณาในระดับตำบลเป็นตัวแทนของชุมชนและได้รับข้อเสนอแนะจากราษฎรในหมู่บ้านมาแล้ว และเมื่อออกเป็นข้อบัญญัติตำบลบังคับใช้ องค์การบริหารส่วนตำบลจะแจ้งให้ทุกหมู่บ้านทราบต่อไป

ภาพที่ 4.7 โครงสร้าง ขั้นตอน การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ (แนวทางที่ 2)

ผลการประชุมระดมความคิดเห็น การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ที่ประชุมเห็นด้วยกับแนวทางที่ 1 แต่ในขั้นตอนการประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา และเลือกตัวแทนราษฎรหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 3 คน เพื่อร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ในระดับตำบล ควรให้คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมประชุมด้วย เนื่องจากผู้ร่วมประชุมเห็นว่า คณะกรรมการหมู่บ้าน แต่งตั้งขึ้น ตามความในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองส่วนท้องถิ่น พระพุทธศักราช 2457 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มีโครงสร้าง ที่ชัดเจน

และมีหน้าที่ให้การช่วยเหลือ แนะนำ และให้คำปรึกษาแก่หมู่บ้าน เห็นว่า การร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกาป่าชุมชน เป็นการกำหนดกฎของหมู่บ้าน เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ควรให้ คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมพิจารณา ร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกาป่าชุมชนและร่วมเลือกตัวแทนด้วย ดังนั้น ขั้นตอนการดำเนินการ การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ แสดงได้ดังภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 โครงสร้าง ขั้นตอน การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ประเด็นที่ 2 การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรกำหนดอะไรบ้าง และอย่างไร

กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่า การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ สามารถกำหนดเป็นหมวดหมู่ จำนวน 5 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 ว่าด้วยสมาชิก

- ให้ราษฎรทุกคนที่มีภูมิลำเนาอาศัยในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เป็นสมาชิกป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

หมวดที่ 2 ว่าด้วยการใช้ประโยชน์ในเขตป่าชุมชน

- ผู้มีสิทธิที่จะเข้าใช้ประโยชน์ในเขตป่าชุมชน ต้องเป็นสมาชิกป่าชุมชน ซึ่งมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ บุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่สมาชิกป่าชุมชนจะต้องได้รับอนุญาตและเสียค่าตอบแทนการเข้าไปใช้ประโยชน์

หมวดที่ 3 ว่าด้วยข้อห้าม และข้อปฏิบัติในเขตป่าชุมชน

- ห้ามทำไม้ในเขตป่าชุมชน สำหรับไม้ที่หักโค่นจากภัยธรรมชาติที่ขีดขวางเส้นทางการท่องเที่ยวให้นำมาใช้ในกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน

- ห้ามเก็บหาของป่า จับสัตว์น้ำและล่าสัตว์ป่าทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน เช่นกล้วยไม้ พรรณไม้ ปลาสวยงาม หอย ยกเว้นการหาถ้ำเคยเพื่อทำกะปิ หรือการทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งไม่กระทบต่อสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ต้องอยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการป่าชุมชน

- ห้ามทิ้งขยะทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน

- ห้ามนำสุรา ยาเสพติด เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และอาวุธทุกชนิดเข้าไปในเขตพื้นที่ป่าชุมชน

- การท่องเที่ยวหรือล่องเรือแคนู ชมธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชนต้องใช้เส้นทางตามที่คณะกรรมการป่าชุมชนกำหนด

- เรือทุกชนิดที่ใช้เป็นยานพาหนะ จะต้องนำไปจอดไว้ในพื้นที่ที่กำหนดไว้เท่านั้น

หมวดที่ 4 ว่าด้วยการลงโทษผู้ละเมิดหลักเกณฑ์ กฎ กติกาป่าชุมชน

- ผู้ใดตัดไม้หาของป่า จับสัตว์น้ำและสัตว์ป่าในเขตป่าชุมชนจะมีบทลงโทษดังนี้

- (1) ไม้ยืนต้น ต้นละ 1,000 บาท
- (2) ของป่า ต้นละ 1,000 บาท
- (3) ปลาทุกชนิด หอยทุกชนิด ตัวละ 1,000 บาท
- (4) สัตว์ป่าทุกชนิด ตัวละ 1,000 บาท

- ผู้ใดส่งเสียงดังจนเป็นที่รำคาญและรบกวนผู้อื่น ผู้ควบคุมดูแลพื้นที่ป่าชุมชน มีสิทธิเชิญให้ออกจากพื้นที่ป่าชุมชน

- ผู้ใดนำเรือที่ใช้เป็นพาหนะเข้าไปในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ถูกปรับครั้งละ 100 - 1,000 บาท
- ผู้ใดไม่ใช้เส้นทางในการท่องเที่ยวหรือล่องเรือแควตามที่กำหนดไว้ ผู้ควบคุมดูแลพื้นที่ป่าชุมชนมีสิทธิเชิญให้ออกจากพื้นที่ป่าชุมชน

หมวดที่ 5 ว่าด้วยการบริหารจัดการป่าชุมชน

- การบริหารจัดการของคณะกรรมการป่าชุมชน ให้อยู่ในการกำกับดูแลของ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

- ให้คณะกรรมการป่าชุมชนอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี และให้คัดเลือก ประธานคณะกรรมการป่าชุมชน หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการป่าชุมชนตามที่ เห็นสมควรและจำเป็น หรือได้รับการเสนอจากสมาชิกป่าชุมชน

- ให้คณะกรรมการป่าชุมชน กำกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตป่าชุมชนให้ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ กฎ กติกา อย่างเคร่งครัด

- รายได้จากการเก็บค่าตอบแทน ให้จัดสรรเพื่อนำมาบริหารจัดการ ดูแลรักษา และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตป่าชุมชนและหมู่บ้านในท้องที่ตำบล ดังนี้

- (1) การบริหารจัดการดูแล บำรุง รักษา พื้นที่ป่าชุมชน ร้อยละ 60 ของรายได้
- (2) พัฒนาหมู่บ้านซึ่งเป็นที่ตั้งของพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 2 หมู่บ้าน ร้อยละ 20 ของรายได้
- (3) พัฒนาหมู่บ้านอื่นในเขตท้องที่ตำบลเขาทอง จำนวน 4 หมู่บ้าน ร้อยละ 20 ของรายได้

- การกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งไม่ได้กำหนดไว้ในหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ป่าชุมชน ให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการป่าชุมชน

ผลการประชุมระดมความคิดเห็น การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ที่ประชุมเห็นด้วยตามที่กลุ่มตัวอย่างได้ตอบคำถามการวิจัย และมีความเห็นว่าควรเพิ่มเติม ดังนี้

หมวดที่ 3 ว่าด้วยข้อห้ามและข้อปฏิบัติในเขตป่าชุมชน

- ห้ามให้อาหารแก่สัตว์ โดยเฉพาะลิงในเขตพื้นที่ป่าชุมชน

หมวดที่ 4 ว่าด้วยการลงโทษผู้ละเมิดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ป่าชุมชน

- ผู้ใดตัดไม้ เก็บหาของป่า จับสัตว์น้ำและสัตว์ป่าในเขตป่าชุมชน นอกจากถูกปรับแล้วให้แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วย

หมวดที่ 5 ว่าด้วยการบริหารจัดการป่าชุมชน

- ให้คณะกรรมการป่าชุมชน จัดประชุมกันอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชน และแจ้งผลการประชุมให้ทุกหมู่บ้านทราบ
- ให้สมาชิกป่าชุมชน มีสิทธิ์ตรวจสอบการบริหารจัดการของคณะกรรมการป่าชุมชนได้

ดังนั้น การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ สามารถกำหนดเป็นหมวดหมู่ จำนวน 5 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 ว่าด้วยสมาชิก

- ให้ราษฎรทุกคนที่มีภูมิลำเนาอาศัยในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เป็นสมาชิกป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ

หมวดที่ 2 ว่าด้วยการใช้ประโยชน์ป่าชุมชน

- ผู้มีสิทธิที่จะเข้าใช้ประโยชน์ในเขตป่าชุมชน ต้องเป็นสมาชิกป่าชุมชน ซึ่งมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ บุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่สมาชิกป่าชุมชน จะต้องได้รับอนุญาต และเสียค่าตอบแทนการเข้าไปใช้ประโยชน์ตาม หลักเกณฑ์ กฎ กติกา ของป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

หมวดที่ 3 ว่าด้วยข้อห้ามและข้อปฏิบัติในเขตป่าชุมชน

- ห้ามทำไม้ในเขตป่าชุมชน สำหรับไม้ที่หักโค่นจาก ภัยธรรมชาติที่ขีดขวางเส้นทางรถท่องเที่ยว ให้นำมาใช้ในกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน
- ห้ามเก็บหาของป่า จับสัตว์น้ำและล่าสัตว์ป่าทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน เช่น กกล้วยไม้ พรรณไม้ ปลาสวยงาม หอย ยกเว้นการหาถ้ำเคยเพื่อทำกะปิ หรือการทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งไม่กระทบต่อสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ต้องอยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการป่าชุมชน
- ห้ามทิ้งขยะทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน
- ห้ามนำสุรา ยาเสพติด เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และอาวุธทุกชนิดเข้าไปในเขต

พื้นที่ป่าชุมชน

- การท่องเที่ยวหรือล่องเรือแคนู ชมธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชน ต้องใช้เส้นทางตามที่คณะกรรมการป่าชุมชนกำหนด

- เรือทุกชนิดที่ใช้เป็นยานพาหนะ จะต้องนำไปจอดไว้ในพื้นที่ที่กำหนดไว้เท่านั้น

- ห้ามให้อาหารแก่สัตว์ โดยเฉพาะลิงในเขตพื้นที่ป่าชุมชน

หมวดที่ 4 ว่าด้วยการลงโทษสำหรับผู้ละเมิดหลักเกณฑ์ กฎ กติกาป่าชุมชน

- ผู้ใดตัดไม้ หางของป่า จับสัตว์น้ำและสัตว์ป่า ในเขตป่าชุมชนจะมีบทลงโทษ ดังนี้

1) ไม้ยืนต้น	ต้นละ 1,000 บาท
2) ของป่า	ต้นละ 1,000 บาท
3) ปลาทุกชนิด หอยทุกชนิด	ตัวละ 1,000 บาท
4) สัตว์ป่าทุกชนิด	ตัวละ 1,000 บาท

และให้คณะกรรมการป่าชุมชน แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- ผู้ใดส่งเสียงดังจนเป็นที่รำคาญและรบกวนผู้อื่น ผู้ควบคุมดูแลพื้นที่ป่าชุมชน มีสิทธิเชิญให้ออกจากพื้นที่ป่าชุมชน

- ผู้ใดนำเรือที่ใช้เป็นพาหนะเข้าไปในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ถูกปรับครั้งละ 100 - 1,000 บาท

- ผู้ใดไม่ใช้เส้นทางในการท่องเที่ยว และไม่ล่องเรือแคนูตามเส้นทางที่กำหนดไว้ ผู้ควบคุมดูแลพื้นที่ป่าชุมชนมีสิทธิเชิญให้ออกจากพื้นที่ป่าชุมชน

หมวดที่ 5 ว่าด้วยการบริหารจัดการป่าชุมชน

- การบริหารจัดการของคณะกรรมการป่าชุมชน ให้อยู่ในการกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

- ให้คณะกรรมการป่าชุมชนอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี และเลือกประธานคณะกรรมการป่าชุมชน หัวหน้าฝ่ายต่างๆ เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการป่าชุมชนตามที่เห็นสมควร และจำเป็นหรือได้รับการเสนอจากสมาชิกป่าชุมชน

- ให้คณะกรรมการป่าชุมชน กำกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตป่าชุมชน ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ กฎ กติกา อย่างเคร่งครัด

- รายได้จากกรเก็บค่าตอบแทน ให้จัดสรรเพื่อนำมาบริหารจัดการ ดูแลรักษา และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตป่าชุมชนและหมู่บ้านในท้องที่ตำบล ดังนี้

1) การบริหารจัดการดูแล บำรุง รักษา พื้นที่ป่าชุมชน ร้อยละ 60 ของรายได้

2) พัฒนาหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งของพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 2 หมู่บ้าน ร้อยละ 20 ของรายได้

3) พัฒนาหมู่บ้านอื่นในเขตท้องที่ตำบลเขาทอง จำนวน 4 หมู่บ้าน ร้อยละ 20 ของรายได้

- การกระทำใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งไม่ได้กำหนดไว้ในหลักเกณฑ์ กฎ กติกาป่าชุมชน ให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการป่าชุมชน

- ให้คณะกรรมการป่าชุมชนจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชน และแจ้งผลการประชุมให้ทุกหมู่บ้านทราบ

- ให้สมาชิกป่าชุมชนมีสิทธิ์ตรวจสอบการบริหารจัดการของคณะกรรมการป่าชุมชนได้

ส่วนที่ 3 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการป่าชุมชน โดยมีขั้นตอนการเลือกคณะกรรมการป่าชุมชน เป็น 2 แนวทาง ดังนี้

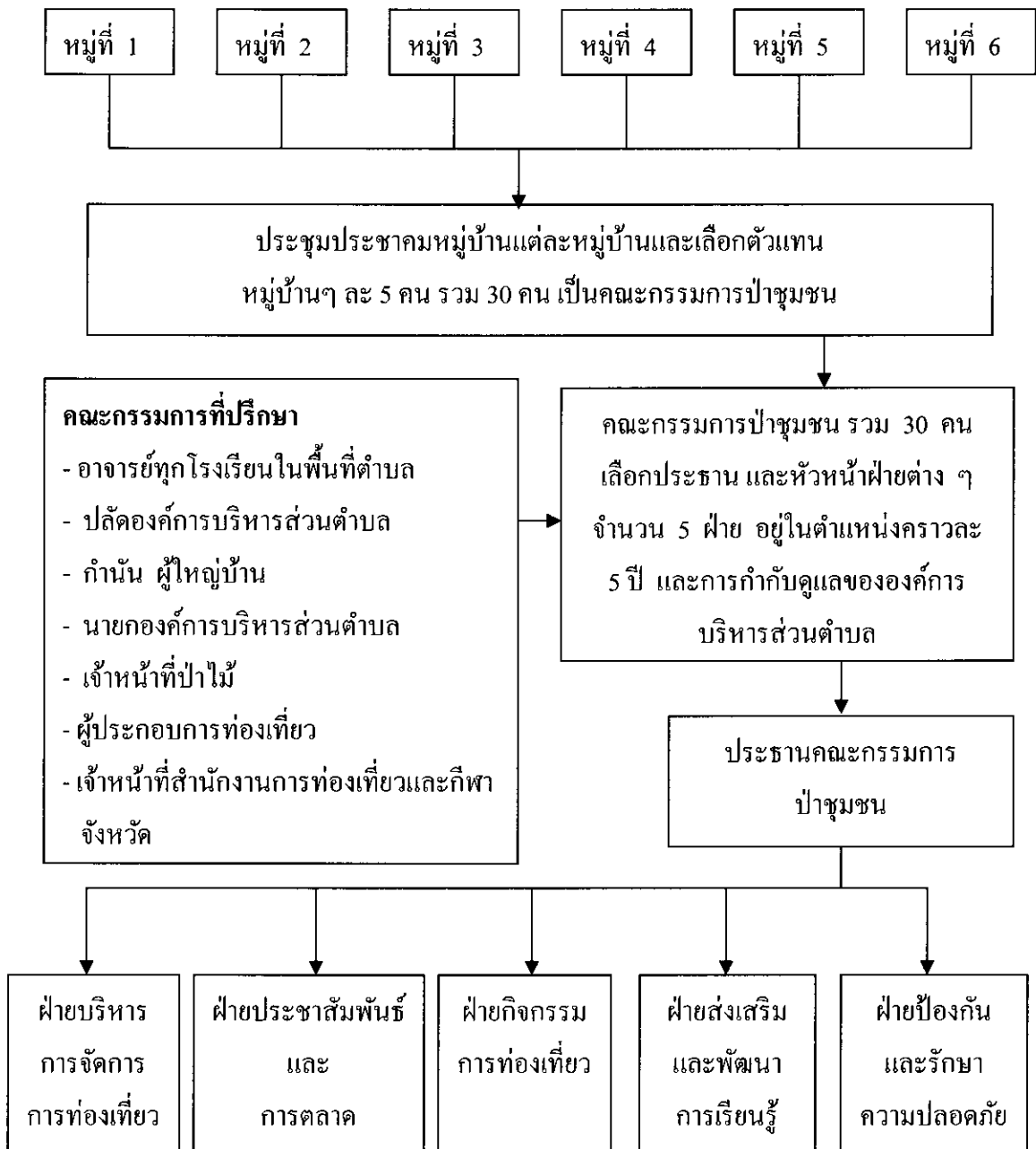
แนวทางที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 มีความเห็นว่า ควรมีขั้นตอนการดำเนินการ แสดงได้ดังภาพที่ 4.9

1) ให้ทุกหมู่บ้านประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อคัดเลือกตัวแทนหมู่บ้านๆ ละ 5 คน รวม 30 คน เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน

2) ให้คณะกรรมการป่าชุมชนเลือกประธานคณะกรรมการป่าชุมชนและหัวหน้าฝ่ายต่างๆ จำนวน 5 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบริหารการจัดการการท่องเที่ยว ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตลาด ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ และฝ่ายป้องกันและรักษาความปลอดภัย เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการ ให้คณะกรรมการป่าชุมชนอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี และการกำกับดูแลของ องค์การบริหารส่วนตำบล

3) ให้อาจารย์ทุกโรงเรียนในพื้นที่ตำบลเขาทอง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองการบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา

กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า ควรให้ทุกหมู่บ้านประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อคัดเลือกตัวแทนหมู่บ้านละ 5 คน จำนวน 6 หมู่บ้านรวม 30 คน เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ตามที่ชุมชนได้กำหนดขึ้น โดยเห็นว่าทุกหมู่บ้านควรมีตัวแทนจำนวนเท่าๆกัน เนื่องจากพื้นที่ป่าชุมชน ไม่ว่าจะตั้งอยู่หมู่บ้านใด ถือว่าเป็นพื้นที่ส่วนรวม ตัวแทนหมู่บ้าน ควรเข้าไปบริหารจัดการอย่างเท่าเทียมกัน และให้คณะกรรมการป่าชุมชนเลือกประธานป่าชุมชนและหัวหน้าฝ่ายต่างๆ รวม 5 ฝ่าย เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการ เห็นว่าครอบคลุมทุกด้านแล้ว ให้คณะกรรมการป่าชุมชนอยู่ในตำแหน่งครั้งละ 5 ปี และอยู่ในกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากเป็นเวลาที่เหมาะสมสามารถบริหารจัดการป่าชุมชนให้เป็นไปตามแผนงาน/โครงการได้ ส่วนให้อยู่ในกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากมีงบประมาณที่จะสนับสนุนการดำเนินงานของป่าชุมชนได้ มีระเบียบและกฎหมายรองรับ ส่วนคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ครู/อาจารย์ และนักการเมืองท้องถิ่น นั้น สามารถให้คำแนะนำเพื่อให้การขับเคลื่อนการบริหารจัดการป่าชุมชนสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะแต่ละหน่วยงานมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เฉพาะด้านสามารถช่วยเหลือให้คำแนะนำการดำเนินกิจกรรมป่าชุมชน ได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 4.9 โครงสร้างรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ (แนวทางที่ 1)

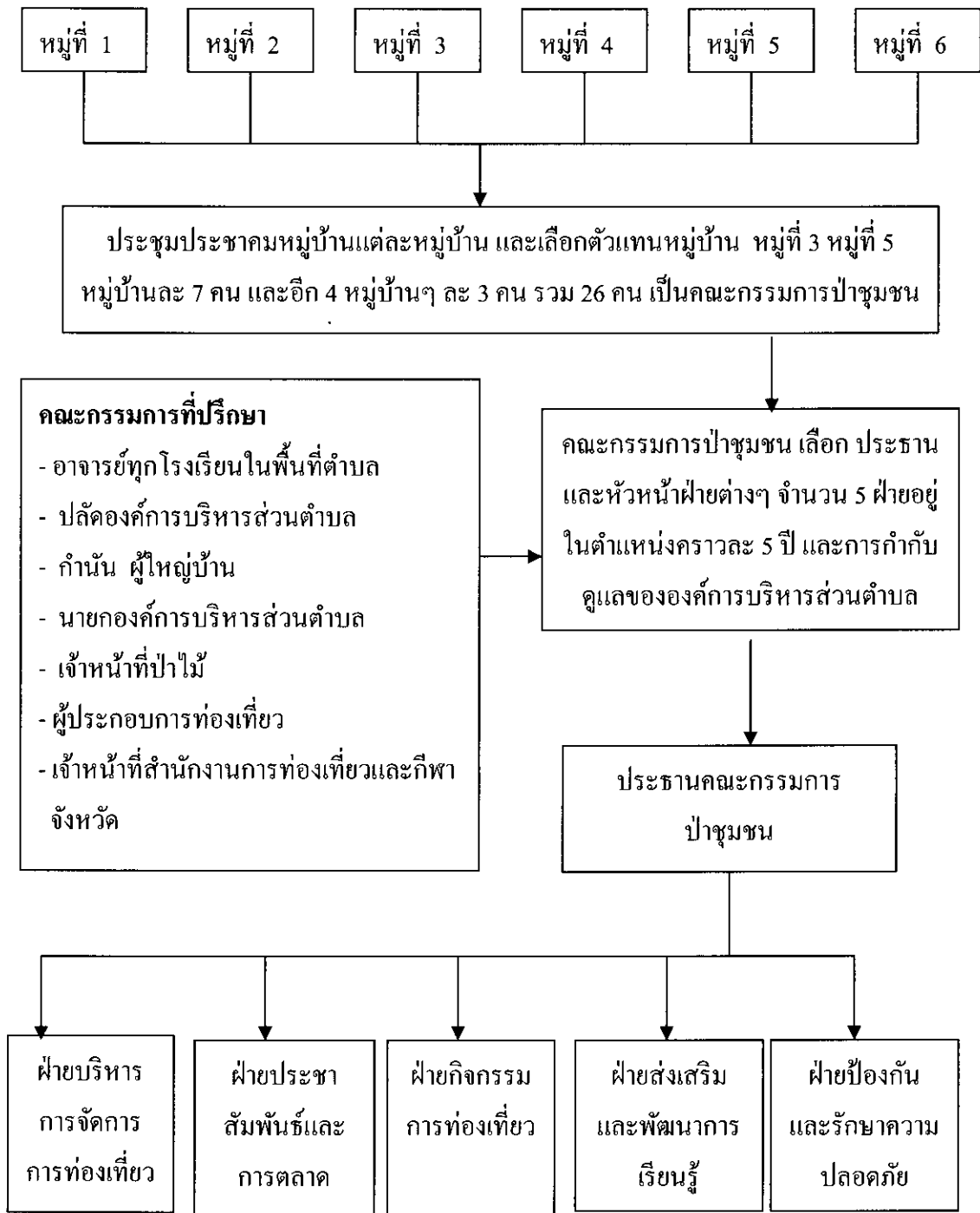
แนวทางที่ 2 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 25 คน หรือร้อยละ 67.5 มีความเห็นว่าควรมีขั้นตอนการดำเนินการแสดงได้ดังภาพที่ 4.10

1) ประชุมประชาคมหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน เพื่อเลือกตัวแทนหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 และ หมู่ที่ 5 ซึ่งเป็นเขตที่ตั้งป่าชุมชน หมู่บ้านละ 7 คน จำนวน 14 คน และหมู่บ้านอื่นๆ จำนวน 4 หมู่บ้านๆ ละ 3 คน จำนวน 12 คน รวม 26 คน เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน

2) ให้คณะกรรมการป่าชุมชนเลือกประธานคณะกรรมการป่าชุมชนและหัวหน้าฝ่ายต่างๆ จำนวน 5 ฝ่าย ดังนี้ ฝ่ายบริหารการจัดการการท่องเที่ยว ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตลาด ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ และฝ่ายป้องกันและรักษาความปลอดภัย เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการให้คณะกรรมการป่าชุมชนอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี และการกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล

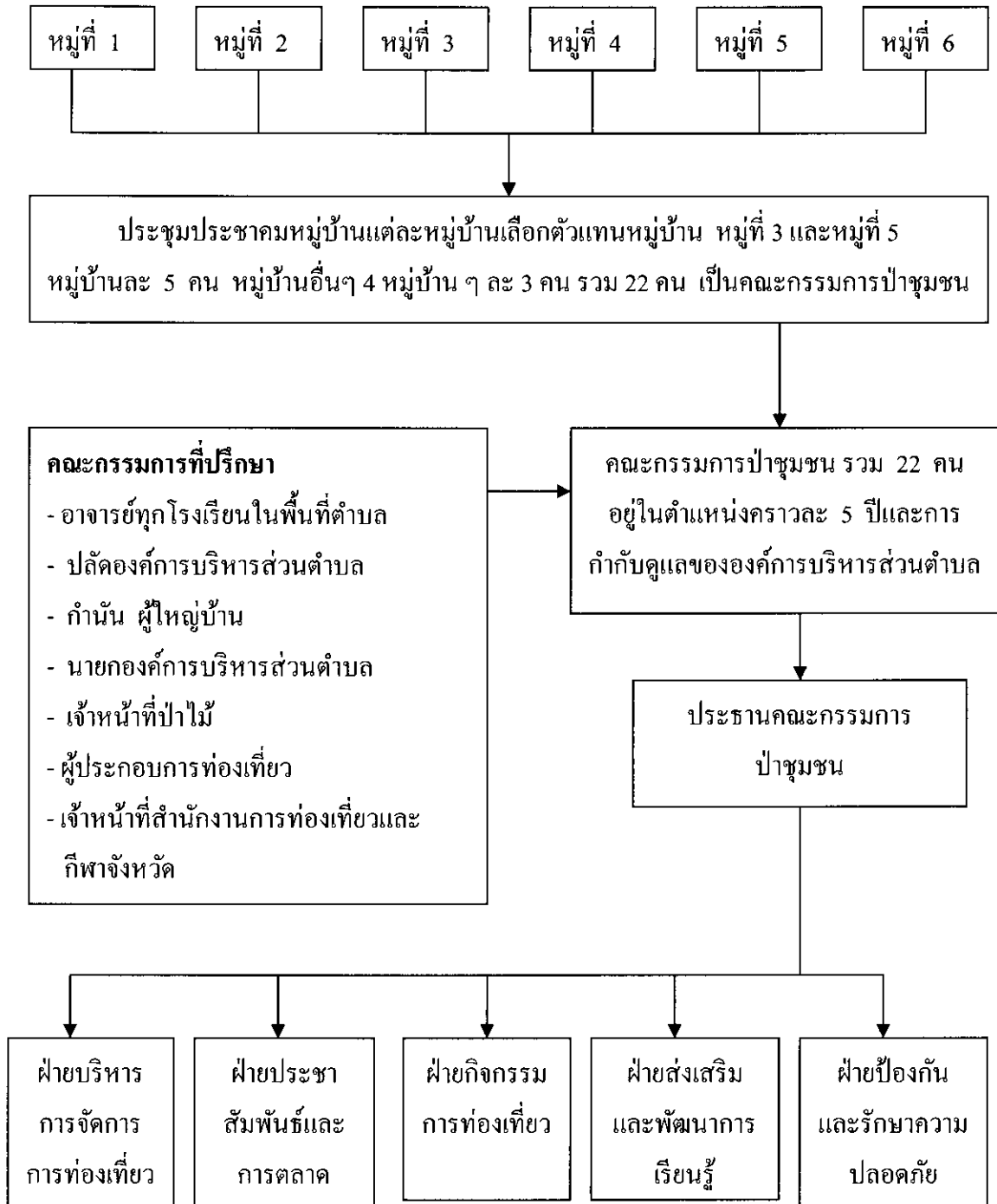
3) ให้อาจารย์ทุกโรงเรียนในพื้นที่ตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกององค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา

กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า ควรให้มีการประชุมประชาคมทุกหมู่บ้าน เพื่อเลือกตัวแทนหมู่บ้านเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน โดยให้มีสัดส่วน หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ซึ่งเป็นที่ตั้งของป่าชุมชน ควรมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ จำนวนหมู่บ้านละ 7 คน ส่วนหมู่บ้านอื่นๆ หมู่บ้านละ 3 คน เนื่องจากอยู่ใกล้ชิดกับป่าชุมชน และเห็นว่าหมู่บ้านดังกล่าว ราษฎรมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่ป่าชุมชนมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ส่วนประเด็นอื่นๆกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเช่นเดียวกับแนวทางที่ 1

ภาพที่ 4.10 โครงสร้าง รูปแบบ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ (แนวทางที่ 2)

ผลการประชุมระดมความคิดเห็น ผู้ร่วมประชุมเห็นด้วยกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ในรูปแบบคณะกรรมการป่าชุมชน ตามแนวทางที่ 2 แต่ให้ลดจำนวนตัวแทนราษฎรในท้องที่หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 จากเดิมหมู่บ้านละ 7 คน เหลือหมู่บ้านละ 5 คน หมู่บ้านอื่นๆ อีก 4 หมู่บ้านๆ ละ 3 คน รวม 22 คน เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน เห็นว่า คณะกรรมการป่าชุมชน มีจำนวนมากเกินไป อาจจะทำให้การประชุมและการบริหารจัดการเกิดความยุ่งยาก และไม่เป็นธรรมกับหมู่บ้านอื่นๆ ดังนั้น โครงสร้างรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ แสดงได้ดังภาพที่ 4.11

ภาพที่ 4.11 โครงสร้าง รูปแบบ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

**ส่วนที่ 4 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง
จังหวัดกระบี่**

มีประเด็นที่ทำการศึกษา 2 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 รูปแบบ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง อย่างไร

กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นว่า การกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว ในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรเป็น กิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วม และสามารถบริการแก่นักท่องเที่ยวได้ แสดงได้ตามตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ลำดับที่	รูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ
1	การพายเรือแคนูในเขต พื้นที่ป่าชุมชนตามแนวทาง ที่คณะกรรมการป่าชุมชน ได้กำหนด	■ ให้สมาชิกป่าชุมชนระดมทุนซื้อเรือแคนูในรูปแบบ สหกรณ์ โดยให้คณะกรรมการป่าชุมชนทำหน้าที่ เป็นผู้บริหารจัดการ จะทำให้สมาชิกมีรายได้จาก การท่องเที่ยวและมีส่วนร่วม ปัจจุบันบริษัทเอกชน ได้นำนักท่องเที่ยวพายเรือแคนู และมีนักท่องเที่ยว เข้ามาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าชุมชนจำนวนมาก แต่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมและรายได้จากการท่องเที่ยว แต่อย่างใด
2	การศึกษาระบบนิเวศและ พันธุ์ไม้ป่าชายเลนในเขต ป่าชุมชนและป่าชายเลน รอบพื้นที่ป่าชุมชน เนื้อที่ ประมาณ 2,000 ไร่	■ ให้เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนท้องถิ่น ที่ฝึกอบรมสมาชิกป่าชุมชน เพื่อให้มีความรู้ด้าน ระบบนิเวศป่าชายเลน และพันธุ์ไม้ป่าชายเลน เพื่อทำหน้าที่เป็นไกด์ท้องถิ่นสามารถให้ความรู้ แก่นักท่องเที่ยวได้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลำดับที่	รูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ
3	การนำเที่ยวและเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งมีจุดเด่น และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทางธรรมชาติ จำนวน 11 แห่ง	■ ให้ราษฎร ผู้ที่มีความรู้ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าชุมชน เป็นไกด์ท้องถิ่นนำเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าชุมชน โดยให้สำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬาจังหวัดฝึกรอบรมไกด์ท้องถิ่น
4	การแข่งขันเรือหัวโทง บริเวณอ่าวท่าเลน ท้องที่หมู่ที่ 3 ตำบลเขาทอง อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่	■ ให้คณะกรรมการป่าชุมชนเชิญเจ้าของเรือหัวโทงในเขตท้องที่ป่าชุมชน และพื้นที่ตำบลใกล้เคียง ร่วมการแข่งขันเพื่ออนุรักษ์เรือหัวโทง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของจังหวัดกระบี่ และควรจัดกิจกรรม ดังกล่าวทุกปี
5	การตกปลาบริเวณอ่าวท่าเลน และป่าเกาะ ท้องที่หมู่ที่ 3 ตำบลเขาทอง อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่	■ ให้ราษฎรที่มีอาชีพตกปลาซึ่งเป็นการทำประมงพื้นบ้าน เป็นผู้นำนักท่องเที่ยวตกปลาในพื้นที่นอกเขตป่าชุมชน โดยคณะกรรมการป่าชุมชน เป็นผู้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการและแหล่งตกปลา

ผลการประชุมระดมความคิดเห็น ผู้ร่วมประชุม เห็นด้วยกับการกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่ ตามที่กลุ่มตัวอย่างได้ตอบคำถามการวิจัย และมีความเห็นว่า ควรเพิ่มกิจกรรมการประกอบอาหารพื้นบ้าน และสินค้าของชุมชน เนื่องจากราษฎรในพื้นที่ป่าชุมชน มีการทำกะปิจากกุ้งเคย และมีการทำสมุนไพรอบแห้งจากต้นเหียงอกปลาหมอบ ที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ โดยให้ชุมชนสาธิตวิธีการผลิต เพื่อให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้น รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ แสดงได้ตามตารางที่ 4.2

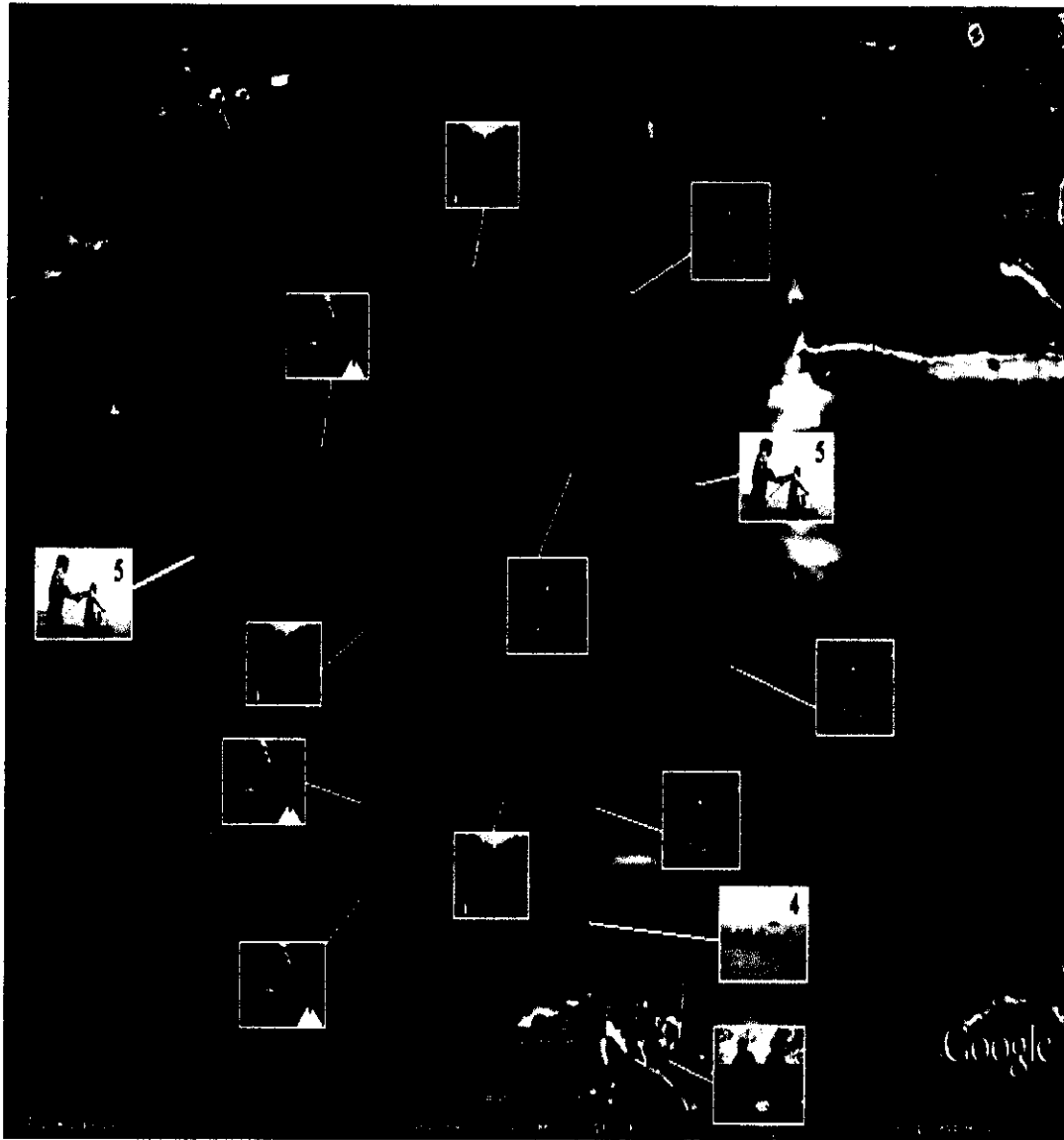
ตารางที่ 4.2 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ลำดับ ที่	รูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ
1	การพายเรือแคนูในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ตามแนวทางที่คณะกรรมการป่าชุมชนได้กำหนด	■ ให้สมาชิกป่าชุมชน ระดมทุนซื้อเรือแคนูในรูปแบบสหกรณ์ โดยให้คณะกรรมการป่าชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการ จะทำให้สมาชิกมีรายได้จากการท่องเที่ยวและมีส่วนร่วม ปัจจุบันบริษัทเอกชนได้นำนักท่องเที่ยวพายเรือแคนู และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าชุมชนจำนวนมาก แต่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมและรายได้จากการท่องเที่ยว แต่อย่างใด
2	การศึกษาระบบนิเวศและพันธุ์ไม้ป่าชายเลนในเขตป่าชุมชนและป่าชายเลนรอบพื้นที่ป่าชุมชน เนื้อที่ประมาณ 2,000 ไร่	■ ให้เจ้าหน้าที่ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนท้องถิ่นฝึกอบรมสมาชิกป่าชุมชน เพื่อให้มีความรู้ด้านระบบนิเวศป่าชายเลนและพันธุ์ไม้ป่าชายเลน เพื่อทำหน้าที่เป็นไกด์ท้องถิ่นสามารถให้ความรู้ แก่นักท่องเที่ยวได้
3	การนำเที่ยวและเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งมีจุดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทางธรรมชาติ จำนวน 11 แห่ง	■ ให้ราษฎรผู้ที่มีความรู้ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าชุมชน เป็นไกด์ท้องถิ่นนำเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าชุมชน โดยให้สำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬาจังหวัดฝึกอบรมไกด์ท้องถิ่น
4	การแข่งขันเรือหัวโทงบริเวณอ่าวท่าเลน ท้องที่หมู่ที่ 3 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่	■ ให้คณะกรรมการป่าชุมชน เชิญเจ้าของเรือหัวโทงในเขตท้องที่ป่าชุมชน และพื้นที่ตำบลใกล้เคียงร่วมการแข่งขัน เพื่ออนุรักษ์เรือหัวโทง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของจังหวัดกระบี่ และควรจัดกิจกรรมดังกล่าวทุกปี

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ลำดับที่	รูปแบบกิจกรรม	วิธีการดำเนินการ
5	การตกปลาบริเวณอ่าวท่าเลน และป่าเกาะ ท้องที่หมู่ที่ 3 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่	■ ให้ราษฎรที่มีอาชีพตกปลาซึ่งเป็นการทำประมงพื้นบ้าน เป็นผู้นำนักท่องเที่ยวตกปลาในพื้นที่นอกเขตป่าชุมชน โดยคณะกรรมการป่าชุมชน เป็นผู้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการและแหล่งตกปลา
6	สาธิตการทำอาหารพื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ท้องที่หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่	■ ส่งเสริมให้ชุมชน สาธิตการทำอาหารพื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกโดยใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น โดยให้เจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชน จัดฝึกอบรม สอนวิธีการผลิต ให้ถูกสุขลักษณะตามหลักโภชนาการ การบรรจุภัณฑ์ที่มาตรฐาน และทันสมัยเพื่อเป็นของฝาก เช่น การทำกะปิจากกุ้งเคย การทำปลาจิ้งจั้ง กุ้งเสียบ เม็ดมะม่วงหิมพานต์อบแห้ง และการผลิตใบเห็อกปลาหมอบแห้ง เป็นเครื่องคัมสมุนไพรร

ทั้งนี้ ได้แสดงรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้ง 6 ด้าน ในบริเวณต่างๆ ของพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ไว้ในภาพที่ 4.12

ภาพที่ 4.12 แสดงรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ประเด็นที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรพัฒนาด้านใดบ้าง อย่างไร

กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรพัฒนาด้านต่างๆ แสดงได้ตามตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ลำดับที่	การพัฒนา	วิธีการดำเนินการ
1.	ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการป่าชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> จัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการป่าชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แก่สมาชิกป่าชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และราษฎรในเขตตำบล โดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนในเขตพื้นที่ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบให้ความรู้ โดยขอรับสนับสนุนงบประมาณจาก องค์การบริหารส่วนตำบล
2	ด้านการจัดการความรู้ในท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> จัดทำหลักสูตรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน ให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนในเขตพื้นที่ตำบลและชุมชน ได้ศึกษาเรียนรู้ เพื่อสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน สามารถนำความรู้ไปพัฒนาป่าชุมชน
3	ด้านการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> ให้คณะกรรมการป่าชุมชน สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในท้องที่จังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและสนับสนุนการท่องเที่ยว
4	ด้านการประชาสัมพันธ์และการบริการ	<ul style="list-style-type: none"> จัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยว เพื่อรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวในเขตป่าชุมชน แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่จังหวัด แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง และข้อมูลการท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น ข้อมูลการเดินทาง ข้อมูลที่พักและกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์การท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว จัดให้มีป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่ง ในเขตพื้นที่ป่าชุมชน
5	ด้านความปลอดภัย	<ul style="list-style-type: none"> ให้คณะกรรมการป่าชุมชนจัดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และผู้ที่เข้าไปในเขตป่าชุมชน ให้ได้รับความปลอดภัยตลอดเวลาที่เข้าไปท่องเที่ยว

ผลการประชุมระดมความคิดเห็น ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นด้วยและสนับสนุนกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ตามกลุ่มตัวอย่าง และมีความเห็นว่า ควรพัฒนาสถานที่และ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ เช่น ห้องน้ำต้องสะอาด มีอาหารพื้นบ้านที่ชุมชนประกอบขึ้นเองจำหน่ายอย่างเพียงพอในราคายุติธรรม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ แสดงได้ตามตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ลำดับที่	การพัฒนา	วิธีการดำเนินการ
1	ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ▪ จัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการป่าชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แก่สมาชิกป่าชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และราษฎรในเขตตำบล โดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนในเขตพื้นที่ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบให้ความรู้ โดยขอรับสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล
2	ด้านการจัดการความรู้ในท้องถิ่น	<ul style="list-style-type: none"> ▪ จัดทำหลักสูตรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน ให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนในเขตพื้นที่ตำบล และชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ เพื่อสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน สามารถนำความรู้ไปพัฒนาป่าชุมชน

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ลำดับที่	การพัฒนา	วิธีการดำเนินการ
3	ด้านการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> ■ ให้คณะกรรมการป่าชุมชน สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในท้องที่จังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและสนับสนุนการท่องเที่ยว
4	ด้านการประชาสัมพันธ์และการบริการ	<ul style="list-style-type: none"> ■ จัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยว เพื่อรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวในเขตป่าชุมชน แหล่งท่องเที่ยวในท้องที่จังหวัด แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง และข้อมูลการท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น ข้อมูลการเดินทาง ข้อมูลที่พักและกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์การท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ■ จัดให้มีป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่ง ในเขตพื้นที่ป่าชุมชน
5	ด้านความปลอดภัย	<ul style="list-style-type: none"> ■ ให้คณะกรรมการป่าชุมชนจัดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และผู้ที่เข้าไปในเขตป่าชุมชน ให้ได้รับความปลอดภัยตลอดเวลาที่เข้าไปท่องเที่ยว
6	ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก	<ul style="list-style-type: none"> ■ ให้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ เพื่อเกิดความประทับใจ เช่น ห้องน้ำที่สะอาด ห้องอาบน้ำ ร้านอาหาร สถานที่จอดรถ โดยให้คณะกรรมการป่าชุมชนบริหารจัดการ

ส่วนที่ 5 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

5.1 ปัญหาและอุปสรรค

กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่าปัญหาและอุปสรรค การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ดังนี้

- 1) ราษฎรขาดการมีส่วนร่วมและไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยว รายได้ส่วนมากได้เฉพาะผู้ประกอบการการท่องเที่ยว
- 2) ชุมชนไม่รับรู้ข่าวสารการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน ว่าได้มีการดำเนินการอะไรบ้าง อย่างไร จึงทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วม

ผลการประชุมระดมความคิดเห็น ผู้ร่วมประชุมเห็นด้วยกับกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้เสนอปัญหาและอุปสรรค ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และเห็นว่าในพื้นที่ป่าชุมชนยังมีการลักลอบทำประมง ผิดกฎหมาย เช่น วางระเบิดปลาและล่าสัตว์ ทำให้ระบบนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนเสียหาย ควรให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และคณะกรรมการป่าชุมชน ออกลาดตระเวนอย่างสม่ำเสมอ หากพบการกระทำผิดให้ดำเนินการตามกฎหมาย นอกจากนี้ชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจ ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน ทำให้ไม่สามารถพัฒนา การท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และป่าชุมชนแห่งนี้ยังไม่มีหลักเกณฑ์ กฎ กติกา บังคับใช้และควบคุมพื้นที่ป่า ดังนั้น ปัญหาและอุปสรรค ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มีดังนี้

- (1) ราษฎรขาดการมีส่วนร่วมและไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยว รายได้ส่วนมากได้เฉพาะผู้ประกอบการการท่องเที่ยว
- (2) ในพื้นที่ป่าชุมชนยังมีการลักลอบการทำประมงผิดกฎหมาย เช่น วางระเบิดปลาและล่าสัตว์ ทำให้ระบบนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนเสียหาย ควรให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบและชุมชนตรวจลาดตระเวนอย่างสม่ำเสมอ
- (3) ชุมชนขาดความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน ทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วม และรายได้จากการท่องเที่ยว
- (4) ป่าชุมชนยังไม่มีหลักเกณฑ์ กฎ กติกา บังคับใช้และควบคุมพื้นที่ป่าชุมชน

5.2 ข้อเสนอแนะ

กลุ่มตัวอย่าง ได้ให้ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ดังนี้

(1) ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบล มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนให้นักท่องเที่ยวรู้จักมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่ทราบข้อมูลและกิจกรรมการท่องเที่ยว

(2) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมวางแผนการจัดการป่าชุมชน และมีรายได้จากการท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าชุมชนส่วนมาก ได้เฉพาะผู้ประกอบการท่องเที่ยว ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบล ประสานงานกับทุกหมู่บ้านจัดประชุมราษฎร เพื่อกำหนดรูปแบบ วิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้คำปรึกษาแนะนำ

(3) ให้ชุมชนได้มีการศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากองค์กรชุมชนที่บริหารจัดการประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาเป็นแบบอย่าง และประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ โดยขอรับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยงานของรัฐ

ผลการประชุมระดมความคิดเห็น ผู้ร่วมประชุมเห็นด้วยกับกลุ่มตัวอย่างและมีความเห็นว่าควรให้องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนเพื่อให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง เนื่องจากมีอำนาจหน้าที่ ตามระเบียบ กฎหมาย และมิงบประมาณสามารถจัดสรรเพื่อกิจการดังกล่าวได้ ดังนั้น ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มีดังนี้

(1) ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบล มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน ให้นักท่องเที่ยวรู้จักมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่ทราบข้อมูลและกิจกรรมการท่องเที่ยว

(2) ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการป่าชุมชนและมีรายได้จากการท่องเที่ยว ปัจจุบันรายได้จากการท่องเที่ยวได้เฉพาะผู้ประกอบการท่องเที่ยว ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบล จัดประชุมราษฎรทุกหมู่บ้าน เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำปรึกษาและแนะนำ

(3) ควรให้ชุมชนได้มีการศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากองค์กรชุมชน ที่บริหารจัดการประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างและประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชน

บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ โดยขอรับงบประมาณจาก
องค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยงานของรัฐ

(4) ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานหลักเพื่อขับเคลื่อนการ
บริหารจัดการป่าชุมชนให้เป็นรูปธรรม เนื่องจากมีอำนาจหน้าที่ตามระเบียบและกฎหมายรองรับ
พร้อมทั้งมีงบประมาณให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ เป็นการสรุปผลการศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เป็นลำดับ ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.1.2 เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.1.3 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.1.4 เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.1.5 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

การการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นหลักการเทคนิคการเก็บข้อมูลแบบการประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) มี 3 ขั้นตอน

1.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บข้อมูลเก็บจากประชากรทั้งหมด จำนวน 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลเขาทอง รองนายกองจัดการบริหารส่วนตำบลเขาทอง สมาชิกกองจัดการบริหารส่วนตำบลเขาทอง ครู/อาจารย์โรงเรียนในพื้นที่

ตำบลเขาทอง กำนันตำบลเขาทอง ผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง ผู้ประกอบการธุรกิจ
ท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ตัวแทนราษฎรในพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 40 คน

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง
อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จำนวน 72 คน

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน มีประเด็นคำถามการวิจัย
ดังนี้

(1) การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่
ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรเป็นอย่างไร

(2) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน -
บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรเป็นอย่างไร

(3) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทาง การพัฒนาการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
ควรเป็นอย่างไร

(4) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ของชุมชนในการบริหารจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง
จังหวัดกระบี่ มีหรือไม่อย่างไร

2) ประชุมระดมความคิดเห็น ราษฎรในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง
จังหวัดกระบี่ จำนวน 6 หมู่บ้าน ๆ ละ 12 คน รวม 72 คน โดยนำผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง
เสนอต่อที่ประชุม เพื่อรับฟังความคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างและการประชุมระดม
ความคิดเห็นราษฎรในเขตพื้นที่ตำบล ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์

1.2.3 การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาของการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง
และการประชุมระดมความคิดเห็นราษฎรในพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ นำรายละเอียด
มาจัดระบบและแยกแยะแตกออกเป็นหน่วยย่อยๆ แล้วนำเอาความคิดเห็นและข้อมูลมาพิจารณา
ประมวลผลประกอบกันเป็นการสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อค้นหารูปแบบและความสัมพันธ์ เพื่อตอบ
วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3 ผลการศึกษาวิจัย

การสรุปผลการศึกษาวิจัย เรียงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เป็นลำดับ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของตำบลเขาทองและป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ สรุปได้ ดังนี้

ตำบลเขาทอง ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดกระบี่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบสลับภูเขาหินปูน เนื้อที่ 43,125 ไร่ พื้นที่ 2 ใน 3 เป็นทะเลอันดามัน มีเกาะแก่ง จำนวน 26 เกาะ อยู่ในท้องที่ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 ริมฝั่งทะเลมีสภาพป่าชายเลนที่สมบูรณ์ ราษฎรนับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนและมีความผูกพัน แม้ว่าจะนับถือศาสนาต่างกัน การประกอบอาชีพส่วนใหญ่การทำประมงพื้นบ้าน เนื่องจากอยู่อาศัยติดต่อกับฝั่งทะเลอันดามัน มีท่าเรือการท่องเที่ยว จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านอ่าวท่าเลน หมู่ที่ 3 สามารถใช้เป็นที่เรือไปยังแหล่งท่องเที่ยวในเขตตำบล ตำบลใกล้เคียง เช่น ตำบลอ่าวนาง ตำบลหนองทะเล อำเภอเมืองกระบี่ ตำบลแหลมสัก ตำบลอ่าวลึกน้อย อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ และตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา จากลักษณะภูมิประเทศและการอยู่ร่วมกันของชุมชนอย่างกลมกลืน ทำให้ตำบลเขาทองมีศักยภาพเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งหนึ่งของจังหวัดกระบี่

ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จากการศึกษาคพบว่า การจัดตั้งป่าชุมชนเนื่องจากปัญหาการทำประมงที่ผิดกฎหมายทำให้ราษฎรทั้ง 2 หมู่บ้านได้รับความเดือดร้อนในการทำประมงพื้นบ้าน จึงได้รวมตัวจัดตั้งกลุ่มประมงพื้นบ้าน เพื่อต่อต้าน โดยมีผู้นำท้องถิ่นสนับสนุน จนสามารถควบคุมการทำประมงผิดกฎหมายได้ และเห็นว่าพื้นที่บริเวณดังกล่าว มีความเหมาะสมต่อการท่องเที่ยว มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ สมควรอนุรักษ์ไว้ ประกอบกับมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพายเรือแคนูจำนวนมาก จึงได้ขอจัดตั้งเป็นป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน-บ้านท่าพรุ หลังจากนั้นมีการเลือกตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นคณะหนึ่ง จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นราษฎรในเขตพื้นที่ตั้งของป่าชุมชน เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการปัญหาการจัดการป่าชุมชน พบว่า ป่าชุมชนยังไม่มีหลักเกณฑ์ กฎ กติกา เพื่อใช้บังคับและควบคุม ขาดการมีส่วนร่วมจากราษฎรหมู่บ้านอื่น เนื่องจากคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นราษฎรในพื้นที่ที่ตั้งป่าชุมชนเท่านั้น รวมทั้งชุมชนขาดความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการกำหนด หลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ผลการศึกษาวิจัยปรากฏ ดังนี้

1. ขั้นตอนการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ชุมชนมีความเห็นว่า ควรมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) ให้ทุกหมู่บ้านประชุมประชาคมหมู่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนและเลือกตัวแทนหมู่บ้านๆ ละ 3 คน รวม 6 หมู่บ้าน จำนวน 18 คน เพื่อร่วมร่าง หลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน ในระดับตำบล

2) ตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน ร่วมพิจารณาร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ในระดับตำบลโดยการประชุมประชาคมตำบล มีเจ้าหน้าที่สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในเขตพื้นที่ เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนในเขตพื้นที่ ร่วมประชุมให้คำปรึกษา แนะนำ

3) เมื่อได้หลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน ให้ประชาคมตำบลเสนอองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อนำเข้าพิจารณาในสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ให้ความเห็นชอบ และออกเป็นข้อบัญญัติตำบลบังคับใช้

4) ให้องค์การบริหารส่วนตำบลแจ้งหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และบิดาปู่ประกาศหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อให้ทราบโดยทั่วกัน

2. การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ชุมชนมีความเห็นว่า การกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน สามารถจำแนกเป็นหมวดหมู่ได้ 5 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 ว่าด้วยสมาชิก

- ให้ราษฎรทุกคนที่มีภูมิลำเนาอาศัยในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เป็นสมาชิกป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ

หมวดที่ 2 ว่าด้วยการใช้ประโยชน์ป่าชุมชน

- ผู้มีสิทธิที่จะเข้าใช้ประโยชน์ในเขตป่าชุมชนต้องเป็นสมาชิกป่าชุมชน ซึ่งมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ บุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่สมาชิกป่าชุมชน

จะต้องได้รับอนุญาตและเสียค่าตอบแทนการเข้าไปใช้ประโยชน์ตามหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

หมวดที่ 3 ว่าด้วยข้อห้ามและข้อปฏิบัติในเขตป่าชุมชน

- ห้ามทำไม้ในเขตป่าชุมชน สำหรับไม้ที่หักโค่นจากภัยธรรมชาติ ที่ จิตขวางเส้นทางรถท่องเที่ยวให้นำมาใช้ในกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน

- ห้ามเก็บหาของป่า จับสัตว์น้ำและล่าสัตว์ป่าทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน เช่น กล้วยไม้ พรรณไม้ ปลาสวยงาม หอย ยกเว้นการหากุ้งเคยเพื่อทำกะปิ หรือการทำประมง พื้นบ้าน ซึ่งไม่กระทบต่อสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ต้องอยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการป่าชุมชน

- ห้ามทิ้งขยะทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน

- ห้ามนำสุรา ยาเสพติด เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และอาวุธทุกชนิด

เข้าไปในเขตพื้นที่ป่าชุมชน

- การท่องเที่ยวหรือล่องเรือแคนูชมธรรมชาติในพื้นที่ป่าชุมชน ต้องใช้เส้นทางตามที่คณะกรรมการป่าชุมชนกำหนด

- เรือทุกชนิดที่ใช้เป็นยานพาหนะจะต้องนำไปจอดไว้ในพื้นที่ที่กำหนดไว้เท่านั้น

- ห้ามให้อาหารแก่สัตว์ โดยเฉพาะลิงในเขตพื้นที่ป่าชุมชน

หมวดที่ 4 ว่าด้วยการลงโทษสำหรับผู้ละเมิดหลักเกณฑ์ กฎ กติกาป่าชุมชน

- ผู้ใดตัดไม้ หาของป่า จับสัตว์น้ำและสัตว์ป่า ในเขตป่าชุมชนจะมี

บทลงโทษ ดังนี้

1) ไม้ยืนต้น	ต้นละ 1,000 บาท
2) ของป่า	ต้นละ 1,000 บาท
3) ปลาทุกชนิด หอยทุกชนิด	ตัวละ 1,000 บาท
4) สัตว์ป่าทุกชนิด	ตัวละ 1,000 บาท

และให้คณะกรรมการป่าชุมชน แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- ผู้ใดส่งเสียงดังจนเป็นที่รำคาญและรบกวนผู้อื่น ผู้ควบคุมดูแลพื้นที่ป่าชุมชนมีสิทธิเชิญให้ออกจากพื้นที่ป่าชุมชน

- ผู้ใดนำเรือที่ใช้เป็นพาหนะเข้าไปในเขตพื้นที่ป่าชุมชนถูกปรับ ครั้งละ

100 - 1,000 บาท

- ผู้ใดไม่ใช่เส้นทางในการท่องเที่ยว และไม่ล่องเรือแคนูตามเส้นทางที่กำหนดไว้ ผู้ควบคุมดูแลพื้นที่ป่าชุมชนมีสิทธิเชิญให้ออกจากพื้นที่ป่าชุมชน

หมวดที่ 5 ว่าด้วยการบริหารจัดการป่าชุมชน

- การบริหารจัดการของคณะกรรมการป่าชุมชน ให้อยู่ในการกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

- ให้คณะกรรมการป่าชุมชนอยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี และเลือกประธานคณะกรรมการป่าชุมชน หัวหน้าฝ่ายต่างๆ เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการป่าชุมชนตามที่เหมาะสมและจำเป็นหรือได้รับการเสนอจากสมาชิกป่าชุมชน

- ให้คณะกรรมการป่าชุมชน กำกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตป่าชุมชนให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ กฎ กติกา อย่างเคร่งครัด

- รายได้จากการเก็บค่าตอบแทน ให้จัดสรรเพื่อนำมาบริหารจัดการดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตป่าชุมชนและหมู่บ้านในท้องที่ตำบลดังนี้

1) การบริหารจัดการดูแล บำรุง รักษา พื้นที่ป่าชุมชน ร้อยละ 60 ของรายได้

2) พัฒนาหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งของพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 2 หมู่บ้าน ร้อยละ 20 ของรายได้

3) พัฒนาหมู่บ้านอื่นในเขตท้องที่ตำบลเขาทอง จำนวน 4 หมู่บ้าน ร้อยละ 20 ของรายได้

- การกระทำใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ป่าชุมชน ซึ่งไม่ได้กำหนดไว้ในหลักเกณฑ์ กฎ กติกาป่าชุมชน ให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการป่าชุมชน

- ให้คณะกรรมการป่าชุมชน จัดประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชน และแจ้งผลการประชุมให้ทุกหมู่บ้านทราบ

- ให้สมาชิกป่าชุมชน มีสิทธิในการตรวจสอบการบริหารจัดการของคณะกรรมการป่าชุมชนได้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ชุมชนมีความเห็นว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน

บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรดำเนินการในรูปแบบของ คณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่ชุมชน ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น มีขั้นตอนและวิธีการการคัดเลือกคณะกรรมการป่าชุมชน ดังนี้

1) ประชุมประชาคมหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน เพื่อเลือกตัวแทนหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ซึ่งเป็นเขตที่ตั้งป่าชุมชน หมู่บ้านละ 5 คน จำนวน 10 คน และหมู่บ้านอื่นๆ จำนวน 4 หมู่บ้านๆ ละ 3 คน จำนวน 12 คน รวม 22 คน เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน

2) ให้คณะกรรมการป่าชุมชน เลือกประธานคณะกรรมการป่าชุมชนและ หัวหน้าฝ่ายต่างๆ จำนวน 5 ฝ่าย ดังนี้ ฝ่ายบริหารการจัดการท่องเที่ยว ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตลาด ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ และฝ่ายป้องกันและรักษาความปลอดภัย เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการให้คณะกรรมการป่าชุมชน อยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี และการกำกับดูแลของ องค์การบริหารส่วนตำบล

3) ให้อาจารย์ทุกโรงเรียนในพื้นที่ตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 4 เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและ แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ผลการศึกษาวิจัยปรากฏ ดังนี้

1. รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

รูปแบบกิจกรรมที่ชุมชนต้องการ ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทุกกิจกรรม ชุมชนต้องมีส่วนร่วมและสามารถบริการแก่นักท่องเที่ยวได้ ดังนี้

- 1) การพายเรือแคนู
- 2) การศึกษาระบบนิเวศและพันธุ์ไม้ป่าชายเลน
- 3) การนำเที่ยวและเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าชุมชน
- 4) การแข่งขันเรือหัวโทง
- 5) การตกปลา
- 6) สาธิตการทำอาหารพื้นบ้านและผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน

2. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ชุมชนต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการป่าชุมชน
- 2) ด้านการจัดการความรู้ในท้องถิ่น
- 3) ด้านการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว
- 4) ด้านการประชาสัมพันธ์และการบริการ
- 5) ด้านความปลอดภัย
- 6) ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 5 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของชุมชนในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ผลการศึกษาวิจัยปรากฏ ดังนี้

1) ปัญหาและอุปสรรค

1.1) ราษฎรในเขตพื้นที่ตำบล ขาดการมีส่วนร่วม และไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ป่าชุมชน เนื่องจากไม่มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับป่าชุมชน ทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วม

1.2) ในพื้นที่ป่าชุมชนยังมีการลักลอบการทำประมงผิดกฎหมาย เช่น วางระเบิดปลาและล่าสัตว์ ทำให้ระบบนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนเสียหาย ควรให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ และชุมชนตรวจลาดตระเวนอย่างสม่ำเสมอ

1.3) ชุมชนขาดความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน ทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วม และรายได้จากการท่องเที่ยว

1.4) ป่าชุมชนยังไม่มีหลักเกณฑ์ กฎ กติกา บังคับใช้และควบคุมดูแลแต่อย่างใด

2) ข้อเสนอแนะ

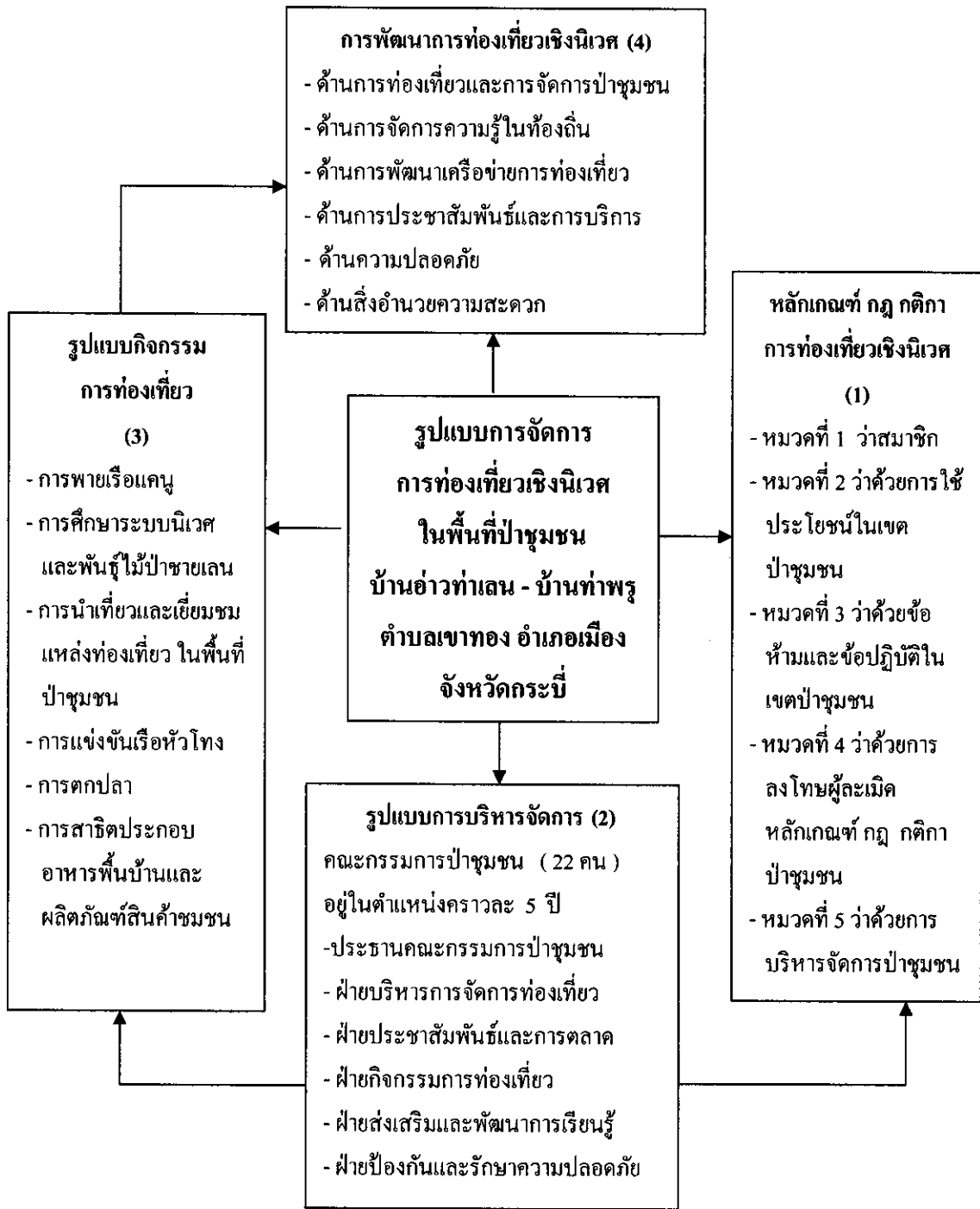
2.1) ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบล ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่ทราบข้อมูลและกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.2) ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารจัดการป่าชุมชน และมีรายได้จากการท่องเที่ยว ปัจจุบันรายได้จากการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าชุมชนได้เฉพาะผู้ประกอบการท่องเที่ยว ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลจัดประชุมราษฎรทุกหมู่บ้าน เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำปรึกษาและแนะนำ

2.3) ควรให้ชุมชนได้มีการศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากองค์กรชุมชนที่บริหารจัดการประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างและประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ โดยขอรับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยงานของรัฐ

2.4) ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการป่าชุมชนให้เป็นรูปธรรม เนื่องจากมีอำนาจหน้าที่และงบประมาณในการดำเนินการ

ทั้งนี้ ได้สรุปผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ไว้ในภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาวิจัยเรียงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เป็นลำดับ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทชุมชน และป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของตำบลเขาทอง พบว่า เป็นตำบลหนึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดกระบี่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับภูเขาหินปูน เนื้อที่ 43,125 ไร่ พื้นที่ 2 ใน 3 เป็นทะเลอันดามัน มีเกาะแก่ง จำนวน 26 เกาะ อยู่ในเขตท้องที่หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 6 ชายฝั่งมีสภาพป่าชายเลนที่สมบูรณ์ ราษฎรนับถือศาสนาอิสลาม และศาสนาพุทธอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน และมีความผูกพัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำประมงพื้นบ้าน และทำเลที่ตั้งของตำบลอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวในเขตตำบลอ่าวนาง ตำบลหนองทะเล อำเภอเมืองกระบี่ ตำบลแหลมสัก ตำบลอ่าวลึกน้อย อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ และตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา จากลักษณะภูมิประเทศและการอยู่ร่วมกันของชุมชนอย่างกลมกลืน ทำให้ตำบลแห่งนี้มีศักยภาพความเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งหนึ่งของจังหวัดกระบี่

ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตั้งอยู่ท้องที่หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ จากการศึกษาค้นคว้า สาเหตุการจัดตั้งป่าชุมชนเนื่องจากปัญหาในการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ทำให้ราษฎรทั้ง 2 หมู่บ้านได้รับความเดือดร้อนในการทำประมงพื้นบ้าน จึงได้รวมตัวจัดตั้งกลุ่มประมงพื้นบ้านเพื่อต่อต้าน โดยมีผู้นำท้องถิ่นสนับสนุนจนสามารถควบคุมการทำประมงผิดกฎหมายได้ และเห็นว่าพื้นที่บริเวณดังกล่าว มีความเหมาะสมต่อการท่องเที่ยว และมีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ สมควรอนุรักษ์ไว้ นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพายเรือแคนูจำนวนมาก จึงได้ขอจัดตั้งเป็นป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ และได้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นราษฎรที่อาศัยในเขตพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการควบคุม และดูแล พื้นที่ป่าชุมชน ปัญหาการจัดการป่าชุมชน พบว่า ป่าชุมชนแห่งนี้ยังไม่มีหลักเกณฑ์ กฎ กติกา เพื่อใช้บังคับ และควบคุมดูแล ขาดการมีส่วนร่วมจากราษฎรหมู่บ้านอื่น เนื่องจากตัวแทนที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน มีเพียงราษฎรในหมู่บ้านที่ตั้งป่าชุมชนเท่านั้น ทำให้ราษฎรหมู่บ้านอื่นไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ รวมทั้งชุมชนขาดความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน โดยการประชุมประชาคมหมู่บ้าน มีคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมประชุมด้วย และต้องการเลือกตัวแทนร่วมพิจารณาในระดับตำบล นอกจากนี้ต้องการให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องร่วมให้คำปรึกษาแนะนำ เมื่อได้ร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกาที่เหมาะสมแล้ว จึงเสนอองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณา เพื่อให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความเห็นชอบออกเป็นข้อบัญญัติตำบลบังคับใช้ พร้อมทั้งแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบ หลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน ได้กำหนดไว้ 5 หมวด ได้แก่ 1) ว่าด้วยสมาชิก 2) ว่าด้วยการใช้ประโยชน์ในเขตป่าชุมชน 3) ว่าด้วยข้อห้ามและข้อปฏิบัติในเขตป่าชุมชน 4) ว่าด้วยการลงโทษผู้ละเมิดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ป่าชุมชน 5) ว่าด้วยการบริหารจัดการป่าชุมชน

จากผลการศึกษาประเด็นดังกล่าว ความต้องการของชุมชน ในการมีส่วนร่วมกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ กติกา โดยการประชุมประชาคมหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมประชุมด้วย ในระดับตำบลมีการประชุมประชาคมตำบล มีผู้แทนทุกหมู่บ้านร่วมประชุม ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเนื่องมาจากประชาคมหมู่บ้าน และประชาคมตำบล เป็นองค์กรชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวของราษฎรในชุมชน ซึ่งมีตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน เป็นกรรมการ เพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของส่วนรวมในชุมชน และควรให้มีคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมประชุมด้วยนั้น คงเป็นเพราะว่า คณะกรรมการหมู่บ้านแต่งตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองส่วนท้องถิ่น พระพุทธศักราช 2457 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มีหน้าที่ให้การช่วยเหลือ แนะนำ และให้คำปรึกษาแก่หมู่บ้าน ดังนั้นการร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกาป่าชุมชน เป็นการกำหนดกฎของหมู่บ้าน เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และเมื่อได้หลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่เหมาะสมแล้ว นำเสนอองค์การบริหารส่วนตำบลและสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาให้ความเห็นชอบออกเป็นข้อบัญญัติตำบล เพื่อบังคับใช้ พร้อมทั้งแจ้งผู้เกี่ยวข้องรับทราบ และถือปฏิบัติ เนื่องจากว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีระเบียบและกฎหมายรองรับ การที่ชุมชนได้ร่างหลักเกณฑ์ กฎ กติกา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 5 หมวด ได้ครอบคลุมการบริหารจัดการทุกด้าน ตั้งแต่สมาชิก การใช้ประโยชน์ในเขตป่าชุมชน ข้อห้ามและข้อปฏิบัติในเขตป่าชุมชน การลงโทษผู้ละเมิด และการบริหารจัดการป่าชุมชน ซึ่งไม่ขัดกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องประเพณีท้องถิ่น และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เนื่องจากว่าในการพิจารณาได้ผ่านการกลั่นกรอง จากเจ้าหน้าที่และประชาคมหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาคมตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล และสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นลำดับ ทำให้ชุมชนรับรู้และเกิดการยอมรับมาตั้งแต่ต้นซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในการให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 กำหนดไว้ในส่วนที่ 8 แนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรา 85 (5) กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบล ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 67 (7) กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่คุ้มครองดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล และ มาตรา 71 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลอาจออกข้อบังคับตำบล เพื่อใช้บังคับในตำบลได้ เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย หรืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในการนี้จะกำหนดค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บ และกำหนดโทษปรับผู้ฝ่าฝืนด้วยก็ได้ แต่มิให้กำหนดโทษปรับเกินหนึ่งพันบาทและสอดคล้องกับแนวคิดของ โกมล แพรกทอง (2537 ข.) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า การจัดการป่าชุมชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืน จะต้องมีการระเบียบกฎเกณฑ์ ใช้บังคับเพื่อควบคุมกันเอง ระเบียบกฎเกณฑ์ จะต้องเป็นที่ยอมรับของคนทุกคน เมื่อมีการละเมิดจะมีการปรับ หรือลงโทษตามระเบียบกฎเกณฑ์ ตามที่ได้ตกลงกันไว้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

จากการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ชุมชนต้องการให้ มีการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการป่าชุมชน โดยมีการประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อเลือกตัวแทนเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน รวม 22 คน อยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี และการกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้คณะกรรมการป่าชุมชนเลือกประธานคณะกรรมการป่าชุมชนและหัวหน้าฝ่ายต่างๆ รวม 5 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบริหารจัดการท่องเที่ยว ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตลาด ฝ่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ และฝ่ายป้องกันและรักษาความปลอดภัย เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ กฎ กติกา ที่ชุมชนได้กำหนดขึ้น และมีคณะกรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วย อาจารย์ทุกโรงเรียนในพื้นที่ตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน นายกององค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด

การศึกษาประเด็นดังกล่าว จะเห็นได้ว่าชุมชนต้องการมีส่วนร่วม เข้าไปบริหารจัดการ ซึ่งได้เลือกตัวแทนของตนเองในหมู่บ้าน โดยการประชุมประชาคมหมู่บ้าน เป็นคณะกรรมการป่าชุมชน เนื่องมาจากความต้องการมีส่วนร่วมในการวางแผน และการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน เดิมมีชุมชนเพียงบางหมู่บ้านเท่านั้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการและดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ป่าชุมชน หมู่บ้านอื่นไม่มีส่วนร่วม และรับรู้ในการบริหารจัดการป่าชุมชน แท้ที่จริงความเป็นเจ้าของมิได้เป็นของหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง การดูแลป่าชุมชนซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ควร มีส่วนร่วมทุกหมู่บ้าน นอกจากนี้การมีคณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบล อาจจะเป็นเพราะว่าชุมชนต้องการให้การขับเคลื่อน การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการป่าชุมชนเป็นไปในลักษณะบูรณาการของทุกภาคส่วน สามารถจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ ให้สำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน และการให้คณะกรรมการป่าชุมชนอยู่ใน การกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า องค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ตำบล และมีงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวได้

ผลการศึกษาประเด็นดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของอุดม เชยกิจวงศ์ และคณะ (2548) ว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชน ในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีผู้แทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของประชาคม ต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประชาคม (community) หรือกลุ่มประชาชน นับเป็นองค์กรเล็กที่สุด และมีบทบาทเป็นเจ้าของท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อการบริหาร และการจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน ตั้งแต่กิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ กำหนดแผน วิธีการและการจัดการ นอกจากนี้ควรได้รับผลประโยชน์ในการดำเนินการอย่างเสมอภาคและมีส่วนร่วมในการประเมินผลแก้ไขปัญหา เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และสอดคล้องกับแนวคิดของ ดุสิต เวชกิจ (2535) ที่ระบุว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชน ประชาชนจะคัดเลือกตัวแทนของตนเป็นคณะกรรมการของกลุ่ม เพื่อดำเนินการบริหารจัดการป่าชุมชนแทนตน และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือเมื่อต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในบางกิจกรรม และได้กล่าวถึงหลักสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป่าไม้ชุมชนไว้ 6 ประการ ดังนี้ 1) ยึดความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม 2) กิจกรรมต้องดำเนินในลักษณะกลุ่ม 3) กิจกรรมต้องสอดคล้องกับขีดความสามารถของประชาชน 4) กิจกรรมต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น 5) การเริ่มต้นกิจกรรมต้องอาศัยผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นมีทั้งผู้นำตามธรรมชาติ และผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งหรือได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ 6) กิจกรรมทุกขั้นตอนต้องดำเนินการโดยประชาชน และสอดคล้องกับ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้เสนอนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากร การแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยวรวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา และให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ นอกจากนี้สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งวรรณพร วณิชชานุกร (2540) ได้สรุปไว้ว่า การวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินงานตลอดจนการควบคุม ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมให้มากที่สุด มิใช่เป็นเพียงเป้าหมายของการท่องเที่ยวหรือให้บุคคลภายนอกมาคิดและตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว เพราะจะทำให้ไม่เป็นไปตามความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 4 เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบกิจกรรมแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ชุมชนต้องการรูปแบบกิจกรรมที่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ เกี่ยวเนื่องประเพณีท้องถิ่น และการประกอบอาชีพดั้งเดิมของชุมชน ได้แก่ การพายเรือแคนู การศึกษาระบบนิเวศ และพันธุ์ไม้ป่าชายเลน การนำเที่ยวและเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าชุมชน การแข่งขันเรือหัวโทง การตกปลา การสาธิตประกอบอาหารพื้นบ้านและผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน คงเนื่องมาจากชุมชนในเขตตำบลเขาทอง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดกันมา และเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับท้องถิ่น จึงน่าจะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมและมีรายได้จากการท่องเที่ยว และสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่ความยั่งยืนได้ แต่อย่างไรก็ตาม ควรส่งเสริมให้ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน โดยให้มีการฝึกอบรม ศึกษา ดูงานจากชุมชนที่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของตนเองได้

ผลการศึกษาประเภทกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541) ได้กำหนดไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ 4) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และสอดคล้องกับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่ง

ประเทศไทย (2540) ได้กล่าวว่าเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน และเป็นกิจกรรมที่มีผลกระทบน้อยที่สุด หรือสามารถป้องกันแก้ไขได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Weiler และ Davis (1993) ซึ่งได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ถือเป็นภารกิจอำนาจการจัดการทรัพยากรให้ผู้เป็นเจ้าของ คนท้องถิ่นควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจว่าการท่องเที่ยวควรเป็นลักษณะใด ชนิดและปริมาณนักท่องเที่ยวที่ต้องการมีการกำหนดอัตราการขายตัวที่สม่ำเสมอ และมีหน้าที่ควบคุมดูแลคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรให้อยู่ในสภาพที่ดี โดยมีการตกลงร่วมกันว่าผลตอบแทนของชุมชนควรเป็นในรูปแบบใด และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นขนาดเล็กที่คนท้องถิ่นสามารถเป็นเจ้าของธุรกิจได้ สิ่งอำนวยความสะดวกควรเป็นแบบธรรมดาที่ไม่ต้องลงทุนมาก ใช้ผลผลิตในท้องถิ่นในการดำเนินการทั้งวัสดุและแรงงาน เพื่อลดการไหลออกของรายได้

การศึกษาประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่าชุมชนต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวด้านต่างๆ ดังนี้ ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการป่าชุมชน ด้านการจัดการความรู้ในท้องถิ่น ด้านการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์และการบริการด้านความปลอดภัย และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จากผลการศึกษาพบว่า การที่ชุมชนต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ ทั้ง 6 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น น่าจะเนื่องมาจาก ยังไม่ได้มีการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นรูปธรรม แนวทางการพัฒนาตามที่ชุมชนได้เสนอดังกล่าว เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยกระบวนการมีส่วนร่วม และถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวเพื่อต้องการพัฒนาความรู้ด้านต่างๆ ให้แก่ชุมชน และนักเรียน โดยจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น รวมถึงให้ความสำคัญด้านความปลอดภัย และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้มาเยือน รวมถึงสร้างเครือข่ายกับชุมชนใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการพึ่งพาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ หากได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งของชุมชนเองอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม จะสามารถทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่าชุมชนแห่งนี้ประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว สอดคล้องกับสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้เสนอนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึง การพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และ

การมีรายได้เพียงอย่างเดียว 2) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ 3) สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผล การพัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผน อย่างเป็นขั้นตอน 4) จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอนโดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ และสอดคล้องกับกลยุทธ์ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและการบริการท่องเที่ยว ได้กำหนดแนวทางไว้ว่า 1) ควรจัดระบบการเดินทางเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวให้มีความ สะดวกเหมาะสมกับพื้นที่และกิจกรรมโดยเน้นด้านความปลอดภัยเป็นหลัก 2) สนับสนุนให้การ บริการการท่องเที่ยว โดยภาคเอกชนหรือองค์กรหรือประชาชน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยองค์กรของรัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และการกำหนดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว รองรับ ทั้งนี้ให้มีกรอบการพัฒนาด้านการบริการที่มีขนาด รูปแบบ และคุณภาพการบริการตาม แบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 5 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของชุมชน ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบว่าชุมชนขาดความรู้ด้าน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน จึงทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ป่าชุมชน จึงได้มีข้อเสนอแนะให้องค์การบริหารส่วนตำบล เป็น หน่วยงานหลักเพื่อขับเคลื่อนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน ให้เป็น รูปธรรม เนื่องจากมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและงบประมาณสนับสนุน โดยการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนให้นักท่องเที่ยวทราบอย่างแพร่หลาย และให้มีการศึกษาดูงาน ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากองค์กรชุมชนที่บริหารจัดการประสบความสำเร็จ พร้อมทั้งจัดประชุม ราษฎรทุกหมู่บ้าน เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยกระบวนการ มีส่วนร่วม และเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำปรึกษา แนะนำ

จากผลการศึกษารูปได้ว่า ปัญหาหลักของชุมชนในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยว เชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ คือ ชุมชนขาดความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน จึงน่าจะเป็นสาเหตุสำคัญทำให้ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ดังนั้น ชุมชนต้องการ

ให้องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยการจัดประชุมราษฎรทุกหมู่บ้าน เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยกระบวนการมีส่วนร่วม และเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำปรึกษา แนะนำ ที่เป็นเช่นนี้น่าจะ เนื่องจาก ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมดูแลรักษาป่าชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนรวมของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีความต้องการการศึกษาดูงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าชุมชนสามารถเรียนรู้จากสถานที่ และประสบการณ์จริงเพื่อนำมาปรับใช้เป็นแนวทางพัฒนาป่าชุมชนของตนเองได้ จึงน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

3. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ พัฒนาสู่ความยั่งยืน จำนวน 3 ด้าน ได้แก่

3.1 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

ประกอบด้วยข้อเสนอแนะด้านต่างๆ ดังนี้

3.1.1 ด้านแนวคิด

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ มีปัจจัยเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงหลายด้าน เช่น ชุมชนในเขตพื้นที่ตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง การประกอบอาชีพของชุมชน วัฒนธรรมประเพณี รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ดังนั้นแนวคิดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ ควรสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนเพื่อให้มีการบริหารจัดการอย่างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนที่มีอยู่เดิม และด้านอื่นๆ เพื่อลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้น หน่วยงานของรัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรให้ความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการป่าชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนใช้ศักยภาพที่มีอยู่บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเองร่วมกับการพัฒนาด้านอื่นๆอย่างสมดุล เชื่อมร้อยเป็นหนึ่งเดียว

3.1.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีแตกต่างกับศาสนาพุทธ การรวมกลุ่มทางสังคมของชุมชนในพื้นที่ตำบลมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันอย่างกลมกลืน ดังนั้นหน่วยงานของรัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและสนับสนุน เพื่อให้ชุมชนเข้าใจจุดเด่น รู้จักคุณค่าในสิ่งที่ตน มีอยู่และมีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้มีการสืบทอดวิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้จากรุ่นสู่รุ่น โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกิจกรรมอื่นๆ ด้วยความเสมอภาค ด้วยการส่งเสริมการรวมกลุ่ม โดยให้ราษฎรทุกหมู่บ้านมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการปลูกฝังสร้างค่านิยม ความรักสามัคคี ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ดังนั้นกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องศึกษาอัตลักษณ์และข้อจำกัดด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นควบคู่กันไปด้วย เพื่อลดช่องว่างระหว่างกิจกรรมท่องเที่ยวกับหลักศาสนาและวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันเป็นบ่อเกิดแห่งความเข้าใจและเอกภาพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน

3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

3.2.1 ข้อเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

- 1) จัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2) จัดทำแผน/โครงการ ฝึกอบรมราษฎร ผู้นำท้องถิ่น ครู ผู้ประกอบการ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการจัดการป่าชุมชน โดยบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) เป็นหน่วยงานหลักในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักมากขึ้น
- 4) สนับสนุนงบประมาณเพื่อให้ชุมชน และคณะกรรมการป่าชุมชนศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการ โดยองค์กรชุมชน ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน
- 5) สนับสนุนงบประมาณจัดตั้งอำนวยความสะดวก และโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมทุกด้าน

6) สนับสนุนให้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ป่าชุมชน และพื้นที่อื่นในเขตตำบล เพื่อเป็นหลักสูตรเสริมให้นักเรียนทุกโรงเรียนในเขตพื้นที่ตำบลได้ศึกษา เรียนรู้

7) นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เนื่องจากการศึกษาวิจัยโดยการมีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนทุกกลุ่ม

3.2.2 ข้อเสนอต่อสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกระบี่

1) จัดทำแผน/โครงการ ฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แก่ นักเรียน ชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ครู/อาจารย์ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลให้มีความรู้ความเข้าใจ สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไปได้

2) สนับสนุนงบประมาณ จัดฝึกอบรมไกด์ท้องถิ่น แก่ชุมชน เพื่อให้มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้

3.2.3 ข้อเสนอต่อส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 2

1) จัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านระบบนิเวศป่าชายเลนและพันธุ์ไม้ป่าชายเลน แก่ชุมชน ครู/อาจารย์ ผู้นำท้องถิ่น เพื่อให้มีความรู้สามารถถ่ายทอดแก่นักท่องเที่ยวได้

2) จัดเจ้าหน้าที่ออกลาดตระเวน เพื่อป้องกันการลักลอบตัดไม้ป่าชายเลนในเขตพื้นที่ป่าชุมชน และบริเวณใกล้เคียงร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3.2.4 ข้อเสนอต่อชุมชน

1) จัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้ชุมชนทุกหมู่บ้านในเขตตำบลมีส่วนร่วม ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมมีรายได้ และร่วมประเมิน เพื่อให้เกิดการพัฒนาสู่ความยั่งยืน

2) สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ให้มีลักษณะการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกัน เช่น ตำบลอ่าวลึกน้อย ตำบลแหลมสัก อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ และตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา เนื่องจากมีอาณาเขตติดต่อกัน

3) จัดทำแผน/โครงการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เสนอองค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอรับสนับสนุนงบประมาณและการดำเนินการตามแผนงาน/โครงการ

3.3 ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทป่าชุมชนและ การบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน บ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของ จังหวัดกระบี่ สามารถใช้เป็นต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อื่นๆ

3.3.2 การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่า ชุมชนบ้านอ่าวท่าเลน - บ้านท่าพรุ ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ควรศึกษากลุ่ม นักท่องเที่ยว และผู้มาศึกษาดูงานเพิ่มเติม เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงในการศึกษาวิจัยให้มีความ สมบูรณ์มากขึ้น

3.3.3 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษากรอบตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป่าชุมชนและหัวหน้าฝ่ายต่างๆ ตามที่ได้ศึกษาวิจัยไว้แล้วให้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการ ส่งเสริมและแนวทางบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนและพื้นที่อื่นๆ

3.3.4 ควรสนับสนุนให้มีการวิจัยผลกระทบ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวในรูปแบบ ต่างๆ เพื่อนำมาเป็นบทเรียนในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวในอนาคต